

การบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไหม เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร

นายกฤษฎาภ แก้วจันดี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

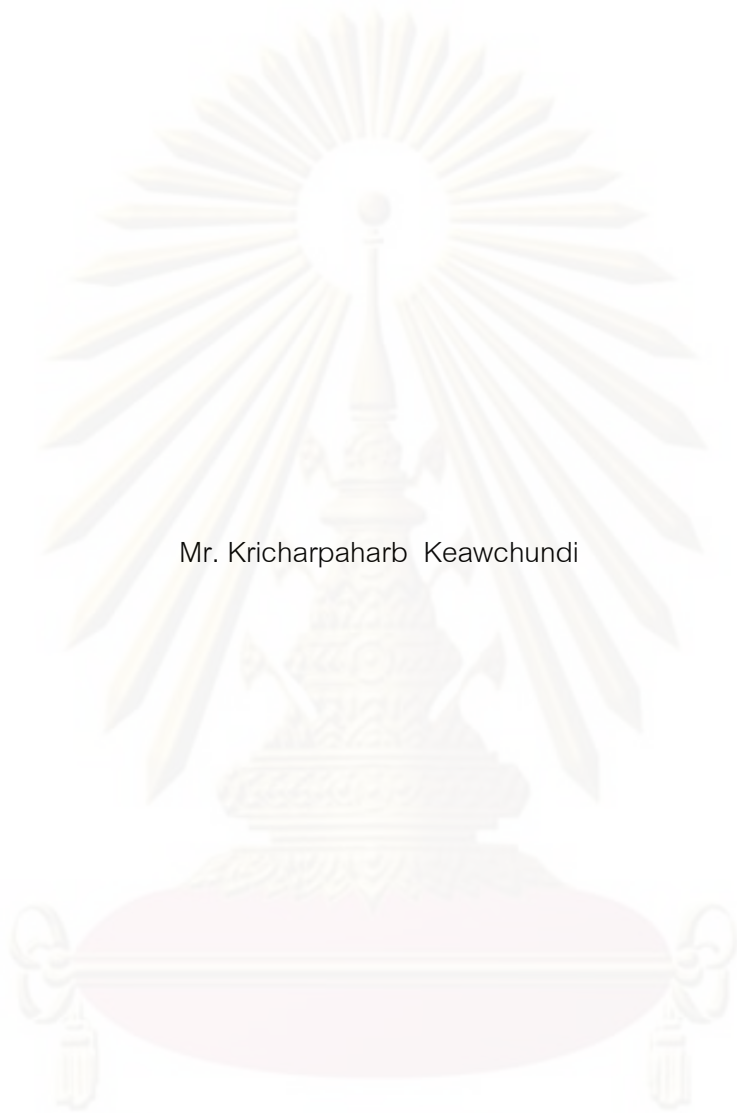
สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

MANAGEMENT OF THE WOODSTREET COMMUNITY BANGSUE DISTRICT, BANGKOK

Mr. Kricharpaharb Keawchundi

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture
Chulalongkorn University

Academic Year 2008

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้ เขตบางซื่อ

กรุงเทพมหานคร

โดย

นายกฤษภาพ แก้วจันดี

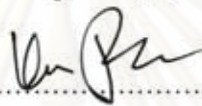
สาขาวิชา

การวางชุมชน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิมณา ธาดานิติ

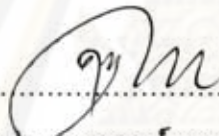
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นักับวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศิลป์

คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

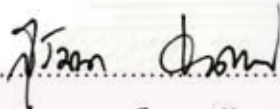
(ศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิต จุลาสัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภฎี ทายตะคุ)

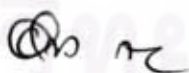
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิมณา ธาดานิติ)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ระหัตถ์ ไรจนประดิษฐ์)

กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. อิศระ สุวรรณบล)

ศูนย์นิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กฤษฎาภ แก้วจันดี: การบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร.
(MANAGEMENT OF THE WOODSTREET COMMUNITY BANGSUE DISTRICT,
BANGKOK) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร.สุวิมณา ธาดานิติ, 134 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทและความสำคัญของย่านถนนสายไม้เขตบางซื่อ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน 2) ศึกษากระบวนการบริหารจัดการด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนย่านถนนสายไม้ 3) ศึกษาปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อระบบการบริหารจัดการของชุมชนย่านถนนสายไม้ 4) เสนอแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการของชุมชนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของย่านถนนสายไม้ต่อไป

จากการศึกษาพบว่าย่านถนนสายไม้มีความเป็นมาที่มีความยาวนาน โดยเริ่มตั้งแต่การเป็นชุมชนโรงไม้ ทางฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อเกิดการขยายตัวของเมืองขึ้นในผู้คนที่ทำธุรกิจการค้าไม้ภายในย่านเมืองชั้นใน ย้ายออกมาตั้งร้านค้าภายในย่านถนนสายไม้จนกลายเป็นชุมชนที่ทำการผลิตเครื่องเรือนไม้เล็กๆขึ้นภายในย่าน และจากการที่ภายในย่านเป็นแหล่งรวมการทำธุรกิจเครื่องเรือนจึงเป็นการดึงดูดผู้ประกอบการที่ประกอบธุรกิจที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการทำเครื่องเรือนให้ประกอบกิจการในย่านมากขึ้นจนกลายมาเป็นย่านที่ทำธุรกิจเครื่องเรือนแบบครบวงจร เนื่องจากการพัฒนาของบทบาทของย่านในแต่ละช่วงส่งผลให้เกิดการบริหารจัดการขึ้นภายในย่าน โดยเริ่มจากการบริหารจัดการของชุมชนที่เป็นไปโดยธรรมชาติ จนได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของชุมชนซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัย 3 อย่าง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ปัจจัยทางด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน จากปัจจัยเหล่านี้ทำให้การบริหารจัดการของชุมชนย่านถนนสายไม้ได้มีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการให้เกิดความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

สาขาวิชา การวางผังภาคและเมือง.....ลายมือชื่อนิสิต..... กฤษฎาภ แก้วจันดี
ภาควิชา.....การวางผังเมือง.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... สุวิมณา ธาดานิติ
ปีการศึกษา..... 2551.....

#487 41018 25: MAJOR UBARN PLANNIG

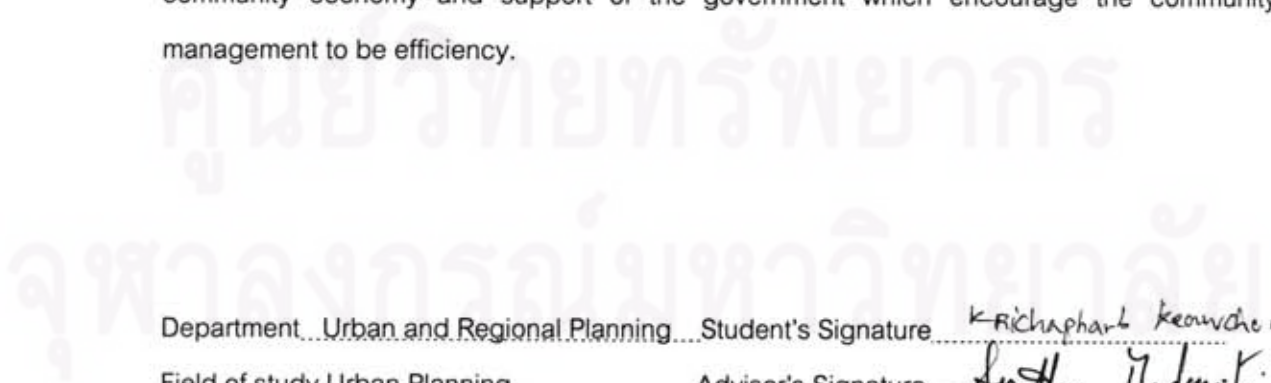
KEY WORDS: MANAGEMENT OF THE WOODSTREET COMMUNITY

KRICHARPARB KEAWCHUNDI: MANAGEMENT OF THE WOODSTREET COMMUNITY BANGSUE DISTRICT, BANGKOK. ADVISOR: ASSOC. PROF. SUWATTANA TADANITI, Ph.D., 134 pp.

The purpose of this study are 1) to study roles and importance of the woodstreet community Bangsue district from the past until now 2) to study management system in kind of physics, economy and social of the woodstreet community Bangsue district 3) to study factors which effect on management system of the woodstreet community Bangsue district and 4) to present the ways of management development for the community in order to prepare a plan for the community in case of community changing.

This study found that the woodstreet community Bangsue is one of the oldest community in Bangkok. This community started from small wooden factory area which settled on the Chao Phraya river bank. When the city expanded, the wooden business owners had moved to the community. This led the community to be a small wooden furniture community. After that, many business owners came to own shops in this area and made this community change to be a complete wooden business area.

After studying about the development of the roles of the community, the researcher found that community management went along with development of the community in every period. The Community Management had changed from management system by nature to the Civil Society System at the present. There are 3 factors; the identity of the community, community economy and support of the government which encourage the community management to be efficiency.

Department...Urban and Regional Planning... Student's Signature *Krichapharb Keawchundi*
Field of study Urban Planning..... Advisor's Signature *Suwattana Tadaniti*
Academic year...2008.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ รวมถึงข้อคิดต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ตลอดจน ขอกราบขอบพระคุณประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดุษฎี ทายตะคุ และกรรมการทุกท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. อิศระ สุวรรณกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ระหัตถ์ โรจนประดิษฐ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำต่างๆ ในการศึกษาครั้งนี้

ขอขอบคุณหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ย่านถนนสายไม้ที่สละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษา และขอบคุณนางสาววัลยา มนัสเกษมศิริกุลสำหรับความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ และการช่วยตรวจแก้งานชิ้นนี้ให้สมบูรณ์มากขึ้น และขอบคุณเพื่อนๆ ผังเมืองรุ่น 30 ทุกคนที่ให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จนเสร็จสมบูรณ์ได้

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้ความรักความห่วงใย และความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลาจนถึงวันที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
สารบัญแผนที่.....	ฑ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฒ
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามของงานวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์.....	3
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	3
1.5 วิธีการและขั้นตอนการดำเนินงาน.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.7 ขั้นตอนในการศึกษา.....	7
2 ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน.....	8
2.2 ย่านและองค์ประกอบของย่าน.....	12
2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	13
2.4 แนวคิดการบริหารและการบริหารจัดการ.....	21
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล.....	22

2.6	แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ.....	24
2.7	แนวคิดเกี่ยวกับการประหยัดต่อขนาด.....	24
2.8	แนวคิดเกี่ยวกับการประหยัดจากการรวมกลุ่ม.....	26
2.9	ทฤษฎีคัสเตอร์.....	28
2.10	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	32
2.11	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	34
3	วิวัฒนาการและสภาพทั่วไปของย่านถนนสายไม้	
3.1	สภาพทั่วไปของพื้นที่.....	35
3.1.1	ที่ตั้งของย่านถนนสายไม้.....	35
3.1.2	การเข้าถึงย่านถนนสายไม้.....	37
3.1.3	ลักษณะทั่วไปของเขตบางซื่อ.....	40
3.2	ประวัติความเป็นมาของย่านถนนสายไม้.....	43
3.2.1	ช่วงปีพ.ศ.2503-พ.ศ.2522.....	43
3.2.1	ช่วงปีพ.ศ.2522-พ.ศ.2540.....	44
3.2.1	ช่วงปีพ.ศ.2540-ปัจจุบัน.....	47
3.3	การใช้อาคารของย่านถนนสายไม้ในปัจจุบัน.....	51
3.4	สรุปวิวัฒนาการและสภาพทั่วไปของย่านถนนสายไม้.....	52
3.5	ศักยภาพของชุมชนย่านถนนสายไม้.....	61
4	บทบาทและความสำคัญของย่านถนนสายไม้	
4.1	บทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วงปี พ.ศ.2503-พ.ศ.2522.....	63
4.1.1	บทบาทด้านการผลิต.....	63
4.1.2	บทบาทด้านการค้าและการกระจายสินค้า.....	64
4.2	บทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วงปี พ.ศ.2522-พ.ศ.2540.....	65
4.2.1	บทบาทด้านการผลิต.....	65
4.2.2	บทบาทด้านการค้าและการกระจายสินค้า.....	72
4.3	บทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วงปี พ.ศ.2540-ปัจจุบัน.....	76
4.3.1	บทบาทด้านการผลิต.....	76

4.3.2	บทบาทด้านการค้าและการกระจายสินค้า.....	85
4.4	ปัญหาและอุปสรรคของการทำธุรกิจเครื่องเรือนของย่านถนนสายไหม.....	88
4.4.1	ปัญหาด้านการผลิต.....	88
4.4.2	ปัญหาด้านการส่งออก.....	89
4.4.3	ปัญหาด้านค่าเช่าที่ดิน.....	89
4.4.4	ปัญหาด้านกายภาพ.....	91
5	การบริหารจัดการชุมชน	
5.1	การจัดตั้งประชาคม.....	98
5.2	โครงสร้างประชาคมประชาชนมิตร.....	99
5.3	การดำเนินงานของประชาคม.....	101
5.4	ตัวอย่างกิจกรรมที่ดำเนินงานโดยประชาคม.....	103
5.4.1	การจัดงานถนนสายไหม.....	103
5.4.2	การจัดงานสงกรานต์.....	105
5.4.3	การอบรมเกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัย.....	105
5.5	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนของประชาคม.....	109
5.6	ปัญหาในการดำเนินงานของประชาคม.....	110
5.6.1	ปัญหาทางด้านบุคลากร.....	110
5.6.2	ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ.....	110
5.6.3	ปัญหาทางด้านสังคม.....	110
5.6.4	ปัญหาทางด้านงบประมาณ.....	110
5.6.5	ปัญหาด้านความร่วมมือและความขัดแย้งของชุมชน.....	111
6	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	
6.1	สรุปผลการศึกษา.....	112
6.2	ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไหม.....	113
6.2.1	ข้อพิจารณาในการกำหนดแนวทางการพัฒนา.....	113
6.2.2	แนวทางการพัฒนา.....	117

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป.....	120
รายการอ้างอิง.....	121
ภาคผนวก.....	123
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	135

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 แสดงหมายเลขของรถโดยสารประจำทางที่วิ่งผ่านย่านถนนสายไม้.....	37
ตารางที่ 3.2 สรุปวิวัฒนาการย่านถนนสายไม้.....	49
ตารางที่ 4.1 จำนวนที่อยู่อาศัยที่จดทะเบียนเพิ่มขึ้นในเขตบางซื่อ ระหว่างปี พ.ศ. 2531-2540.....	73
ตารางที่ 4.2 จำนวนโรงงานเครื่องเรือนไม้ จากการสำรวจเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2547 โดยแยกตามรายภาค.....	77
ตารางที่ 4.3 จำนวนร้อยละของโรงงานเครื่องเรือนไม้ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2547.....	78
ตารางที่ 4.4 พื้นที่พักอาศัยและอสังหาริมทรัพย์ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างระหว่าง ปี พ.ศ.2540-พ.ศ.2544.....	85
ตารางที่ 4.5 โครงสร้างสินค้าเครื่องเรือนส่งออกในปี พ.ศ.2550.....	88
ตารางที่ 4.6 แสดงราคาที่ดินบริเวณย่านถนนสายไม้.....	90
ตารางที่ 4.7 สรุปบทบาทและความสำคัญของย่านถนนสายไม้.....	96

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 การอธิบายลักษณะของ Cluster.....	28
ภาพที่ 2.2 คลัสเตอร์กับการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ.....	29
ภาพที่ 2.3 ประโยชน์ของคลัสเตอร์.....	32
ภาพที่ 3.1 สภาพทั่วไปชุมชนช่วงก่อนปี พ.ศ. 2503.....	44
ภาพที่ 3.2 สภาพทั่วไปของชุมชน ปี พ.ศ. 2503.....	45
ภาพที่ 3.3 สภาพถนนภายในชุมชน ปี พ.ศ. 2522.....	46
ภาพที่ 3.4 สภาพตึกที่ทำการปลูกสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2522.....	46
ภาพที่ 3.5 ภาพการใช้อาคารประเภทพาณิชย์กรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเรือน ของย่านถนนสายไม้.....	54
ภาพที่ 3.6 ภาพการใช้อาคารประเภทที่พักอาศัยของย่านถนนสายไม้.....	55
ภาพที่ 3.7 ภาพการใช้อาคารประเภทร้านค้าและอาคารว่างของย่านถนนสายไม้.....	56
ภาพที่ 4.1 ลักษณะและขั้นการผลิตไม้ในช่วง ปี พ.ศ. 2503 – 2522.....	64
ภาพที่ 4.2 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านในช่วง พ.ศ. 2503 – 2522.....	65
ภาพที่ 4.3 ลักษณะและขั้นการผลิตไม้ในช่วง ปี พ.ศ. 2522-2532.....	71
ภาพที่ 4.4 ขั้นตอนการผลิตไม้เป็นประติษฐกรรม.....	72
ภาพที่ 4.5 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านช่วงปี พ.ศ. 2522-2532.....	74
ภาพที่ 4.6 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านช่วงปี พ.ศ. 2532-2540.....	75
ภาพที่ 4.7 กระบวนการผลิตชิ้นส่วนเครื่องเรือนในช่วงปี พ.ศ.2540- ปัจจุบัน.....	84
ภาพที่ 4.8 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านช่วงปี พ.ศ. 2540-2547.....	86
ภาพที่ 4.9 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านช่วงปี พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน.....	87
ภาพที่ 4.10 พื้นที่จอดรถรองรับของย่าน	95
ภาพที่ 5.1 โครงสร้างประชาคมประชาชนภูมิตร.....	100
ภาพที่ 5.2 การจัดงานถนนสายไม้ของประชาคมประชาชนภูมิตร.....	104
ภาพที่ 5.3 การจัดงานสงกรานต์ภายในย่าน.....	105
ภาพที่ 5.4 การอบรมเกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัยภายในชุมชน.....	106
ภาพที่ 5.5 รถดับเพลิงประจำชุมชน.....	106

ภาพที่ 5.6	แสดงสถานที่รองรับหากเกิดอัคคีภัยภายในยาน.....	108
ภาพที่ 6.1	ลักษณะอาคารร้านค้าภายในยาน.....	114
ภาพที่ 6.2	ภาพอาคารร้านค้าในพื้นที่ที่มีการขยายตัว.....	116
ภาพที่ 6.3	แสดงอาคารเก่า 2 ชั้นและอาคารสูงภายในยาน.....	118
ภาพที่ 6.4	แสดงการใช้พื้นที่ลูกลำโพงที่พักอาศัยของชุมชน.....	118
ภาพที่ 6.5	แสดงการลูกลำโพงที่ทางเท้าภายในยาน.....	119

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	4
แผนที่ 3.1 ขอบเขตของย่านถนนสายไม้.....	36
แผนที่ 3.2 แสดงตำแหน่งท่าเรือที่สำคัญในบริเวณย่านถนนสายไม้.....	39
แผนที่ 3.3 แสดงบริเวณหลักของกรุงเทพมหานคร และขอบเขตการปกครอง ของเขตบางซื่อ.....	41
แผนที่ 3.4 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่เขตบางซื่อ.....	42
แผนที่ 3.5 การใช้อาคารของย่านถนนสายไม้.....	53
แผนที่ 3.6 แสดงตำแหน่งอาคารในย่านถนนสายไม้ ช่วงที่ 1.....	57
แผนที่ 3.7 แสดงตำแหน่งอาคารในย่านถนนสายไม้ ช่วงที่ 2.....	58
แผนที่ 3.8 แสดงตำแหน่งอาคารในย่านถนนสายไม้ ช่วงที่ 3.....	59
แผนที่ 3.9 แสดงตำแหน่งอาคารในย่านถนนสายไม้ ช่วงที่ 4.....	60
แผนที่ 4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินเขตบางซื่อปี พ.ศ.2529.....	67
แผนที่ 4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินเขตบางซื่อปี พ.ศ. 2539.....	70
แผนที่ 4.3 แสดงการกระจายตัวของโรงงานผลิตเครื่องเรือนในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล.....	80
แผนที่ 4.4 การใช้ประโยชน์ที่ดินเขตบางซื่อปี พ.ศ.2549.....	83
แผนที่ 4.5 แสดงตำแหน่งพื้นที่จอดรถของย่านถนนสายไม้.....	92
แผนที่ 5.1 แสดงพื้นที่รองรับหากเกิดอัคคีภัยภายในย่าน.....	107
แผนที่ 6.1 แสดงทิศทางการขยายตัวของธุรกิจร้านค้าเครื่องเรือนย่านถนนสายไม้.....	115

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ย่านถนนสายไม้ถือเป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่ง ซึ่งชุมชนแห่งนี้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในฐานะที่เป็นย่านค้าไม้ที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร ที่ตั้งของชุมชนนั้นอยู่ภายในซอยประชา นฤมิตร 24 ซึ่งเป็นซอยที่เชื่อมระหว่างถนนพระราชาราษฎร์สาย 1 กับถนนกรุงเทพ-นนทบุรี ในเขต บางซื่อ ชุมชนแห่งนี้มีชื่อว่า ชุมชนประชาชนฤมิตร แต่เดิมชุมชนประชาชนฤมิตรเป็นส่วนป่าที่อยู่ใกล้ กับแม่น้ำเจ้าพระยา คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ด้วยเหตุที่ชุมชนอยู่ติดแม่น้ำ เจ้าพระยา ซึ่งเป็นเส้นทางในการล่องซุงมาจากทางภาคเหนือ ทำให้บริเวณนี้กลายเป็นจุดพักไม้ ก่อนส่งต่อไปยังแหล่งอื่นๆ จากการที่พื้นที่แห่งนี้เป็นจุดพักไม้ ต่อมาจึงเกิดธุรกิจโรงเลื่อยไม้ขึ้น ตลอดแนวบริเวณทำน้ำวัดโพธิ์เรียงเรื่อยไปตลอดเส้นทางไปนนทบุรี ในช่วงนั้นพื้นที่นี้จึงเป็นแหล่ง รวมไม้แปรรูปทุกชนิด และยังคงดึงดูดให้ช่างไม้จากพื้นที่อื่นมาอยู่รวมกันภายในซอยประชาชนฤมิตรแห่งนี้ ซึ่งผลต่อมาของการเป็นแหล่งไม้แปรรูปและการมีช่างไม้ฝีมือดี ทำให้ผู้ที่ทำการค้าวัตถุดิบที่ใช้ใน การทำเฟอร์นิเจอร์มารวมกันอยู่ในที่แห่งนี้เช่นเดียวกัน ระยะเวลาประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา ชุมชน แห่งนี้ได้พัฒนาจากการเป็นชุมชนที่ทำผลิตภัณฑ์ไม้ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนขนาดเล็ก ไปสู่การเป็นชุมชนที่ทำธุรกิจทางด้านสินค้าไม้ทุกประเภท และยังเป็นแหล่งผลิตและค้าเฟอร์นิเจอร์ ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ธุรกิจภายใน ย่าน ถนนสายไม้ก็ได้รับผลกระทบนั้นด้วยเช่นเดียวกัน หน่วยงานราชการ ได้แก่ สำนักงานเขตบางซื่อจึง ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการย่านธุรกิจสายไม้ในการประกอบตัวให้พ้นจากภาวะ เศรษฐกิจ โดยการสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่จะช่วยเผยแพร่ย่านถนนสายไม้ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ขึ้น ซึ่งในขณะนั้นทางกรุงเทพมหานครได้มอบนโยบายแก่สำนักงานเขตทุกเขตให้จัดถนนคนเดิน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร ทางสำนักงานเขตบางซื่อจึงเห็น ว่า นโยบายนี้สามารถนำมาใช้กับพื้นที่ถนนสายไม้ได้ เนื่องจากถนนสายไม้เป็นพื้นที่ที่ตรงตาม เกณฑ์ที่กรุงเทพมหานครกำหนดไว้คือ เป็นถนนที่ปิดแล้วไม่กระทบต่อการจราจรมากนัก เป็นถนน ที่มีของดีประจำถิ่น สามารถจัดกิจกรรมได้ด้วย การดำเนินการของชุมชน และจะต้องไม่ใช่ งบประมาณของทางราชการ ขณะเดียวกันการกิจกรรมถนนคนเดินในพื้นที่ของถนนสายไม้ ก็ สามารถใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ความเป็นแหล่งธุรกิจการค้าไม้ที่มีสินค้าไม้

หลากหลายประเภทให้เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป ซึ่งจะเป็นวิธีหนึ่งในการเพิ่มยอดขาย และแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนแห่งนี้ได้

จากแนวคิดในการจัดกิจกรรมถนนสายไม้ในซอยประชาชนภูมิตร สำนักงานเขตบางซื่อได้เข้าพบแกนนำชุมชนและผู้ประกอบการ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดของสำนักเขตให้ชุมชนเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดกิจกรรมนี้ ซึ่งทางชุมชนก็ได้เห็นความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าวที่จะนำประโยชน์มาให้แก่ชุมชน จึงเห็นด้วยกับความคิดนี้ แต่การจัดกิจกรรมดังกล่าวจำเป็นต้องหาผู้ดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นตัวแทนของชุมชนในการจัดงานและติดต่อประสานงานกับหน่วยงานสนับสนุนต่างๆ ด้วยเหตุนี้ทางสำนักงานเขตจึงขอให้ทางชุมชนจัดตั้งเป็นประชาคม เพื่อให้คณะกรรมการประชาคมเป็นแกนนำในการประสานงานกับคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอก รวมถึงเป็นแกนนำในการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

การจัดตั้งประชาคมประชาชนภูมิตรถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งรูปแบบการบริหารจัดการภายในชุมชน ซึ่งแต่เดิมการบริหารจัดการภายในชุมชนประชาชนภูมิตรนั้น จะเป็นการจัดการที่เป็นไปโดยธรรมชาติ คือ เมื่อมีปัญหาหรือเหตุการณ์ที่ต้องการความร่วมมือกันแก้ไข ชาวชุมชนก็จะรวมตัวกันพูดคุย และหาแนวทางในการจัดการกับปัญหานั้น โดยแกนนำในการดำเนินงานส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้ที่ได้รับความยอมรับจากชาวบ้านว่า เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และชาวบ้านเห็นว่าเป็นผู้ที่สามารถประสานงานขอความร่วมมือจากคนในชุมชนได้ตลอดเวลา ซึ่งการบริหารจัดการชุมชนโดยธรรมชาติที่มีในอดีตนั้น อาจกล่าวได้ว่า ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในยุคปัจจุบันที่มีประชากรมากขึ้น และปัญหาในชุมชนก็มีความหลากหลายอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนประชาชนภูมิตร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบกิจการการค้า โดยมีผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่เป็นจำนวนไม่น้อย ประกอบกับปัจจุบันความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีปัจจัยทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง การใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบในอดีตจึงไม่สามารถนำมาใช้ในปัจจุบันได้ ดังนั้นรูปแบบประชาคมจึงได้ถูกนำมาใช้ในการบริหารจัดการชุมชนแห่งนี้

รูปแบบการบริหารจัดการแบบประชาคมเป็นรูปแบบที่ตรงตามนโยบายในการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนและความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมทุกระดับ ซึ่งเรียกว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์นี้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ และเป็นยุทธศาสตร์ที่มีพันธกิจหลักในการเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถของคน โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ และมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศของประชาชน ซึ่งย่านถนนสายไม้ทำให้เห็นว่า ชุมชนแห่งนี้มีการบริหารจัดการด้วยความสามารถของคนในชุมชนเอง และเป็นย่านที่มีการประสานความร่วมมือกันระหว่างรัฐกับคนในชุมชนเป็นอย่างดี ดังนั้นชุมชนแห่งนี้จึงถือเป็นตัวอย่างที่

นำสนใจทางด้านการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งจากผลการศึกษาที่ได้ในครั้งนี้อาจนำไปเป็นข้อมูลหรือตัวอย่างที่สามารถเอาไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นตามความเหมาะสมได้ต่อไป

1.2 คำถามงานวิจัย

1. ระบบการบริหารจัดการของชุมชนย่านถนนสายไม่มีมีลักษณะอย่างไร
2. ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการของชุมชนย่านถนนสายไม่มี

1.3 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาบทบาทและความสำคัญของย่านถนนสายไม่มีเขตบางซื่อ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
2. ศึกษากระบวนการบริหารจัดการด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนย่านถนนสายไม่มี
3. ศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อระบบการบริหารจัดการของชุมชนย่านถนนสายไม่มี
4. เสนอแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการของชุมชน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของ
ย่านถนนสายไม่มีต่อไป

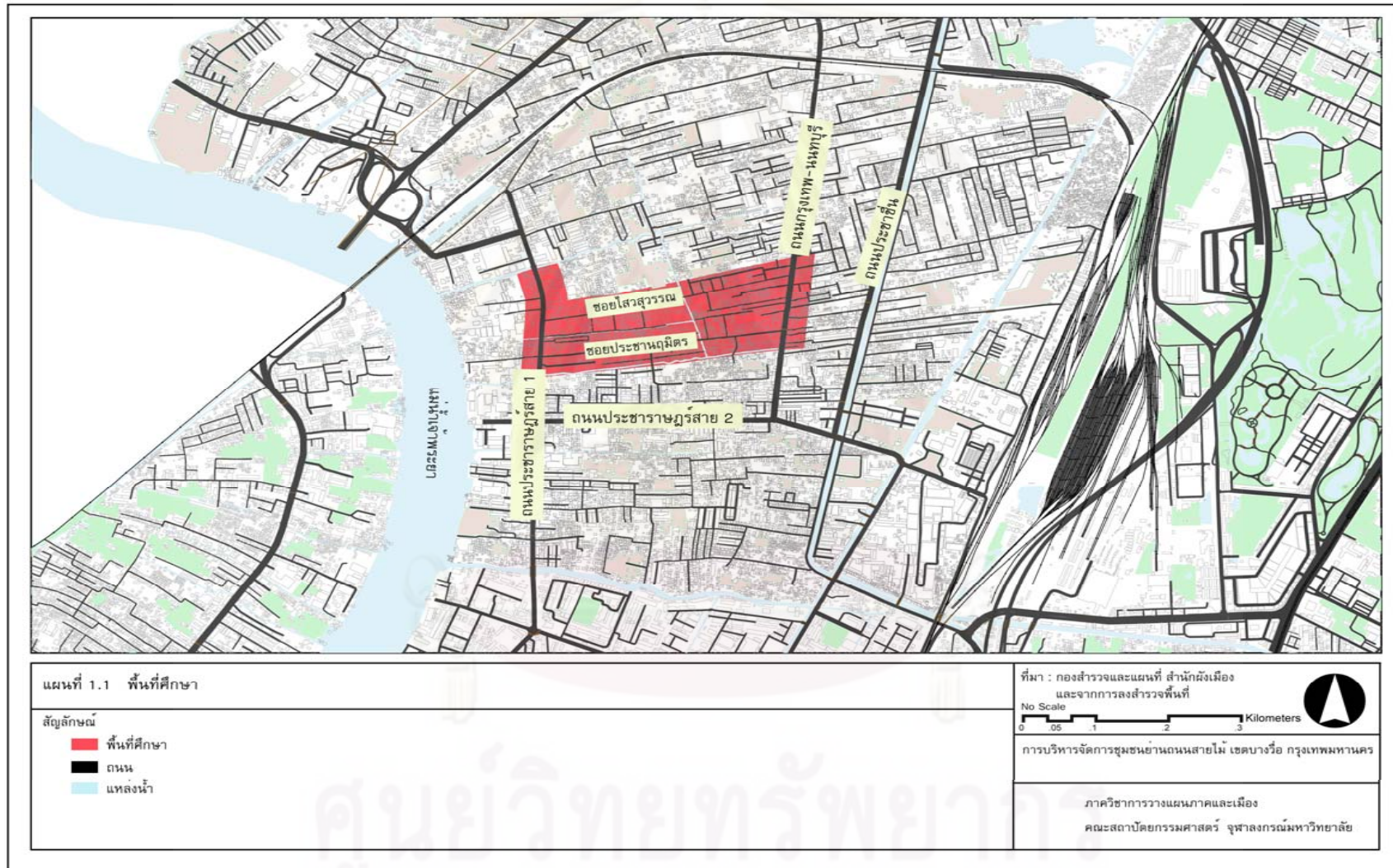
1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ศึกษากระบวนการบริหารของชุมชนย่านถนนสายไม่มี ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการของชุมชนย่านถนนสายไม่มี และความสัมพันธ์เชื่อมโยงของการบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม่มีกับลักษณะการตั้งถิ่นฐานของย่านถนนสายไม่มี

1.4.2 **ขอบเขตด้านพื้นที่** ซอยประชาชนภูมิตรซึ่งเป็นซอยที่เชื่อมระหว่างถนนประชาราษฎร์ สาย 1 กับถนนกรุงเทพ-นนทบุรี มีพื้นที่ประมาณ 53 ไร่

ทางทิศเหนือ	ติดซอยไสวสุวรรณ
ทิศใต้	ติดคลองบางโพธิ์
ทิศตะวันออก	ติดถนนกรุงเทพ-นนทบุรี
ทิศตะวันตก	ติดถนนประชาราษฎร์ สาย 1

แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

1.5 วิธีการและขั้นตอนดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระบบการบริหารจัดการด้านต่างๆ ของชุมชนย่านถนนสายไม้ รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระบบการบริหารจัดการชุมชนของย่านถนนสายไม้ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของย่านถนนสายไม้ต่อไป โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาข้อมูล เอกสารวิชาการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนियามการบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้

2. เก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

ข้อมูลด้านปฐมภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิเป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกต และการถ่ายภาพประกอบ ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลของพื้นที่ในสภาพปัจจุบัน และใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview surveys) กับผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ โดยในการเลือกผู้ที่จะทำการสัมภาษณ์นั้น จะพิจารณาว่าเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่มานาน ทราบถึงประวัติ และสภาพในอดีตของพื้นที่ รู้จักผู้คนในพื้นที่เป็นอย่างดี และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางสังคมหรือกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide) เป็นการสัมภาษณ์ด้วยคำถามแบบเปิด

ข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลที่ได้จากการเก็บและรวบรวมข้อมูลที่ได้มีการเก็บและรวบรวมไว้แล้วจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นข้อมูลเอกสาร งานวิจัยต่าง ๆ และข้อมูลแผนที่ที่เป็น Digital Map โดยที่มาของข้อมูลมีดังนี้

1) สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร ให้การอนุเคราะห์ข้อมูลแผนที่ ซึ่งเป็น Digital Map ของเขตบางซื่อ และกรุงเทพมหานครโดยรวม ที่แสดงถึงการใช้ประโยชน์อาคาร การใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงข่ายการคมนาคมทางบกและทางน้ำและข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกรุงเทพมหานคร ทั้งข้อมูลสภาพทั่วไป ผังเมืองรวม และข้อกำหนดต่าง ๆ ทางผังเมือง

2) สำนักงานเขตบางซื่อ ได้รวบรวมข้อมูลทางด้านจำนวนประชากรในปัจจุบัน และข้อมูลของชุมชน

3) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รวบรวมข้อมูลเอกสารจากหอสมุดกลางสำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ เป็นข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ แผนที่ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้รับการอนุเคราะห์แผนที่เก่าจากศูนย์บริการวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

3. วิเคราะห์ระบบการบริหารจัดการของชุมชนย่านถนนสายไม้

4. เสนอแนะแนวทางการแนวทางในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสาย
ไม้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของย่านถนนสายไม้ต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

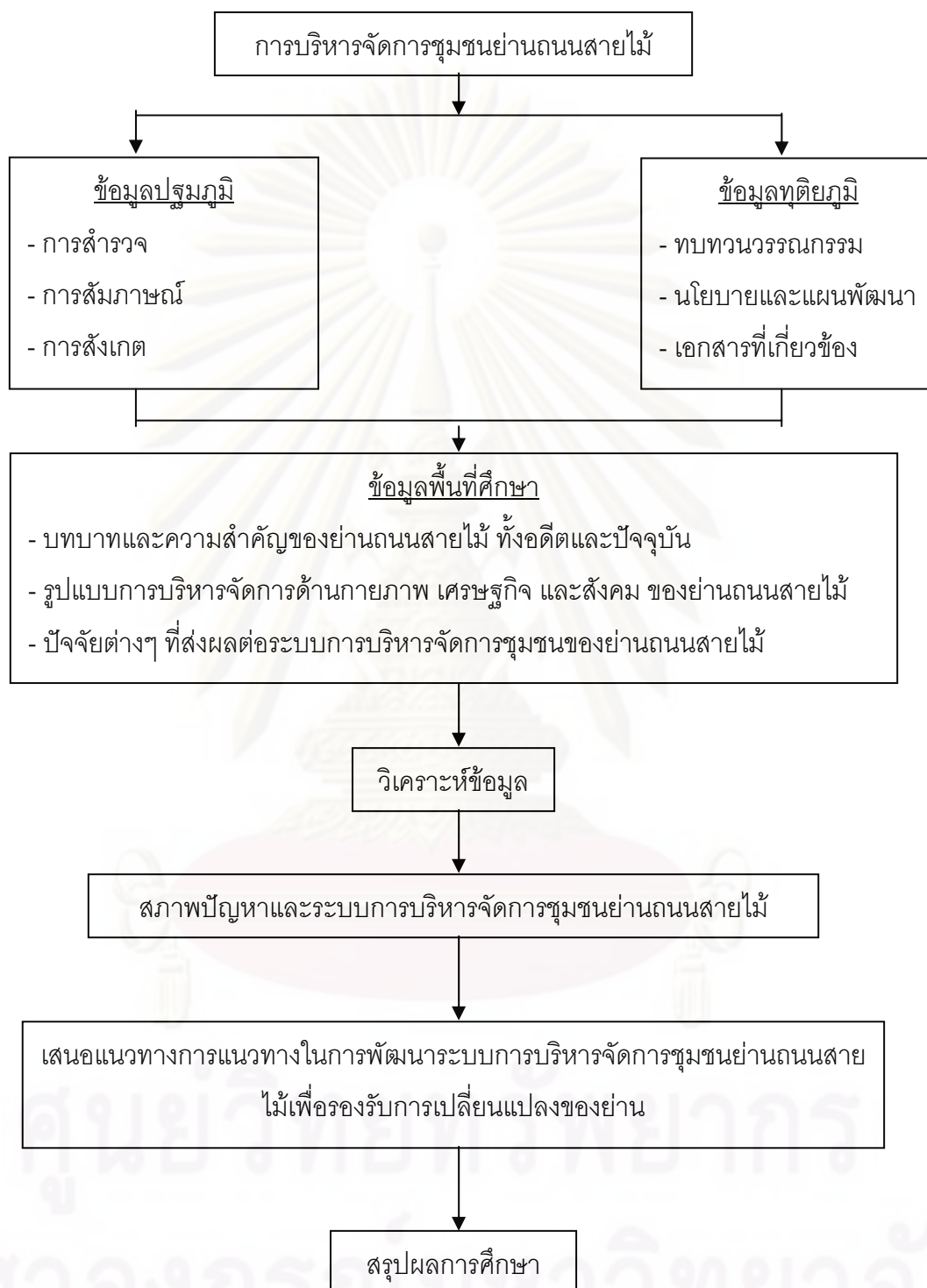
1. เข้าใจถึงบทบาทและพัฒนาการของย่านถนนสายไม้
2. ทำให้ทราบถึงระบบการบริหารจัดการของย่านถนนสายไม้
3. ทำให้ทราบถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อระบบการบริหารจัดการของย่านถนนสายไม้
4. เพื่อใช้เป็นแนวทางการวางแผนการรองรับการการเปลี่ยนแปลงแปลงของย่านที่จะเกิดขึ้น

ในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.7 ขั้นตอนในการศึกษา

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ ซึ่งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับย่านและองค์ประกอบของย่าน
- 2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.4 แนวคิดการบริหารและการบริหารจัดการ
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล
- 2.6 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
- 2.7 แนวคิดเกี่ยวกับการประหยัดต่อขนาด
- 2.8 แนวคิดเกี่ยวกับการประหยัดจากการรวมกลุ่ม
- 2.9 ทฤษฎีคัลสเตอร์
- 2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน

2.1.1 ปัจจัยการเลือกที่ตั้งถิ่นฐาน

Broek และ Webb (อ้างถึงใน กฤษณา ชมภูหอม, 2546: 5) กล่าวว่า การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ หมายถึง เครื่องมืออุปกรณ์ และความสะดวกสบายต่างๆ ที่มนุษย์คิดขึ้นมาเมื่อมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแล้ว การตั้งถิ่นฐานจะประกอบด้วย มนุษย์ อาคารบ้านเรือน ทรัพย์สมบัติ ถนนหรือเส้นทางคมนาคม รวมไปถึงแนวรั้วที่กั้นอาคารบ้านเรือนแต่ละหลังออกจากกัน นอกจากนี้ องค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐานยังมีบทบาทหน้าที่และรูปร่างของแหล่งการตั้งถิ่นฐานเป็นส่วนประกอบด้วย ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นผลรวมของวัฒนธรรมในสังคมหนึ่งๆ ที่อาจมีความแตกต่างไปจากสังคมอื่น ดังนั้นในการศึกษาการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน นอกจากจะทำให้เราเข้าใจถึงลักษณะและองค์ประกอบของโครงสร้างในการตั้งถิ่นฐานระหว่างช่วงเวลานั้นแล้ว ยังทำให้เห็นถึงระบบในการตั้งถิ่นฐานทั้งหมด ซึ่งจะประกอบด้วยจำนวน ขนาด และระยะห่างของบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานแต่ละแห่ง ทั้งในเขตชนบทหรือในเขตเมือง นอกจากนี้สิ่งก่อสร้างตลอดจน

สิ่งของและทรัพย์สินสมบัติที่อยู่คงทนทั้งหมด ก็จะทำให้เราเข้าใจดีความเป็นมาของผู้ที่อยู่อาศัยใน
ถิ่นฐานนั้นได้อีกด้วย

วิลาวุธย์ เอื้องวงศ์กุล (อ้างถึงใน พามิลา หะวารักษ์, 2544: 16) กล่าวถึง ปัจจัยที่
ส่งผลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานไว้ 3 ประการ ประกอบด้วย

1) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ปัจจัยทางธรรมชาติ สภาพภูมิประเทศ ความ
อุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น โดยแหล่งน้ำนับเป็นสิ่งสำคัญอันดับ
แรกที่มีต่อการเลือกตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยสำคัญเหนือสิ่งอื่นทั้งหมด ตามความ
ต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่ต้องการน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคบริโภค ดินเป็นปัจจัยสำคัญรองลงมา
เนื่องจากมนุษย์ต้องการพื้นที่ที่มีดินอุดมสมบูรณ์ เพื่อทำการเกษตรและเป็นแหล่งอาหาร ส่วน
พื้นที่ที่เป็นภูเขาสูงหรือที่ราบลูกคลื่นจะมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานน้อย

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่มักเกิดคู่กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน
และมีอิทธิพลต่อการขยายตัวเป็นเมืองต่อไปในอนาคต เช่น ในบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งวัดอุทิศ
บริเวณที่เป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม บริเวณที่เส้นทางคมนาคมตัดผ่านหรือเป็นจุดเชื่อมต่อของ
เส้นทางคมนาคม มักจะเป็นที่ตั้งของชุมชนซึ่งได้รับการพัฒนาเป็นเมืองที่สำคัญทางเศรษฐกิจ
องค์ประกอบของอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจจะประกอบด้วย การเก็บของป่าล่าสัตว์ การทำไร่
เลื่อนลอย การเพาะปลูกเพื่อการค้า การทำเกษตรผสมผสาน จนถึงการทำอุตสาหกรรม ซึ่ง
กิจกรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าวมีผลทำให้การใช้ปัจจัยการผลิตมีความแตกต่างกันด้วย

3) ปัจจัยทางวัฒนธรรมและความเชื่อ ปัจจัยสุดท้าย คือ ปัจจัยทางวัฒนธรรม
ชนบทรณนิยมประเพณี ตลอดจนความเชื่อของแต่ละกลุ่มคน ซึ่งปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมเป็น
ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของประชากรในอดีต และส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานถาวรใน
ปัจจุบัน ทั้งสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ประวัติศาสตร์ ประเพณีนิยมหรือความเชื่อต่างๆ เหตุการณ์
ทางการเมืองและประวัติศาสตร์ต่างก็มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานด้วยกันทั้งสิ้น เช่น การอพยพ
ของชาวยิวคนหนึ่งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ซึ่งเป็นผลจาก
เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีการรวมตัวของกลุ่มคนขนาดใหญ่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานใน
พื้นที่อื่น โดยกลุ่มผู้ตั้งถิ่นฐานใหม่นี้ยัง และยังคงรักษาวัฒนธรรมและชนบทรณนิยมประเพณี
ของตนเองไว้

นอกจากนี้สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536: 22) ยังได้อธิบายถึง ลักษณะทางสังคมและ
วัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการตั้งถิ่นฐานว่า ประกอบด้วย การเมืองการปกครอง
ภาษา ศาสนา และความเชื่อ โดยศาสนาเป็นส่วนที่สำคัญของวัฒนธรรมและเป็นเครื่องมือกำหนด

ความเป็นชาติ ความเชื่อ และการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และยังมีผลต่อการประกอบอาชีพและการบริโภคอีกด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตในท้องถิ่น นอกจากนี้ความเชื่อทางศาสนายังมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน โดยความเชื่อทางศาสนาถือเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการสร้างที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนการกำหนดระเบียบปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในชุมชน และรวมถึงสิ่งก่อสร้างในชุมชน ดังจะเห็นได้จากสิ่งก่อสร้างของแต่ละศาสนาที่มีขนาด รูปแบบสถาปัตยกรรม และการใช้วัสดุที่แตกต่างกัน

Michael Carr (อ้างถึงใน ชัญญู ชีวภรณ์ภักดิ์, 2544: 11) กล่าวถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน 4 ด้าน ได้แก่

1) ปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเป็นปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการจ้างงาน การเพิ่มขึ้นและลดลงของประชากร การวางแผน การกำหนดนโยบาย และการควบคุมของรัฐบาล รวมไปถึงอิทธิพลต่างๆ จากนโยบายของรัฐบาล โดยทั้งหมดที่กล่าวมานี้ถือเป็นสิ่งที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานโดยตรง

2) ปัจจัยทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

ธรรมชาติของพื้นที่ และลักษณะทางกายภาพ มีอิทธิพลอย่างมากต่อการตั้งถิ่นฐาน และยังเป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานอีกด้วย

3) ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี

ระบบการขนส่งและเส้นทางคมนาคม เป็นอีกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระจายตัวของชุมชนและแหล่งที่ตั้งถิ่นฐาน รวมถึงสิ่งปลูกสร้าง และชนิดของอาคาร ซึ่งเทคโนโลยีในการก่อสร้างนั้นจะมีการพัฒนาตามยุคสมัย อาทิเช่น การสร้างที่อยู่อาศัย วัด หรือวัง เป็นต้น

4) ปัจจัยจากอดีต

ปัจจัยจากอดีต หมายถึง สิ่งดึงดูดหรืออุปสรรคในการตั้งถิ่นฐานที่มีมาแต่เดิม ทั้งนี้ในแต่ละสมัยปัจจัยที่ดึงดูดให้มีการตั้งถิ่นฐานในแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกันไป เช่น การเข้าถึงพื้นที่ หรือกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ เป็นต้น

2.1.2 รูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน

1) การตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม (Clustered Settlement) หรือการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุก การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางธรรมชาติหรือปัจจัยทางกายภาพ เช่น ที่ราบลุ่มแม่น้ำ แหล่งแร่ธาตุ หุบเขา บริเวณแยกของถนน บริเวณคูกิ่งน้ำ และบริเวณที่แม่น้ำมาบรรจบกัน เป็นต้น ในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐาน อาจเริ่มจากการมีบ้านเดี่ยวโดดๆ หรือมีบ้าน

เพียง 2-5 หลังคาเรือน ต่อมาจึงมีการขยายการตั้งถิ่นฐานโดยเริ่มอยู่เป็นกลุ่มห่างกัน และในช่วงนี้จำนวนคนก็จะเพิ่มมากขึ้น กลุ่มบ้านขนาดเล็กขยายเป็นหมู่บ้านใหญ่ แต่ทั้งนี้ก็จะขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการสร้างหมู่บ้านด้วย สำหรับการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่มนี้จะเป็นการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยพื้นที่การเกษตรจะอยู่รอบหมู่บ้าน ส่วนการเลี้ยงสัตว์นั้นจะเลี้ยงในบริเวณใกล้ๆ บ้าน

การตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่มนี้เป็นการตั้งถิ่นฐานเริ่มแรกที่สามารถพบได้ทั่วไปในโลก การตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มจะก่อให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจ เพราะพื้นที่การเกษตรอยู่ไกลจากบ้านเรือน ทำให้ไม่สะดวกและเสียเวลาในการเดินทาง ส่วนผลดีจะเป็นทางด้านสังคมและจิตใจ คือ การที่ได้อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ทำให้มีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดและอบอุ่น

2) การตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม (Linear Settlement) การตั้งถิ่นฐานนี้จะพบในบริเวณที่ราบเป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยพบในบริเวณที่สูง ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะเป็นแนวยาวตามเส้นทางคมนาคมที่เดินทางสะดวก โดยอาจตั้งอยู่ติดต่อกันในเขตที่เป็นชุมชนการค้า หรือเป็นทางแยกของเส้นทางคมนาคม ส่วนบริเวณที่ไกลออกไปจะตั้งบ้านเรือนห่างกัน เส้นทางคมนาคมที่ส่งเสริมให้มีการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง ถนน เป็นต้น ซึ่งโดยมากมนุษย์จะพึ่งพาการคมนาคมทางน้ำ เพราะแม่น้ำถือเป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญทั้งทางด้านแหล่งอาหาร การคมนาคม การติดต่อสื่อสารและอื่นๆ โดยการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณคันดินธรรมชาติที่น้ำท่วมไม่ถึง หรือบริเวณที่ราบขั้นบันได

การตั้งถิ่นฐานระยะแรกของโลก เช่น เมืองหลวงหรือเมืองต่างๆ มักจะตั้งอยู่ริมแม่น้ำแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะแม่น้ำมีปัจจัยหลายประการที่ดึงดูดให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน ทั้งเป็นแหล่งน้ำจืดที่เป็นแหล่งอาหาร และเส้นทางคมนาคม ซึ่งเมืองต่างๆ มักตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับบริเวณอื่น ทำให้มีการเผยแพร่วัฒนธรรมสู่พื้นที่อื่นอีกด้วย (ถาวรธน์ สายเชื้อ, 2541: 13)

ลำคลอง เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ส่วนใหญ่จะเป็นแนวตรงและอยู่ในบริเวณที่ราบเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำจืด เส้นทางคมนาคมขนส่ง และพื้นที่เกษตร ดังนั้นลำคลองจึงเป็นบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานของบ้านเรือนหรือเมืองต่าง ๆ

ถนน เป็นเส้นทางคมนาคมที่เกิดขึ้นระยะหลัง ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อดึงดูดให้มีการอพยพจากพื้นที่ภายในซึ่งเป็นแหล่งเกษตรกรรมไปสู่การตั้งถิ่นฐานบริเวณสองฝั่งถนน ทั้งนี้ไม่ว่าเส้นทางคมนาคมบนถนนหรือทางรถไฟก็ถือว่าเป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วกว่าทางน้ำ จากเหตุผลนี้ ถนนจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นขึ้นเรื่อยๆ ในบริเวณนั้น ดังจะเห็นได้ว่า บางบริเวณกลายเป็นชุมชนใหญ่หรือกลายเป็นเมืองหลังจากมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมแล้ว (วิลาวัณย์ เค็ววงศ์กุล, อ้างถึงใน พามิลา หะราวัณ, 2542: 16-18)

แนวคิดของ Doxiadis กล่าวถึง องค์ประกอบของชุมชนว่า ชุมชนประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ประการ (อ้างถึงใน คณิศยา รอดเรืองศรี, 2543: 13) ได้แก่

1) ธรรมชาติ (Nature) ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะทางกายภาพของ พื้นดิน พืชพันธุ์ สัตว์ และภูมิอากาศ ซึ่งรวมกันเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

2) คน (Man) ได้แก่ ความต้องการทางด้านชีวภาค คือ อากาศ ที่ว่าง อุณหภูมิ ความรู้สึก การสัมผัสทั้ง 5 และการรับรู้ รูปแบบทางสังคม แบบแผนการดำรงชีวิต สิ่งต่างๆ เหล่านี้ หลอมรวมกันเป็นสังคม

3) สังคม (Society) ได้แก่ ความหนาแน่นของประชากร วัฒนธรรม การศึกษา สุขภาพและสวัสดิการ เป็นต้น

4) โครงสร้างทางกายภาพ (Shell) คือ บ้านพักอาศัย ตลาด สถานที่ราชการ สถานที่ที่ใช้ในการสันตนาการ ซึ่งสถานที่ต่างๆ เหล่านี้ใช้ประกอบกิจกรรมของชุมชน

สำหรับการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย โดยทั่วไปจะพบทั้งการตั้งถิ่นฐานแบบเป็น กลุ่ม และการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม ส่วนใหญ่ชุมชนจะเติบโตแบบไม่มีการวางแผน ซึ่งวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานนั้น ไม่ว่าจะมีการพัฒนาการมาจากรูปแบบใด ทั้งการตั้งถิ่นฐานแบบ รวมกลุ่ม หรือการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม ล้วนเกิดจากการที่มนุษย์เข้าไปครอบครอง และจัดการสภาพพื้นที่ทั้งสิ้น ทำให้เห็นได้ว่าชุมชนและการตั้งถิ่นฐานมีความเกี่ยวข้องกันอย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งยังมีความหมายโดยรวมที่ใกล้เคียงกัน โดยการตั้งถิ่นฐานก็คือ การเกิดของ ชุมชนมนุษย์ โดยเริ่มต้นที่หลังคาเรือนเดี่ยวไปจนเกิดเป็นชุมชนเล็กๆ และกลายเป็นชุมชนใหญ่ และเมื่อมองในทางกลับกัน ชุมชนก็คือการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานนั่นเอง (ถาวรธน์ สายเชื้อ, 2541:14)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับย่านและองค์ประกอบของย่าน

แนวคิดเกี่ยวกับย่าน (วรรณศิลป์ พีรพันธุ์, อ้างถึงใน พามิลา หะวาร์ภักษ์, 2544: 15-16) กล่าวว่า เมืองทุกเมืองย่อมประกอบด้วยส่วนต่างๆ หลายส่วน แต่ละส่วนเราเรียกว่า ย่านหรือส่วน หรือบริเวณหรือพื้นที่ ซึ่งเราสามารถพิจารณาความแตกต่างของแต่ละย่านได้จากลักษณะเด่นและการแผ่ขยายตัวของย่านนั้นๆ มโนภาพเกี่ยวกับเมืองจะเป็นภาพรวมของย่านต่างๆ ที่ประกอบ รวมเข้าด้วยกัน ทั้งย่านที่มีขอบเขตแน่นอนหรือซ้อนเหลื่อมกับย่านอื่นๆ และย่านที่เป็นเอกกรุปหรือ สลับซับซ้อนโดยที่ส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงอันจะมีผลต่อลักษณะที่ ปรากฏให้เห็น สำหรับจำนวนของย่านในแต่ละเมืองก็แตกต่างกัน เมืองขนาดเล็กอาจประกอบด้วย ย่านเพียงไม่กี่แห่ง แต่เมืองขนาดใหญ่หรือมหานครอาจประกอบด้วยย่านจำนวนนับร้อย

หลักการจำแนกความแตกต่างระหว่างย่านภายในเมืองจะพิจารณาลักษณะที่สำคัญ 2 ประการด้วยกันคือ รูปร่างทางกายภาพและกิจกรรมที่มองเห็นได้ เช่น ในศูนย์การค้าจะพบว่า มีอาคารและป้ายต่างๆ ที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการค้า และกิจกรรมเกี่ยวกับการซื้อขาย ขณะเดียวกัน ย่านที่พักอาศัย จะพบบ้านพักอาศัย ที่โล่ง ต้นไม้ เด็กๆ กำลังวิ่งเล่น บางย่านอาจจะมีร้านขายของชำหรือโรงเรียนรวมอยู่ด้วย เป็นต้น

การพิจารณาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและสภาพภูมิทัศน์ที่ทำให้สามารถจำแนกลักษณะความแตกต่างระหว่างย่านภายในเมืองที่สลับซับซ้อน ได้แก่

1. ย่านที่เป็นองค์ประกอบหลักของเมือง จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของย่านนั้น ลักษณะเฉพาะทางกายภาพและกิจกรรมตลอดจนความเด่นชัดของย่าน
2. ขนาดของย่าน รูปร่าง ความหนาแน่น พื้นผิว จุดสังเกต และที่เว้นว่าง
3. ลักษณะที่ปรากฏให้เห็นทางกายภาพ รูปทรงของอาคาร ความหนาแน่นของการก่อสร้างอาคาร ป้ายประกาศ วัสดุที่ใช้ สนามหญ้า ความสูงต่ำของพื้นที่ จุดสังเกต จากรูปแบบของการสัญจรตลอดจนลักษณะการผสมผสานของอาคารต่างประเภทกัน
4. กิจกรรมที่เป็นหลักในพื้นที่ ประเภทของประชากร และการเคลื่อนไหวซึ่งก่อเกิดลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละย่าน
5. สิ่งแปลกปลอมที่เป็นภัยคุกคามย่าน เช่น ถนนผ่านกลาง ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพและความปลอดภัยของประชาชนในย่านนั้น การเปลี่ยนแปลงของย่าน การเปลี่ยนแปลงตำแหน่ง การขยายตัวหรือหดตัวของขอบเขตของย่าน

การปรากฏตัวของย่านใหม่ที่แฝงตัวอยู่ในย่านเดิม เช่น บริเวณที่พักอาศัยแห่งใหม่ที่อยู่ภายในเมืองเดิม ความสัมพันธ์ระหว่างย่านกับย่าน และย่านกับรูปแบบของเส้นทางสัญจรของเมืองในส่วนรวม

2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

องค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงใน อัจฉราภณี สามีภักดิ์, 2539) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาว่า หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังประชาชนในระดับต่างๆ คือ

1. พลังประชาชนในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. พลังประชาชนในการเข้าร่วมปฏิบัติตามแผนการ หรือโครงการในรูปแบบต่างๆ ด้วยความสมัครใจ

นเรศ สงเคราะห์สุข และยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2541) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วย การวิจัย (การศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527) กล่าวว่า การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุม การใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพด้านเศรษฐกิจและสังคมได้นั้น จะทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปแบบของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตตน โดยภาครัฐต้องค้ำอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชนได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือก หรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนยังหมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจของรัฐ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถทำได้หลายรูปแบบหลายระดับคือ

- 1) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้รับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน
- 2) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นหรือให้ข้อมูล
- 3) การร่วมปรึกษาหารือ
- 4) การให้อำนาจแก่ประชาชนในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน

สิ่งที่เป็นหัวใจของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ทุกเทคนิคทุกวิธีการมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสร้างการมีส่วนร่วม หรือการปรึกษาหารือที่มีความหมาย (Meaningful Public Participation) ซึ่งหมายถึงการที่ความคิดเห็นหรือข้อมูลของประชาชนมีความสำคัญ และมีผลต่อการตัดสินใจของผู้มีอำนาจตัดสินใจ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2545)

2.3.2 กระบวนการการมีส่วนร่วม

อคิน รพีพัฒน์ (2542) ได้กล่าวถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา 5 ระดับ ประกอบด้วย

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา
4. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
5. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

นอกจากนี้ Cohen and Uphoff (1980: 213-218) ยังได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การริเริ่มตัดสินใจดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากรการบริหาร การประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วย ผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) พบว่า กระบวนการการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยมีการรวมกลุ่มอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดผลประโยชน์ ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม
5. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

สุวัฒนา ธาดานิติ (อ้างถึงใน ชมพูนุช พบสุข, 2549: 39) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และตัดสินใจเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับโครงการอย่างเหมาะสม และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมทุกกระบวนการตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการรับรู้-เรียนรู้ และการปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

2.3.3 ระดับของการมีส่วนร่วม

สุวัฒนา ธาดานิติ (อ้างถึงใน ชมพูนุช พบสุข, 2549: 39) กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Amstein ซึ่ง Amstein ได้แบ่งลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ลำดับขั้น คือ

ขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์ของการจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นเพียงการให้ความรู้แก่ประชาชนเท่านั้น ซึ่งกล่าวได้ว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่นๆ

ขั้นกลาง ประชาชนจะมีส่วนร่วมมากขึ้นในด้านการให้ข้อมูล และคำปรึกษา แต่ยังไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นสุดท้าย เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและในการดำเนินการ ถือเป็นกระจายอำนาจโดยไม่ควบคุมประชาชน ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2.3.4 ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 ได้แบ่งปัจจัยที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาไว้ 4 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยทางด้านกลไกของรัฐ โดยรัฐจะต้อง

- กำหนดนโยบาย จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมในท้องถิ่น
- สนับสนุนกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง

- การสร้างช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน โดยระบบต่างๆ ของราชการจะต้องเอื้ออำนวย และเพิ่มโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม
 - มีการติดตามประเมินผล และการให้การสนับสนุนในภายหลัง
2. ปัจจัยทางด้านประชาชน โดยประชาชนในชุมชนจะต้อง
- มีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนา
 - เป็นฝ่ายตัดสินใจ ริเริ่มกิจกรรม และรับผลประโยชน์
 - เป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมหรือผู้นำท้องถิ่น
 - มีการติดต่อประสานกับเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานอื่น
 - ได้รับการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างต่อเนื่อง
3. ปัจจัยด้านนักพัฒนา โดยนักพัฒนาจะต้อง
- ศึกษาชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน และได้เรียนรู้สภาพแวดล้อมในทุกๆ ด้านในชุมชน
 - มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของกระบวนการมีส่วนร่วม ค้นหาผู้นำที่มีศักยภาพซึ่งจะเป็นผู้กระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในงานพัฒนา
 - รวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อหาหนทางในการแก้ไขปัญหา
 - สนับสนุนทางด้านการศึกษา การให้ข้อมูลข่าวสาร วิทยากรใหม่ๆ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - ดำเนินงานพัฒนาที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น
4. ปัจจัยเชิงใจ ประกอบด้วย
- การได้รับผลประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนา
 - โครงการพัฒนาตอบสนองความต้องการของประชาชน

2.3.5 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

วันชัย วัฒนศัพท์, 2545: 25-28 กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น

2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อมีการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ
3. การสร้างฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมือง และเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ
4. การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ และมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
5. การมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้นสามารถลดการเผชิญหน้าและความขัดแย้งที่รุนแรงได้
6. ช่วยทำให้เจ้าหน้าที่รัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชน และไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชน และเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน
7. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ซึ่งถือเป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจ และเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน
8. ช่วยให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มต้นทุนทางสังคม และช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

2.3.6 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

ขั้นตอนในการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมากจะประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลักๆ ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการในแต่ละกิจกรรม ขั้นตอนการจัดทำแผนการของกิจกรรมโดยให้ฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม และสุดท้ายคือ ขั้นตอนการนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติ

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546: 111-115) ได้กล่าวถึง เทคนิคในการแก้ไขปัญหของชุมชนโดยการมีส่วนร่วม ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้นำเทคนิคดังกล่าวมาใช้ในการแบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วม

เทคนิคในการแก้ไขปัญหของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของนรินทร์ชัย พัฒนพงศาได้กล่าวถึง “หลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชน” ไว้ดังนี้

1. ร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน
2. ร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน พร้อมหาแนวทางแก้ไข
3. ร่วมเลือกวิธีที่เหมาะสมจากแนวทางเลือกต่างๆ แล้ววางแผนแก้ไขปัญหา
4. แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินการตามแผนที่วางไว้

5. ร่วมติดตาม และประเมินผลโครงการที่ได้ดำเนินการไป

สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นตอนการร่วมกันศึกษาชุมชน

ขั้นตอนการร่วมกันศึกษาชุมชน เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการในการแก้ไขปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และทำการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่จะแก้ไขก่อนหลังโดยคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งวิธีการในการดำเนินการ จะประกอบด้วย

1.1 ใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน (Participatory Rural Appraisal)

1.2 บุคคลภายนอกเป็นผู้รับฟังชาวบ้านหรืออยู่ในฐานะวิทยากร

1.3 การปฏิบัติขั้นนี้เพื่อค้นหาปัญหา และความต้องการเพื่อแก้ไขปัญหาที่แท้จริงของชุมชน

1.4 จัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่จะแก้ไขก่อน-หลัง โดยคนในชุมชน

2. ขั้นตอนการร่วมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาพร้อมหาแนวทางแก้ไข

ขั้นตอนการร่วมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาพร้อมหาแนวทางแก้ไข เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดหาวิธีแก้ไขให้ตรงจุด และสามารถจัดทำแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนทราบความเป็นมา สาเหตุ และตระหนักถึงความสำคัญของแต่ละปัญหา ซึ่งเมื่อชาวบ้านได้รับรู้ข้อมูลแล้ว ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกอยากแก้ไขปัญหามีอยู่ในชุมชนให้หมดไป สำหรับวิธีการดำเนินการในขั้นตอนนี้ ได้แก่

2.1 อภิปรายแยกแยะถึงสาเหตุของปัญหา โดยอาจแบ่งกลุ่มย่อยให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์และนำมาเสนอหรืออาจใช้เทคนิค SWOT

2.2 กระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกอยากจะแสดงความคิดเห็นในกลุ่มที่ประสบปัญหาล้ำๆกับตนให้มากที่สุด

2.3 กระตุ้นให้ทุกฝ่ายสนใจที่จะแสดงความคิดเห็นในการนำเสนอของผู้อื่นอย่างเสมอภาค

3. ขั้นตอนการร่วมกันเลือกวิธี และการวางแผนแก้ไขปัญหาของชุมชน

ขั้นตอนการร่วมกันเลือกวิธี และการวางแผนแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเพื่อหาวิธี และวางแผนการแก้ไขปัญหามาที่สอดคล้องกับชุมชนให้มากที่สุด ซึ่งผลที่ได้ในส่วนนี้ จะทำให้ชุมชนได้แผนการและวิธีการแก้ไขปัญหามา โดยแต่ละขั้นตอนจะมีการรับผิดชอบร่วมกัน และจะมีรายนามผู้ร่วมปฏิบัติงานที่เป็นแกนหลักในการดำเนินงาน สำหรับวิธีการดำเนินการในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย

- 3.1 เสนอแนะให้ชาวบ้านแบ่งกลุ่มกันเสนอวิธีการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ
- 3.2 ร่วมกันอภิปรายข้อดี-ข้อเสีย และความเป็นไปได้ที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ
- 3.3 กระตุ้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอน ตลอดจนแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบกัน

4. ขั้นตอนการร่วมกันแบ่งความรับผิดชอบ แล้วดำเนินการตามแผนที่วางไว้

ขั้นตอนการร่วมกันแบ่งความรับผิดชอบ แล้วดำเนินการตามแผนที่วางไว้ เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเพื่อให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกรับผิดชอบ และเป็นเจ้าของในการแก้ไขปัญหาชุมชน และทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุน ลงแรง และร่วมค้นหาวิธีการแก้ไข รวมถึงทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงหน้าที่ที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบในงานของส่วนรวม สำหรับวิธีการในการดำเนินการ ประกอบด้วย

- 4.1 ร่วมกันกำหนดรายละเอียดการทำงานแต่ละขั้นตอน และกำหนดผู้รับผิดชอบ
- 4.2 คำนึงถึงความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้รับผิดชอบจะต้องทำงานในส่วนของตนส่งผลให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องทำได้ดีด้วย
- 4.3 ควรมีการกำหนดระยะเวลาของแต่ละขั้นตอน เพื่อให้ฝ่ายต่างๆ สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องกัน
- 4.4 หากสมาชิกบางคนไม่รับผิดชอบต้องมีการเตรียมตัวแทนคอยเสริมให้ทำงานสำเร็จไปได้

5. ขั้นตอนการร่วมติดตาม และประเมินผลโครงการ

ขั้นตอนการร่วมติดตาม และประเมินผลโครงการ เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานในขั้นตอนต่างๆ เปรียบเทียบกับแผนการที่วางไว้ และทำการปรับปรุงข้อบกพร่องให้ลุล่วงไปจนงานสำเร็จไปได้ ซึ่งผลที่ได้จากการดำเนินการในขั้นตอนนี้จะทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงานร่วมกัน และทราบวิธีการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งทำให้สามารถประเมินผลที่ได้ และสามารถเผยแพร่ผลงานของชุมชนจากการร่วมกันทำงาน สำหรับวิธีการดำเนินการ ประกอบด้วย

- 5.1 รวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรตามแผนที่วางไว้
- 5.2 ร่วมวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อเตรียมแก้ไขในกรณีนี้อาจมีการร่วมกันทำงานอีก
- 5.3 เปรียบเทียบสถานการณ์ก่อนและหลังการทำโครงการว่าเกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างไรบ้าง

5.4 เมื่อมีข้อบกพร่องที่อาจส่งผลเสียหายต่องาน สมาชิกในชุมชนต้อง
ร่วมกันค้นหาแนวทางปฏิบัติ และแก้ไขปัญหาต่อไป

2.4 แนวคิดการบริหารและการบริหารจัดการ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2547:87) กล่าวถึง แนวคิดการบริหารและการบริหารจัดการ มีที่มาจากกรณีที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม โดยธรรมชาติมนุษย์จึงอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและมีการเรียกต่างกัน เช่น ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) หรือประเทศ (country) เป็นต้น และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มการมีผู้นำกลุ่ม ก็เกิดขึ้นเป็นธรรมชาติในแต่ละกลุ่ม รวมทั้งต้องมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม เพื่อทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในกลุ่ม ลักษณะเช่นนี้มีวิวัฒนาการตลอดมาจนถึงระดับของผู้นำกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ เช่น ระดับประเทศ ซึ่งในปัจจุบันอาจเรียกว่าผู้บริหาร และการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มจะเรียกว่า การบริหาร (administration) ด้วยเหตุที่มนุษย์อยู่รวมกันในสังคมดังกล่าว มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีการบริหารในกลุ่มของตน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

คำว่า การบริหาร มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า administration ซึ่งเป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administratae” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยความสะดวก (direct) ส่วนคำว่า การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits)

จากความหมายข้างต้น จึงสรุปความหมายของคำว่าบริหารจัดการได้ว่าหมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานภาคเอกชน จะหมายถึงของหน่วยงาน และ/หรือบุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน ซึ่งการบริหารจัดการจะครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ได้แก่

1. การบริหารนโยบาย (Policy)
2. การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority)
3. การบริหารคุณธรรม (Morality)
4. การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society)
5. การวางแผน (Planning)
6. การจัดองค์การ (Organizing)
7. การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing)
8. การอำนวยความสะดวก (Directing)

9. การประสานงาน (Coordinating)
10. การรายงาน (Reporting)
11. การจัดการงบประมาณ (Budgeting)

นอกจากนี้ อาจให้ความหมายคำว่า การบริหาร ได้อีกว่าหมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานของรัฐและ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของ และหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่างๆ เช่น

1. การบริหารคน (Man)
2. การบริหารเงิน (Money)
3. การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material)
4. การบริหารงานทั่วไป (Management)
5. การบริหารการให้บริการประชาชน (Market)
6. การบริหารคุณธรรม (Morality)
7. การบริหารข้อมูลข่าวสาร (Message)
8. การบริหารเวลา (Minute)
9. การบริหารการวัดผล (Measurement)

การให้ความหมายทั้งสองความหมายที่ผ่านมา เป็นการนำหลักวิชาการทางด้านการบริหาร คือ “กระบวนการบริหาร” และ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” มาใช้เป็นแนวทางหรือกรอบแนวคิดในการให้ความหมาย ซึ่งมีส่วนทำให้เข้าใจเนื้อหาสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหารที่ชัดเจน และเข้าใจได้ง่าย นอกจากนี้แล้ว ยังอาจนำปัจจัยอื่นมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความหมายได้อีกด้วย เช่น 3Ms ซึ่งประกอบด้วย การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money) และการบริหารงานทั่วไป (Management) และ 5ป ซึ่งประกอบด้วย ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัด ประสานงาน และประชาสัมพันธ์

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

ประเวศ วะสี (2549) ให้คำนิยามคำว่า ธรรมรัฐหรือธรรมาภิบาลว่าเป็น รัฐที่มีความถูกต้องเป็นธรรม

ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นหลักเกณฑ์การปกครองตามวิถีทางธรรมาธิปไตย เป็นการปกครองที่มีความเป็นธรรม มีเกณฑ์ที่ดีในการบำรุงรักษาบ้านเมืองและสังคมให้มีการพัฒนาครอบคลุมทุกภาคส่วนของสังคม รวมทั้งมีการจัดระบบองค์กรและกลไกต่างๆ ในส่วนราชการ องค์กรของรัฐ การบริหารจัดการส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น ตลอดจนองค์กรอิสระ องค์กร

เอกชน กลุ่มชมรมและสมาคมต่างๆ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลภาคเอกชนและประชาสังคม (Civil Society) ดังนั้นธรรมาภิบาลจึงเป็นแนวทางในการจัดระเบียบ เพื่อให้ประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่บนความถูกต้องเป็นธรรม เนื่องจากหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารจัดการที่มีการปรับปรุงวิถึคิด วิถีการบริหารโดย กำหนดเจตนารมณ์เพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันจัดการ ร่วมกันรับผิดชอบ และแก้ไขปัญหา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ระบุว่า ธรรมาภิบาล มีหลักพื้นฐาน 6 ประการ ได้แก่

1. หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้องเป็นธรรม การบังคับใช้กฎหมาย การกำหนด กฎกติกา และการปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพความยุติธรรมของสมาชิก

2. หลักคุณธรรม (Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยันอดทน มีระเบียบวินัย และประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัย

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยการปรับปรุงกลไกการทำงานของทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ เสนอความเห็น และตัดสินใจในปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรือกิจกรรมอื่นๆ

5. หลักสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) หมายถึง การตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนจรรยาบรรณในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า (Value for Money) หมายถึง การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยให้องค์กรหรือประชาชนมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก อีกทั้งยังสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

2.6 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

จตุทา มนต์ไพบูลย์ และคณะ (2532:235) กล่าวถึง พื้นฐานการศึกษาเกี่ยวกับ เศรษฐศาสตร์เมือง เกิดจากการอธิบายเกี่ยวกับที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในเมือง โดยปกติมักมีการเน้นจุดที่แตกต่างกันอยู่ 2 ประเด็น คือ

1. การศึกษาที่เน้นถึงระยะทาง (distances) คือ การอธิบายว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ประเภทต่างๆ ควรตั้งอยู่ ณ พื้นที่ใด โดยใช้ระยะทางเป็นตัวอธิบาย ซึ่งระยะทางเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมในการใช้ที่ดิน ทั้งนี้กิจกรรมบางประเภทเหมาะที่จะอยู่ใจกลางเมือง เช่น กิจกรรมการค้าประเภทซูเปอร์มาร์เกต สำนักงานธุรกิจที่จำเป็นต้องตั้งอยู่ใกล้ลูกค้า ในขณะที่กิจกรรมบางประเภทเหมาะสำหรับที่จะตั้งอยู่ชานเมืองหรือบริเวณรอบนอก เช่น อุตสาหกรรมเหล็กกล้า อุตสาหกรรมทอผ้า เป็นต้น

2. การศึกษาที่เน้นถึงความหนาแน่น (density) ต่อขนาดของพื้นที่ภายในชุมชน โดยมีได้ คำนึงถึงระยะทาง (nondistances) ของพื้นที่ การศึกษานี้ถือว่าเป็นสาระสำคัญของวิชา เศรษฐศาสตร์เมืองโดยตรง เนื่องจากพื้นที่ในเขตเมืองต่างๆ มีความหนาแน่นค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับพื้นที่ในเขตชนบท ไม่ว่าจะวัดขนาดด้วยจำนวนประชากร จำนวนที่อยู่อาศัย หรือปริมาณการจ้างแรงงาน

ตามที่คณะของนักเศรษฐศาสตร์ การที่เมืองต่างๆ มีขนาดความหนาแน่นของประชากร และการว่าจ้างแรงงานสูงนั้นหมายความว่า มีอัตราการใช้ปัจจัยการผลิตประเภท แรงงานต่อปัจจัยที่ดินค่อนข้างสูง กล่าวคือ ที่ดินในเขตเมืองถือเป็นปัจจัยที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้ง ราคาและค่าเช่าที่ดินภายในเมืองจะสูงกว่าพื้นที่รอบนอกและพื้นที่ชนบท

นโยบายสำคัญๆเกี่ยวกับเศรษฐกิจเมืองจะเกี่ยวพันกับข้อเท็จจริงที่ว่า ที่ดินเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถสร้างหรือจัดหาขึ้นมาใหม่ได้ ดังนั้นการประยุกต์ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เพื่ออธิบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจเมืองจะมุ่งเน้นถึงปัจจัยที่ดินกับความสัมพันธ์ที่มีต่อปัจจัยอื่นๆ

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับการประหยัดต่อขนาด

จตุทา มนต์ไพบูลย์ และคณะ (2532:243) กล่าวถึง ชุมชนที่กลายสภาพเป็นเมืองขนาดใหญ่จะเกิดผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในแง่ลบ ซึ่งปัญหาต่างๆ เกิดเนื่องจากมีความหนาแน่นหรือแออัดเกินไป และยังมีปัญหาที่เกิดจากความไม่สมดุลระหว่างประชากรกับทรัพยากรที่มีอยู่ อย่างไรก็ตามในเชิงทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์แล้ว การรวมตัวของประชากรหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาจจะมีผลดีที่ก่อให้เกิดพลังภายใน (endogeneous force) ซึ่งทำให้เกิดธุรกรรม

(transaction) ทั้งในสาขาที่เป็นระบบ (formal sector) และสาขาที่ไม่เป็นระบบ (informal sector) นอกจากนี้การรวมตัวของประชากรหรือครัวเรือนต่างๆ ในพื้นที่หนึ่ง (agglomeration) จะก่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ประการคือ

1. การประหยัดภายนอก (external economics) หมายถึง การที่ครัวเรือนหรือหน่วยธุรกิจหนึ่งสามารถตอบสนองของครัวเรือนหรือหน่วยธุรกิจอื่นๆ ทำให้เกิดประโยชน์ร่วมกันได้ นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในแง่ของการลดต้นทุนการผลิต และการเพิ่มผลกำไรร่วมกัน เช่น การค้าหรือการลงทุนในเขตเมืองใหญ่ย่อมมีต้นทุนการหาทำกำไรได้มากกว่าในเขตชนบท และยังประหยัดค่าเดินทางขนส่งอีกด้วย

2. การประหยัดภายใน (internal economics) หมายถึง การที่ครัวเรือนหรือหน่วยธุรกิจหนึ่งๆ เลือกตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมืองสามารถได้ประโยชน์หรือเพิ่มขนาดการผลิตภายในครัวเรือนหรือหน่วยธุรกิจของตนได้

แนวคิดเกี่ยวกับการประหยัดต่อขนาด สามารถอธิบายให้เห็นชัดว่า เหตุใดครัวเรือนหรือหน่วยธุรกิจจึงเลือกดำเนินกิจการในเขตเมือง ทั้งนี้เหตุผลสำคัญในการเลือกที่ตั้งภายในเมืองนั้นเกิดจากเหตุผลดังต่อไปนี้

2.1 เส้นทางของตลาด การกระจุกตัวของประชากร และหน่วยธุรกิจหรืออุตสาหกรรมจำนวนมากในเขตพื้นที่ชุมชน ย่อมก่อให้เกิดการประหยัดทางด้านตลาด ไม่ว่าจะเป็นการประหยัดค่าขนส่ง หรือการประชาสัมพันธ์ทางการตลาด ซึ่งทำให้การดำเนินการเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีต้นทุนต่ำ

2.2 เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง จากการที่มีการรวมตัวกันของหน่วยธุรกิจในเขตเมือง ย่อมทำให้การผลิตสามารถแยกความชำนาญเฉพาะอย่างได้มากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การประหยัดต่อขนาดในการผลิต จะเห็นได้ว่าหากหน่วยธุรกิจตั้งอยู่ในเขตเมืองขนาดใหญ่ ผู้ผลิตย่อมมั่นใจว่าสินค้าของตนจะเป็นที่ต้องการมาก ทำให้ผู้ผลิตสามารถจัดหาเครื่องจักรขนาดใหญ่ที่มีประสิทธิภาพสูง หรือจ้างผู้ชำนาญเฉพาะสาขาไว้ จึงทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาด และลดต้นทุนในการผลิตลงได้

2.3 ต้นทุนของบริการพื้นฐานและสาธารณูปโภคมีอัตราต่ำ โดยปกติการจัดบริการพื้นฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ที่พักอาศัย หรือบริการสาธารณสุข มักจะมีอยู่ในเมืองที่มีประชากรหนาแน่นพอควร ทั้งนี้เพราะต้นทุนเฉลี่ยต่อหัวจะถูกกว่าในพื้นที่ซึ่งมีประชากรน้อย หรือประชากรอยู่กันกระจัดกระจาย

2.4 เกิดประโยชน์ที่ส่งเสริมกัน การที่หน่วยธุรกิจต่างๆ มากกระจุกตัวอยู่ร่วมกัน มักจะมีผลดีในการทำธุรกิจ ซึ่งอาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดธุรกิจหรืออุตสาหกรรมต่อเนื่องขึ้น

นอกจากนี้ยังเกิดผลดีในแง่ของการใช้แรงงานที่มีทักษะร่วมกัน หรือเกิดธุรกิจบริการต่างๆ ซึ่งใช้นักวิชาชีพระดับสูง เช่น นักบัญชี นักกฎหมาย สถาปนิก เป็นต้น

2.5 เกิดนวัตกรรม (innovation) เมืองที่มีการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจแบบพลวัต จะกระตุ้นให้เกิดการคิดค้นดัดแปลงสิ่งต่างๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อวงการอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม จากการศึกษาของดักลาส ออฟ ออกเบิร์น (W.F. Ogburn) และ ไอ ดี ดันแคน (I.D. Duncan) พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาช่วง ค.ศ. 1900-1935 มีนวัตกรรมประมาณ 600 ประเภทในเมืองขนาดใหญ่ที่มีประชากรเกินกว่า 300,000 คน

2.8 แนวคิดเกี่ยวกับการประหยัดจากการรวมกลุ่ม

จุฑา มนัสไพบุลย์ และคณะ (2532:253) กล่าวถึง การประหยัดที่เกิดขึ้นกับประชากรซึ่งเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองที่เห็นได้ชัดประการหนึ่ง คือ การประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทางเพื่อพบปะหรือการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างญาติมิตร เนื่องจากหากผู้คนที่เข้ามาอยู่ใกล้กันก็จะช่วยให้ประหยัดได้มากขึ้น นอกจากนี้การเข้ามาอยู่รวมกันในเมืองยังทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายทางด้านบริการสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ถนน รถประจำทาง ตลอดจนบริการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการป้องกันสาธารณสุข กิจกรรมเหล่านี้ต้องมีผู้ใช้บริการในระดับหนึ่งจึงจะสามารถให้บริการได้ เนื่องจากบริการส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งการเข้ามาอยู่รวมกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ จะทำให้กิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปได้ ดังนั้นบริการเหล่านี้จึงมีมากในเมืองใหญ่ และผู้รับบริการแต่ละรายก็จะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการจัดบริการเพื่อใช้เองตามลำพัง

สำหรับภาคอุตสาหกรรมหรือธุรกิจการค้าที่เข้ามาอยู่รวมกันในเมืองนั้น จะได้รับประโยชน์หลายประการ ได้แก่

1. การประหยัดทางการตลาด (Marketing Economies) ตลาดท้องถิ่นจะมีขนาดใหญ่ขึ้น เมื่อประชากรและอุตสาหกรรมต่างๆ เข้ามาอยู่รวมกันเป็นเมือง ทั้งนี้เป็นเพราะแต่ละอุตสาหกรรมต่างก็เป็นตลาดให้แก่กัน การขยายตลาดในท้องถิ่นทำให้อุตสาหกรรมสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากกว่าการขยายตลาดนอกท้องถิ่น เนื่องจากจะเสียค่าขนส่งน้อยกว่า และมีผลทำให้ต้นทุนในการผลิตและในการจำหน่ายลดลง นอกจากนี้ยังประหยัดค่าใช้จ่ายในการโฆษณาหรือการหาข่าวสาร เนื่องจากเป็นการผลิตและการจำหน่ายสินค้าภายในพื้นที่เดียวกัน

2. การประหยัดค่าขนส่ง (Transfer Economies) ได้แก่ การประหยัดค่าขนส่งเมื่อหน่วยการผลิตอยู่ใกล้กัน ทั้งนี้อาจเป็นอุตสาหกรรมหรือหน่วยการผลิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันในส่วนของการปัจจัยการผลิตหรือเป็นตลาดของผลผลิตให้แก่กัน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่โรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากตั้งอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ จึงทำให้เกิดชุมชนเมืองในบริเวณแหล่งวัตถุดิบ หรือการที่

ธุรกิจหลายประเภทเข้าไปตั้งรวมกันอยู่บริเวณศูนย์การค้าในเมือง เพื่อลดค่าขนส่งสินค้าและนำบริการเข้ามาสู่ตลาด หรือธุรกิจที่ขายสินค้าและบริการประเภทที่ผู้บริโภคมักจะหาซื้อในคราวเดียวกันก็มักจะตั้งอยู่ใกล้กัน เนื่องจากอัตราที่จะขายสินค้าได้ของแต่ละร้านจะสูงขึ้นเมื่อร้านเหล่านั้นตั้งอยู่ใกล้กัน เพราะทำให้ผู้บริโภคประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางโดยซื้อของในคราวเดียวกันได้หลายชนิด

3. การประหยัดภายในต่อขนาดที่เกิดขึ้นต่อหน่วยการผลิต (Internal Economies of scale) เป็นการประหยัดที่เกิดขึ้นภายในหน่วยการผลิต อันเป็นผลมาจากการผลิตครั้งละมากๆ จนทำให้ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยลดลง เช่น ค่าขนส่งสินค้าต่อหน่วยจะลดลงเมื่อมีการขนส่งสินค้าไปครั้งละมากๆ หรือค่าใช้จ่ายในการโฆษณาต่อหน่วยจะลดลงเมื่อสามารถจำหน่ายสินค้าครั้งละมากๆ เป็นต้น การที่หน่วยการผลิตต่างๆ เข้ามาอยู่รวมกันในเมือง จะทำให้ตลาดของสินค้าแต่ละหน่วยการผลิตมีขนาดใหญ่ขึ้น เนื่องจากแต่ละหน่วยการผลิตต่างก็เป็นตลาดให้กันและกัน อุปสงค์ที่มีต่อสินค้าในแต่ละอุตสาหกรรมก็จะเพิ่มขึ้น มีผลทำให้แต่ละหน่วยการผลิตสามารถเพิ่มปริมาณการผลิตได้มากขึ้น จนถึงระดับที่ทำให้เกิดการประหยัดจากการขยายการผลิตได้

4. การประหยัดภายนอกต่อขนาดที่เกิดขึ้นกับหน่วยผลิตในอุตสาหกรรมเดียวกัน (External Economies of scale to the firm that are internal to the industry) การประหยัดกรณีนี้เกิดขึ้นเมื่อหน่วยการผลิตของอุตสาหกรรมเดียวกันเข้ามาตั้งรวมกันอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และเมื่อเกิดการขยายตัวในอุตสาหกรรมประเภทใดประเภทหนึ่งของหน่วยการผลิต ก็จะทำให้ต้นทุนต่อหน่วยของแต่ละหน่วยการผลิตที่อยู่ในอุตสาหกรรมนั้นลดลง ตัวอย่างเช่น เมื่ออุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์ขยายตัวจะทำให้ปริมาณคนงานที่มีความชำนาญในการผลิตรถยนต์ในบริเวณแหล่งที่ตั้งของโรงงานมีจำนวนมากขึ้น ทำให้โรงงานผลิตรถยนต์แต่ละโรงงานสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการอบรมคนงานได้ หรือในกรณีของผลการวิจัยของหน่วยการผลิตหนึ่ง ย่อมเป็นประโยชน์ต่อหน่วยการผลิตที่ทำอุตสาหกรรมประเภทเดียวกันซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน หรือการที่หน่วยผลิตของอุตสาหกรรมเดียวกัน มาตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันอาจทำให้เกิดการแข่งขันกันได้ เช่น ในการผลิตเครื่องจักรกลต่างๆ โรงงานที่ตั้งอยู่บริเวณเดียวกันอาจแบ่งการผลิตชิ้นส่วนที่ตนถนัด ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาดขึ้นในหน่วยการผลิตหน่วยใดหน่วยหนึ่ง เมื่อแต่ละหน่วยการผลิตเพิ่มปริมาณการผลิตให้มากขึ้น

5. การประหยัดภายนอกต่อขนาดที่เกิดขึ้นแก่อุตสาหกรรม (External Economies of scale to an industry) หมายถึง การที่อุตสาหกรรมหลายๆ ประเภทที่ตั้งอยู่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งเกิดการขยายตัวและมีส่วนทำให้ต้นทุนเฉลี่ยของแต่ละหน่วยผลิตของแต่ละอุตสาหกรรมลดลง ตัวอย่างเช่น การขยายตัวของอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในเมือง ทำให้การบริการด้านการขนส่งมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น ตลาดแรงงานมีขนาดใหญ่ขึ้น และมีคนงานที่มีฝีมือหลายๆ ประเภทเกิดขึ้น

ผลผลิตต่อหน่วยของแรงงานมีคุณภาพดีขึ้น การบริการด้านการเงินและการค้าต่างๆ เช่น ธนาคารพาณิชย์ บริษัทประกันภัยต่างๆ มีจำนวนมากขึ้น สินค้ามีหลายประเภทและมีความสมบูรณ์มากขึ้น การบริการสาธารณะประโยชน์ เช่น การป้องกันอัคคีภัย และการบริการของตำรวจมีมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้ต้นทุนการผลิตสินค้าต่อหน่วยในแต่ละอุตสาหกรรมที่เข้ามาตั้งอยู่ในเมืองลดลง เมื่อขยายปริมาณการผลิตออกไป

ข้อได้เปรียบจากการอยู่รวมกันเป็นเมืองเช่นนี้ เป็นสิ่งดึงดูดให้อุตสาหกรรมต่างๆ เข้ามาอยู่รวมกันเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ซึ่งโดยมากมักเป็นชุมชนเมืองที่แออัดอยู่ในบริเวณแหล่งวัดฤดูบิ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่มุ่งใช้วัดฤดูบิหรือชุมชนเมืองใจกลางตลาดสินค้า

2.9 ทฤษฎีคลัสเตอร์

2.9.1 ความหมายของคลัสเตอร์

คำว่า “เครือข่ายวิสาหกิจ” มาจากคำในภาษาอังกฤษ ว่า “Cluster” (คลัสเตอร์) ซึ่งคลัสเตอร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมที่ริเริ่ม โดยศาสตราจารย์ ไมเคิล อี พอร์เตอร์ (Professor Michael E. Porter) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญทางด้านกลยุทธ์ในการแข่งขันที่มีชื่อเสียงระดับโลก ศาสตราจารย์พอร์เตอร์ได้ให้ความหมายของ “เครือข่ายวิสาหกิจหรือคลัสเตอร์” ว่าเป็นกลุ่มของธุรกิจและสถาบันที่เกี่ยวข้องที่มารวมตัวกันดำเนินกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน (Geographical Proximity) มีความร่วมมือเกื้อหนุน เชื่อมโยง และส่งเสริมกิจการซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร (Commonality and Complementarity) ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน (Horizontal Linkages) ซึ่งเป็นความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสนับสนุนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันคือ การเพิ่มผลผลิต (productivity) ของคลัสเตอร์โดยรวม

แผนภาพที่ 2.1 การอธิบายลักษณะของ Cluster

ที่มา: อัจฉรา จันทร์ฉายและคณะ, 2550

2.9.2 การพัฒนาคลัสเตอร์

การพัฒนาคลัสเตอร์มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาความเก่งหรือความสามารถในการแข่งขัน ทั้งนี้เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นคลัสเตอร์นั้นมีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันหรือการผลิตของธุรกิจที่เกี่ยวข้องในคลัสเตอร์ทั้งหมด ซึ่งจากแนวคิดความสามารถในการแข่งขันของศาสตราจารย์พอร์ตเตอร์ พบว่า แต่ละประเทศจะมีความสามารถในการแข่งขันได้นั้นต้องเริ่มจากหน่วยที่เล็กที่สุดของระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ บริษัท ซึ่งหากบริษัทสามารถเพิ่มผลผลิตของตนให้สูงขึ้น (productivity) ไม่ใช่จากการลดต้นทุนเพียงอย่างเดียว ย่อมทำให้เกิดความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง และหากหลายๆ บริษัทมีการผลิตเพิ่มขึ้น ก็ย่อมส่งผลให้อุตสาหกรรมในประเทศมีผลิตภาพเพิ่มขึ้น และจะนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้สูงขึ้นในที่สุด

แผนภาพที่ 2.2 คลัสเตอร์กับการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ที่มา: อัจฉรา จันทร์ฉายและคณะ, 2550

หัวใจของการพัฒนาคลัสเตอร์ คือ การสร้างความร่วมมือบนพื้นฐานของการแข่งขันกัน (Co-petition) โดยที่ผู้เกี่ยวข้องในเครือข่ายวิสาหกิจหรือคลัสเตอร์นั้นๆ จะต้องมีการกำหนดทิศทาง เป้าหมายและกลยุทธ์การพัฒนาร่วม (Core Objective and Strategy) รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ ระหว่างกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโดยรวมของคลัสเตอร์นั้น (Collective Efficiency/Productivity) ตัวอย่างเช่น ผู้ประกอบการที่อยู่ในคลัสเตอร์สามารถร่วมกันลงทุนในการวิจัย และพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการของ

ตน ทำให้ผู้ประกอบการสามารถประหยัดต้นทุนในการพัฒนาและยังคงแข่งขันทางด้านประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าได้ หรือในกรณีของผู้ประกอบการธุรกิจต้นน้ำและปลายน้ำก็สามารถร่วมกันวางแผนบริหารห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตและจำหน่ายสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (High Value Added) ตลอดสายของห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ได้ เป็นต้น

นอกจากนี้การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายวิสาหกิจยังทำให้เกิดการกระจายความรู้ใหม่ (Spur of Knowledge) ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อผู้ประกอบการรายหนึ่งคิดค้นนวัตกรรมขึ้นมาผู้ประกอบการรายอื่นก็สามารถนำมาปรับปรุงและพัฒนาต่อยอดได้ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันระบบเศรษฐกิจบนพื้นฐานของนวัตกรรม (Innovation-driven Economy)

2.9.3 ประโยชน์ของคลัสเตอร์

ตัวอย่างคลัสเตอร์ในต่างประเทศและในประเทศไทย พบว่า การรวมกลุ่มเป็นคลัสเตอร์หรือเครือข่ายวิสาหกิจก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Win-Win) ซึ่งประโยชน์ที่สำคัญ ได้แก่

1. คลัสเตอร์ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอยู่เสมอ เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้และเข้าใจปัญหาของกลุ่ม และร่วมกันหาทางแก้ไข ทำให้สมาชิกมีความไว้วางใจกันมากขึ้น และเปิดกว้างในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และองค์ความรู้ใหม่ๆ ทั้งทางด้านเทคโนโลยีการผลิต การตลาด นโยบาย/การสนับสนุนต่างๆ จากรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง

2. การร่วมกันเป็นคลัสเตอร์จะช่วยลดต้นทุน ทั้งด้านวัตถุดิบ การทำการตลาด การวิจัยและพัฒนา การสร้างนวัตกรรม การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับธุรกิจที่เกี่ยวข้องในคลัสเตอร์

- ด้านวัตถุดิบ สมาชิกสามารถเข้าถึงวัตถุดิบสำหรับการผลิตได้ง่าย โดยเฉพาะในกรณีของผู้ประกอบการรายเล็กที่ต้องการใช้วัตถุดิบในปริมาณน้อย ทำให้ไม่สามารถซื้อในราคาที่ต่ำได้ ซึ่งการรวมกลุ่มจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อวัตถุดิบได้ เนื่องจากกลุ่มจะร่วมกันซื้อในปริมาณมากๆ นอกจากนี้การรวมกลุ่มเป็นคลัสเตอร์จะช่วยให้สมาชิกทราบข้อมูลความต้องการของกันและกัน และอาจร่วมกันสั่งซื้อวัตถุดิบในปริมาณมาก ทำให้ทุกฝ่ายสามารถลดต้นทุนได้ เช่น กรณีคลัสเตอร์เซรามิกลำปาง ซึ่งสมาชิกร่วมกันสั่งซื้อก๊าซที่เป็นวัตถุดิบในการผลิตเซรามิกร่วมกัน ทำให้ต้นทุนถูกลง นอกจากนี้หากสมาชิกในคลัสเตอร์มีความต้องการวัตถุดิบเฉพาะบางอย่างที่ต้องมีการลงทุนสูงในการสั่งซื้อ หรือพัฒนาขึ้นใหม่ก็อาจลงทุนร่วมกัน ซึ่งทำให้แต่ละฝ่ายมีค่าใช้จ่ายต่ำลงได้

- ด้านการตลาด ในบางตลาดสมาชิกอาจไม่มีความสามารถในการบุกเบิกตลาดได้โดยลำพัง การร่วมมือกันในลักษณะคลัสเตอร์จะช่วยให้สมาชิกสามารถดำเนินการด้านการตลาดได้ง่ายขึ้น ด้วยการลงทุนที่ต่ำ เนื่องจากผลิตภัณฑ์ของคลัสเตอร์ซึ่งมาจากผู้ผลิตหลายรายมีความหลากหลายและตรงตามความต้องการของตลาดมากขึ้น ในกรณีของประเทศไทยมีหลายคลัสเตอร์ที่ดำเนินการตลาดร่วมกัน เช่น คลัสเตอร์ด้านอาหารได้ร่วมกันเปิดตลาดสินค้าอาหารในประเทศจีน คลัสเตอร์เซรามิกกำแพงได้มีการร่วมลงทุนเช่าพื้นที่แสดงสินค้าส่งออก ร่วมกัน เป็นต้น

- ด้านการวิจัยและพัฒนา ผู้ประกอบการส่วนใหญ่โดยเฉพาะผู้ประกอบการรายเล็กจะมีการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา น้อย เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีค่าใช้จ่ายสูง การรวมกลุ่มในลักษณะคลัสเตอร์จะช่วยให้สมาชิกร่วมกันลงทุนในการสร้างนวัตกรรม และการวิจัยพัฒนาในเรื่องที่เป็นปัญหาาร่วมกัน (Common Problem) หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย (Common Interest)

- ด้านการพัฒนาบุคลากร แต่ละอุตสาหกรรมมีความต้องการบุคลากรที่มีคุณภาพในสาขาต่างๆ แตกต่างกันไป การพัฒนาบุคลากรบางด้านมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการยกระดับความสามารถการแข่งขันของอุตสาหกรรม แต่การพัฒนาบุคลากรนั้นต้องใช้การลงทุนสูง ทำให้บริษัทต่างๆ ไม่มีแรงจูงใจที่จะพัฒนาบุคลากรของตน การร่วมกันลงทุนฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรเฉพาะสาขาที่จำเป็น จะทำให้ธุรกิจต่างๆ ในคลัสเตอร์สามารถเข้าถึงแหล่งบุคลากรที่มีคุณภาพและเชี่ยวชาญเฉพาะด้านได้ง่าย เช่น การร่วมกันขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐหรือสถาบันการศึกษา เพื่อจัดหาผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาแก่คลัสเตอร์ หรือการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาหรือสถาบันฝึกอบรมในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อผลิตบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจต่างๆ ในคลัสเตอร์ เป็นต้น

- ด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่จะเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาล แต่สมาชิกคลัสเตอร์อาจร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและสิ่งที่ต้องการการสนับสนุน และนำเสนอต่อภาครัฐในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อธุรกิจต่างๆ ในคลัสเตอร์ เพื่อช่วยให้รัฐสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาได้ชัดเจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ธุรกิจคลัสเตอร์สามารถดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในบางด้านร่วมกันได้ เช่น การจัดตั้งศูนย์กระจายสินค้าร่วมกัน เป็นต้น

3. คลัสเตอร์ช่วยให้เกิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ เนื่องจากสมาชิกในคลัสเตอร์มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและองค์ความรู้ระหว่างกันอยู่เสมอ ทำให้สมาชิกมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น อันจะนำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาสิ่งใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง

4. การรวมกลุ่มเป็นคลัสเตอร์ไม่ได้เป็นเพียงการส่งเสริมความร่วมมือของสมาชิกต่างๆ ในคลัสเตอร์เท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดกว้างทางการค้าให้มีการแข่งขันของสมาชิกด้วย ซึ่งการแข่งขันจะช่วยกระตุ้นให้ธุรกิจต้องปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถอยู่รอดและแข่งขันได้

5. คลัสเตอร์ช่วยส่งเสริมการขยายตัวของธุรกิจและการเกิดธุรกิจใหม่ๆ เนื่องจากคลัสเตอร์ช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของข้อมูลและองค์ความรู้ และการร่วมกันลงทุนในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น การพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นการเปิดกว้างต่อการแข่งขันทางการค้า ดังนั้น คลัสเตอร์จึงช่วยเสริมสร้างโอกาสการเติบโตของธุรกิจต่างๆ และการเกิดขึ้นใหม่ของธุรกิจต่อเนื่องต่าง ๆ

แผนภาพที่ 2.3 ประโยชน์ของคลัสเตอร์

ที่มา: อัจฉรา จันทร์ฉายและคณะ, 2550

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำนักผังเมือง (2542) ได้กล่าวถึง แนวคิดการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร และลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมืองว่า หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานครมีประชากรเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 กรุงเทพมหานครมีจำนวนประชากร 1.52 ล้านคน ปี พ.ศ. 2514 มีจำนวนประชากร 3.56 ล้านคน ปี พ.ศ. 2524 จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 5.33 ล้านคน และในปี พ.ศ. 2534 มีจำนวนประชากรสูงถึง 5.62 ล้านคน การขยายตัวของเมืองเป็นไปลักษณะกระจัดกระจาย (Urban Sprawl) ขาดระบบโครงสร้างพื้นฐานรองรับ

พื้นที่หลักของกรุงเทพมหานครสามารถแบ่งออกเป็น 3 บริเวณ ตามความแตกต่างของการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละพื้นที่ คือ

1. เขตเมืองชั้นใน (Inner City) ประกอบด้วย ศูนย์กลางเมืองเดิม เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนในระยะเริ่มแรก และเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ สถานที่ราชการ สถานศึกษา ย่านธุรกิจหนาแน่น ซึ่งมีทั้งหมด 22 เขต
2. เขตต่อเมือง (Urban Fringe) มีการขยายตัวของประชากร กิจกรรมทางการค้า และที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอยู่ในรัศมีระหว่าง 10-20 กิโลเมตรจากศูนย์กลางเมือง ปัจจุบันมีการพัฒนาเมืองอย่างกระจัดกระจาย (Urban Sprawl) ประกอบด้วยพื้นที่ทางฝั่งตะวันออก 14 เขต และฝั่งตะวันตกอีก 8 เขต
3. เขตชานเมือง (Suburb) เป็นพื้นที่เขตชั้นนอกของกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ว่าง และพื้นที่เกษตรกรรม มีสัดส่วนสูงกว่าพื้นที่พัฒนาแบบเมือง มีลักษณะผสมระหว่างเมืองและชนบท ซึ่งเป็นเขตที่ห่างจากศูนย์กลางเมืองเกินกว่า 20 กิโลเมตร ทางฝั่งตะวันออก ประกอบด้วย เขตมีนบุรี เขตหนองจอก เขตลาดกระบัง และฝั่งตะวันตก ได้แก่ เขตบางขุนเทียน และเขตบางบอน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 กรุงเทพมหานครมีการขยายตัวของพื้นที่เมือง (Urbanized Area) เพิ่มขึ้นจาก 302.27 ตารางกิโลเมตรเป็น 500 ตารางกิโลเมตรในปี พ.ศ. 2536 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 65 โดยพื้นที่เมืองได้ขยายตัวออกไปจากเขตเมืองชั้นใน ไปยังเขตต่อเมืองทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ส่วนในปี พ.ศ. 2536-2538 พื้นที่เมืองของกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นเป็น 613 ตารางกิโลเมตร ซึ่งคิดเป็น 18.56 และบริเวณชานเมืองมีอัตราการขยายตัวสูงเกินกว่าร้อยละ 60 ของพื้นที่เมืองเดิมในเวลาเพียง 2 ปี การขยายตัวของกรุงเทพมหานครในเขตชานเมือง ส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรมมาเป็นพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย

อุทุมพร จีวราชฎ์อำนวย (2530) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า ปัจจัยทางด้านแหล่งวัตถุดิบเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตนั้นไม่ได้มีทั่วไป การตั้งสถานที่ผลิตสินค้าจึงต้องพิจารณาว่าสามารถได้วัตถุดิบจากที่ใด นอกจากนั้นยังต้องพิจารณาจากการขนส่งสินค้าประกอบกับการพิจารณาเลือกที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งทั้งสิ้น

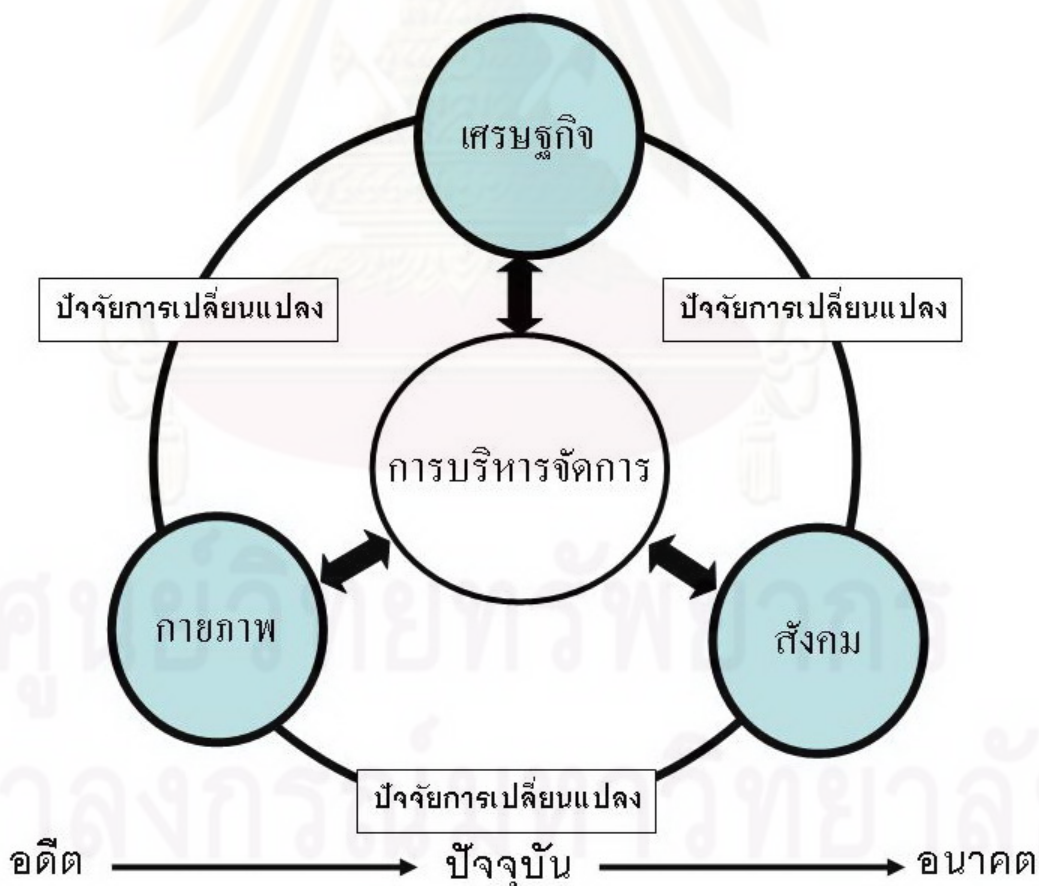
บุษกร สิงขรัตน์ (2532) ได้กล่าวสรุปว่า ลักษณะและรูปแบบที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจัยใกล้โรงงานที่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกัน คล้ายกันหรือเกี่ยวข้องกันเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งการตั้งโรงงาน

ใกล้กัน ทำให้ได้รับประโยชน์จากการพึ่งพาวัตถุดิบซึ่งกันและกัน และช่วยลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งวัตถุดิบลงได้

2.11 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิดที่ได้ทำการศึกษามาข้างต้น ได้นำแนวคิดของ Broek และ Webb ที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ และปัจจัยในการเลือกที่ตั้ง มาเพื่ออธิบายการเลือกที่ตั้งของธุรกิจเครื่องเรือนไม้ภายในย่านถนนสายไม้ และจากปัจจัยในการเลือกที่ตั้งส่งผลทำให้เกิดการรวมกลุ่มของธุรกิจเครื่องเรือนภายในย่านและการพัฒนาบทบาทของย่าน ทำให้เกิดระบบการบริหารจัดการร่วมกันของชุมชน และจากระบบการบริหารจัดการที่เกิดขึ้นภายในย่านได้นำแนวความคิดเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ในการพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถนำแนวคิดและทฤษฎีที่ทบทวนมาข้างต้นมากำหนดกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิวัฒนาการและสภาพทั่วไปของย่านถนนสายไม้

3.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

3.1.1 ที่ตั้งของย่านถนนสายไม้

ถนนสายไม้ตั้งอยู่ในซอยประชาชนภูมิตร ซึ่งเป็นซอยที่เชื่อมระหว่างถนนประชาราษฎร์สาย 1 และถนนกรุงเทพ-นนทบุรี จากการสำรวจประชากรของกองพัฒนาชุมชนสำนักงานเขตบางซื่อ ในปี พ.ศ. 2549 พบว่า ย่านถนนสายไม้มีจำนวนประชากร 2,184 คน และมีบ้านเรือนจำนวน 2,176 หลังคาเรือน ซึ่งทั้งหมดตั้งอยู่ตามแนวสองฝากถนนที่มีความยาว 1,100 เมตร ในบริเวณพื้นที่ประมาณ 53 ไร่ (แผนที่ 3.1)

ทิศตะวันออก ติดถนนประชาราษฎร์สาย 1

ทิศตะวันตก ติดถนนกรุงเทพ-นนทบุรี

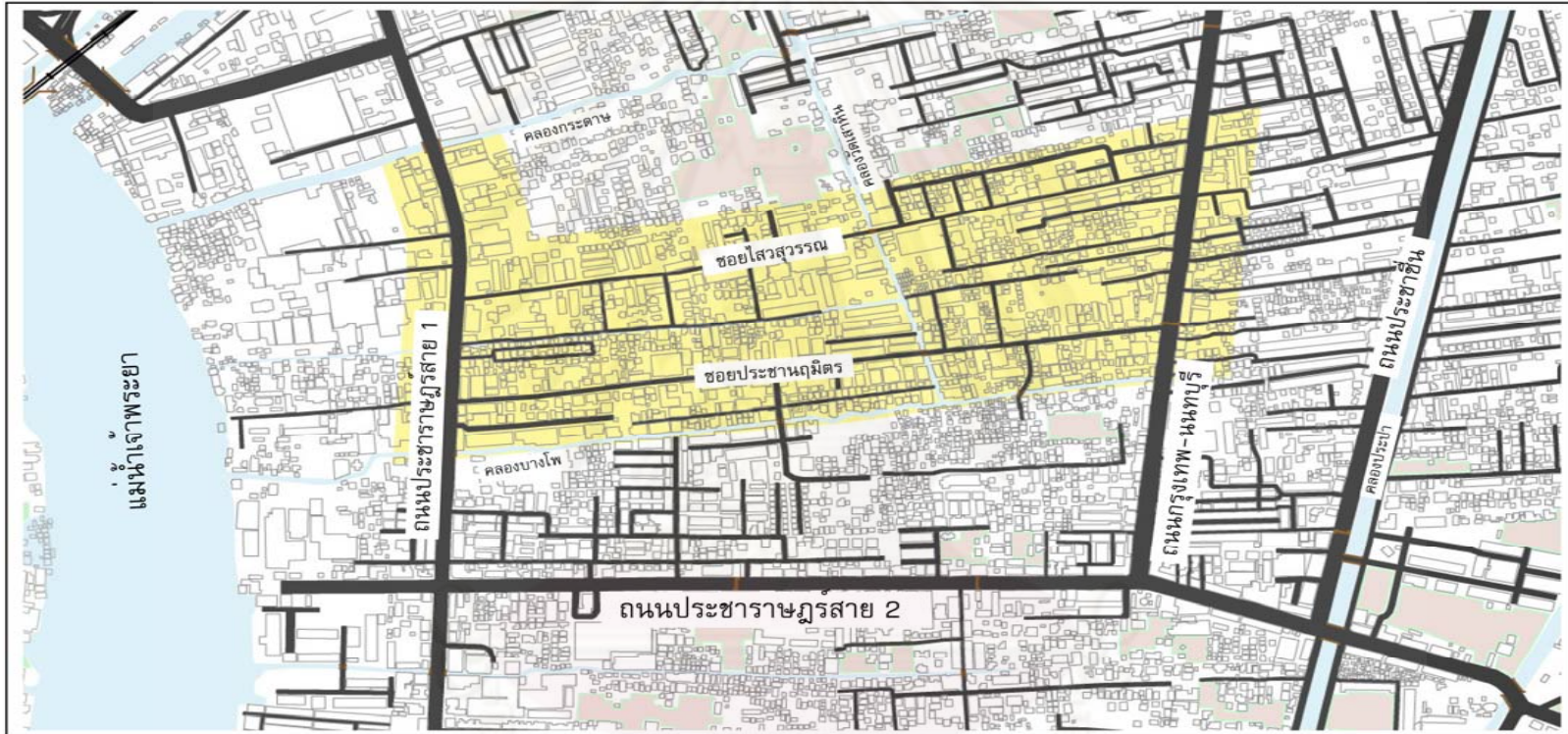
ทิศเหนือ ติดซอยไสวสุวรรณ

ทิศใต้ ติดคลองบางโพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.1 ขอบเขตของย่านถนนสายไม้

<p>แผนที่ 3.2 แสดงขอบเขตของย่านถนนสายไม้</p>		<p>ที่มา : กองสำรวจและแผนที่ สำนักผังเมือง และจากการลงสำรวจพื้นที่</p> <p>No Scale</p> <p>0 0.5 1 2 3 Kilometers</p> <p>การบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร</p>	
<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ขอบเขตของย่าน ถนน แหล่งน้ำ 		<p>ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	

3.1.2 การเข้าถึงย่านถนนสายไม้

การเข้าถึงย่านถนนสายไม้ มีทั้งเส้นทางสัญจรทางบก และการสัญจรทางน้ำ สำหรับการสัญจรทางบกนั้น นอกจากย่านถนนสายไม้จะมีถนนเชื่อมต่อหลายสายแล้ว ในพื้นที่นี้ยังมีสถานีรถไฟที่ให้บริการทั้งเส้นทางสายเหนือและสายใต้อีกด้วย ส่วนการสัญจรทางน้ำจะมีท่าเรือที่ให้บริการเทียบแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวน 4 ท่าที่สามารถเข้าถึงย่านถนนสายไม้ได้

การสัญจรทางบก เส้นทางคมนาคมขนส่งที่สำคัญที่ใช้ในการเข้าถึงย่านถนนสายไม้ จะมีทั้งถนนสายหลัก ถนนสายรอง ถนนซอย และโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ทั้งเส้นทางรถไฟสายใต้และสายเหนือ นอกจากนี้ยังมีสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ สะพานพระราม 6 และสะพานพระราม 7

รถโดยสารประจำทาง รถโดยสารประจำทางที่วิ่งผ่านย่านถนนสายไม้ ส่วนใหญ่จะให้บริการบนถนนที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ในเขตและจังหวัดใกล้เคียง

ตารางที่ 3.1 แสดงหมายเลขของรถโดยสารประจำทางที่วิ่งผ่านย่านถนนสายไม้

ลำดับ	ถนน	รถโดยสารประจำทาง
1	ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี	16, 30, 50, 51, 65, 97, ปอ.5, ปอ.16, ปอ.30
2	ถนนพระราชาราชวัชรสาย 1	5, 32, 33, 49, 64, 90, 117, ปอ.6, ปอ.23

รถไฟ ในพื้นที่เขตบางซื่อเป็นเส้นทางผ่านของทางรถไฟสายเหนือและสายใต้ โดยสถานีรถไฟในเส้นทางดังกล่าว ได้แก่

- เส้นทางรถไฟสายเหนือ มีชุมทางรถไฟบางซื่อเป็นจุดรวมของรถไฟที่มาจากสายเหนือและสายใต้ ณ จุดนี้จะมีรถรับส่งที่สามารถเชื่อมต่อไปยังชอยประชาชนภูมิตร และชอยไสวสุวรรณ
- เส้นทางรถไฟสายใต้ มีสถานีรถไฟบางซื่อเป็นสถานีจอดรถรับส่งผู้โดยสาร ถนนที่เส้นทางรถไฟนี้ตัดผ่าน ได้แก่ ถนนพิบูลสงคราม ถนนพระราชาราชวัชร และถนนประชาชื่น

การสัญจรทางน้ำ การเข้าถึงย่านถนนสายไม้ทางด้านตะวันตก ซึ่งอยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยายังคงมีบทบาทในการสัญจรอยู่บ้าง แม้ว่าจะลดความสำคัญลงไปมากเมื่อเทียบกับในอดีต ในปัจจุบันการเดินทางโดยเรือโดยสารเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับประชาชนที่ต้องการความรวดเร็วและต้องการหลีกเลี่ยงการจราจรที่ติดขัดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การเดินทางโดยเรือรับส่งที่สามารถเข้าถึงย่านถนนสายไม้ มีดังนี้

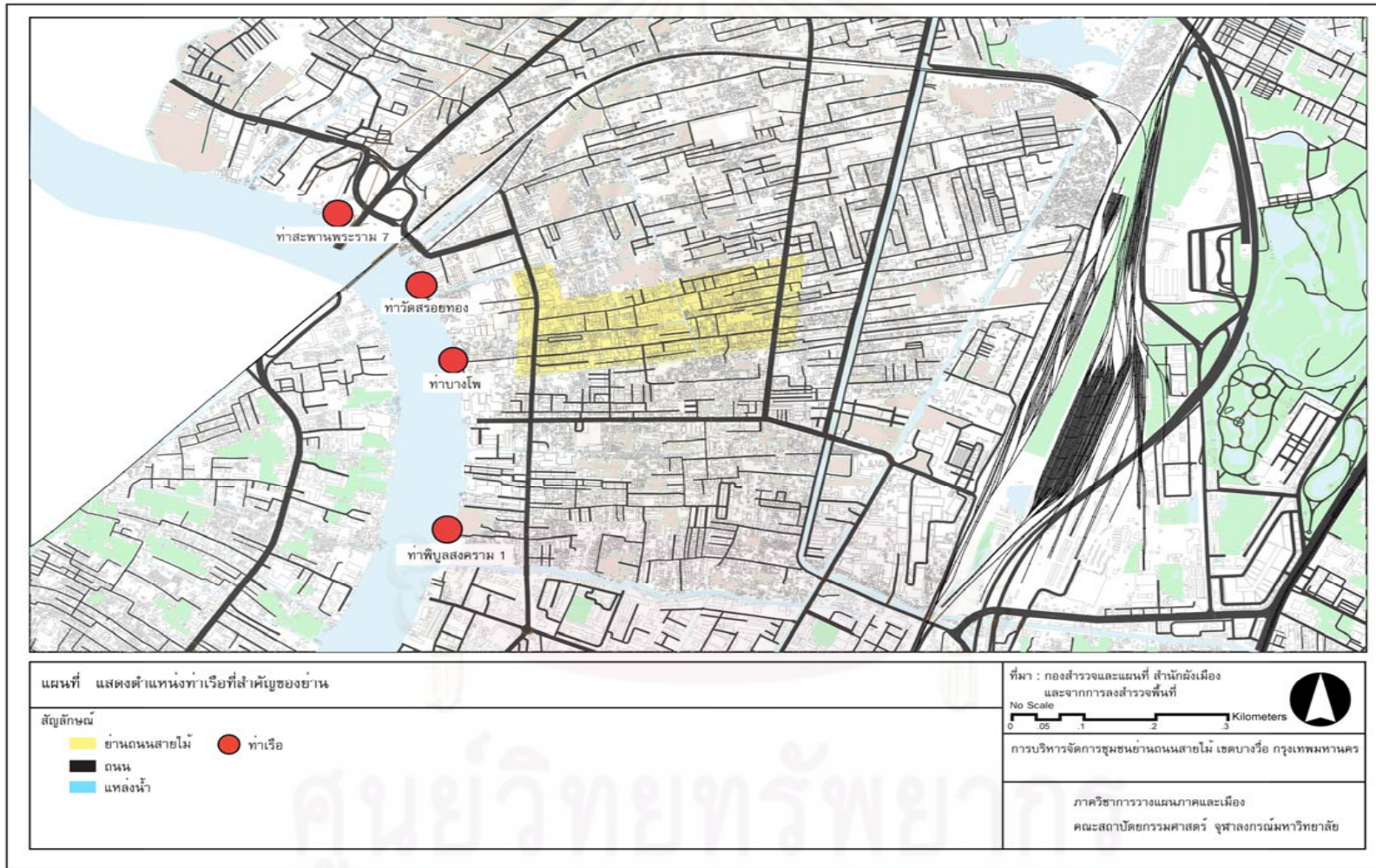
- เรือด่วนพิเศษ (ธงเหลือง) เส้นทาง ปากเกร็ด-นนทบุรี-วัดราชสิงขร
- เรือด่วนธรรมดา (ธงแดง) เส้นทาง ปากเกร็ด-นนทบุรี-วัดราชสิงขร

สำหรับท่าเทียบเรือเทียบแม่น้ำเจ้าพระยาในพื้นที่เขตบางซื่อที่สามารถเข้าถึงย่าน
ถนนสายใหม่ได้มีจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ ท่าพิบูลสงคราม 1, ท่าสะพานพระราม 7, ท่าวัดสร้อยทอง และ
ท่าบางโพ (แผนที่ 3.2)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.2 แสดงตำแหน่งท่าเรือที่สำคัญในบริเวณย่านถนนสายไม้

3.1.3 ลักษณะทั่วไปของเขตบางซื่อ

เขตบางซื่อ เป็นพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานคร ซึ่งแต่เดิมเป็นแขวงหนึ่งของเขตดุสิต ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นเขตการปกครองในปี พ.ศ. 2532 เขตบางซื่อมีพื้นที่ 11,545 ตารางกิโลเมตร หรือเป็นร้อยละ 0.74 ของพื้นที่ของกรุงเทพมหานครทั้งหมด ซึ่งหากเปรียบเทียบกับพื้นที่ของเขตอื่น เขตบางซื่อเป็นเขตที่มีขนาดใหญ่เป็นลำดับที่ 35 จากจำนวน 50 เขตในกรุงเทพมหานคร โดยเขตที่ใหญ่ที่สุดคือ เขตหนองจอก ซึ่งมีพื้นที่ 236,261 ตารางกิโลเมตร และเขตที่มีขนาดเล็กที่สุดคือ เขตสัมพันธวงศ์ โดยมีพื้นที่เพียง 1,416 ตารางกิโลเมตร ดังนั้นจึงจัดว่าเขตบางซื่อเป็นเขตที่มีขนาดค่อนข้างเล็ก

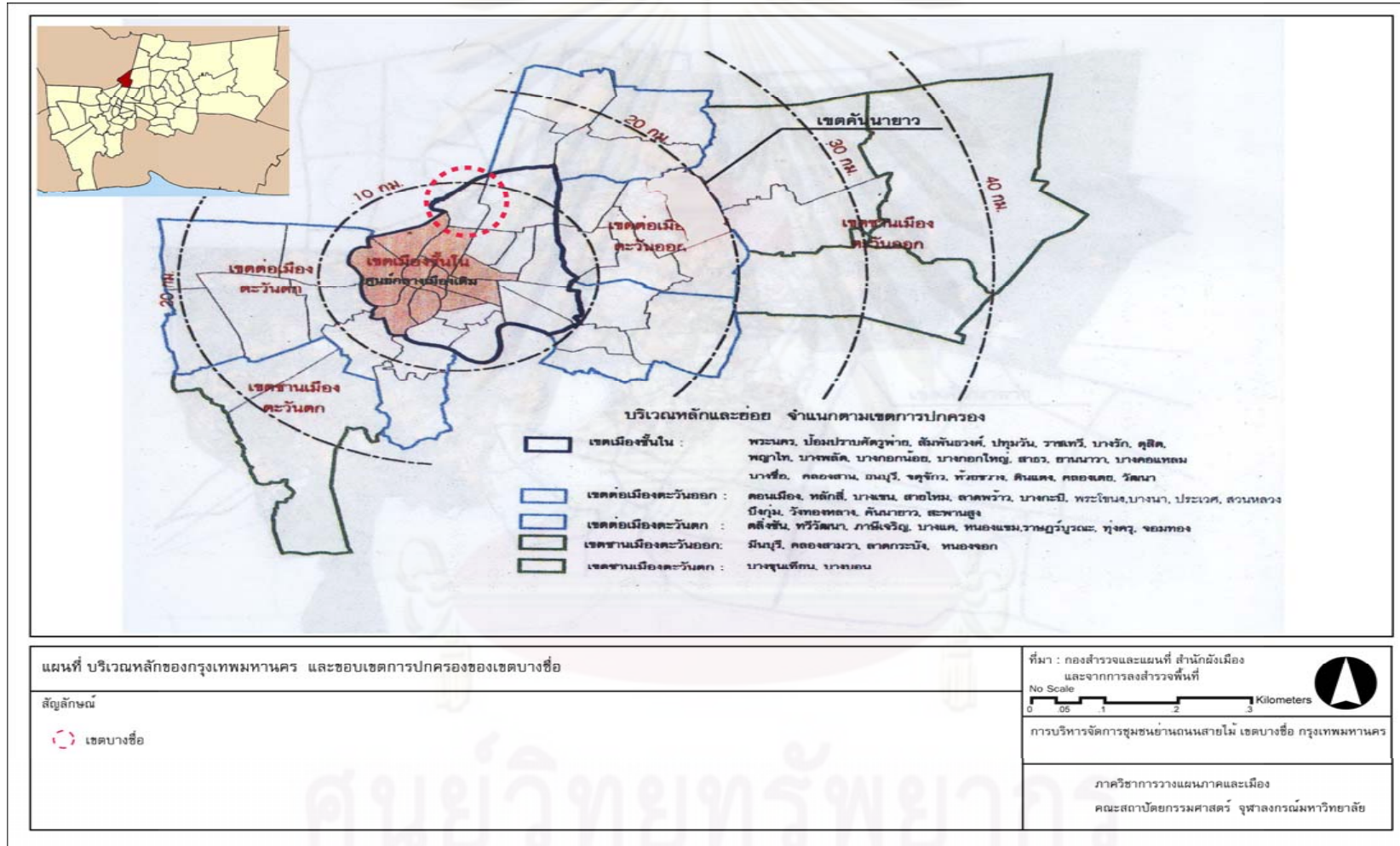
การแบ่งเขตการปกครอง

เขตบางซื่อ แบ่งการปกครองเป็น 1 แขวง คือ แขวงบางซื่อ ซึ่งมีอาณาเขตดังนี้

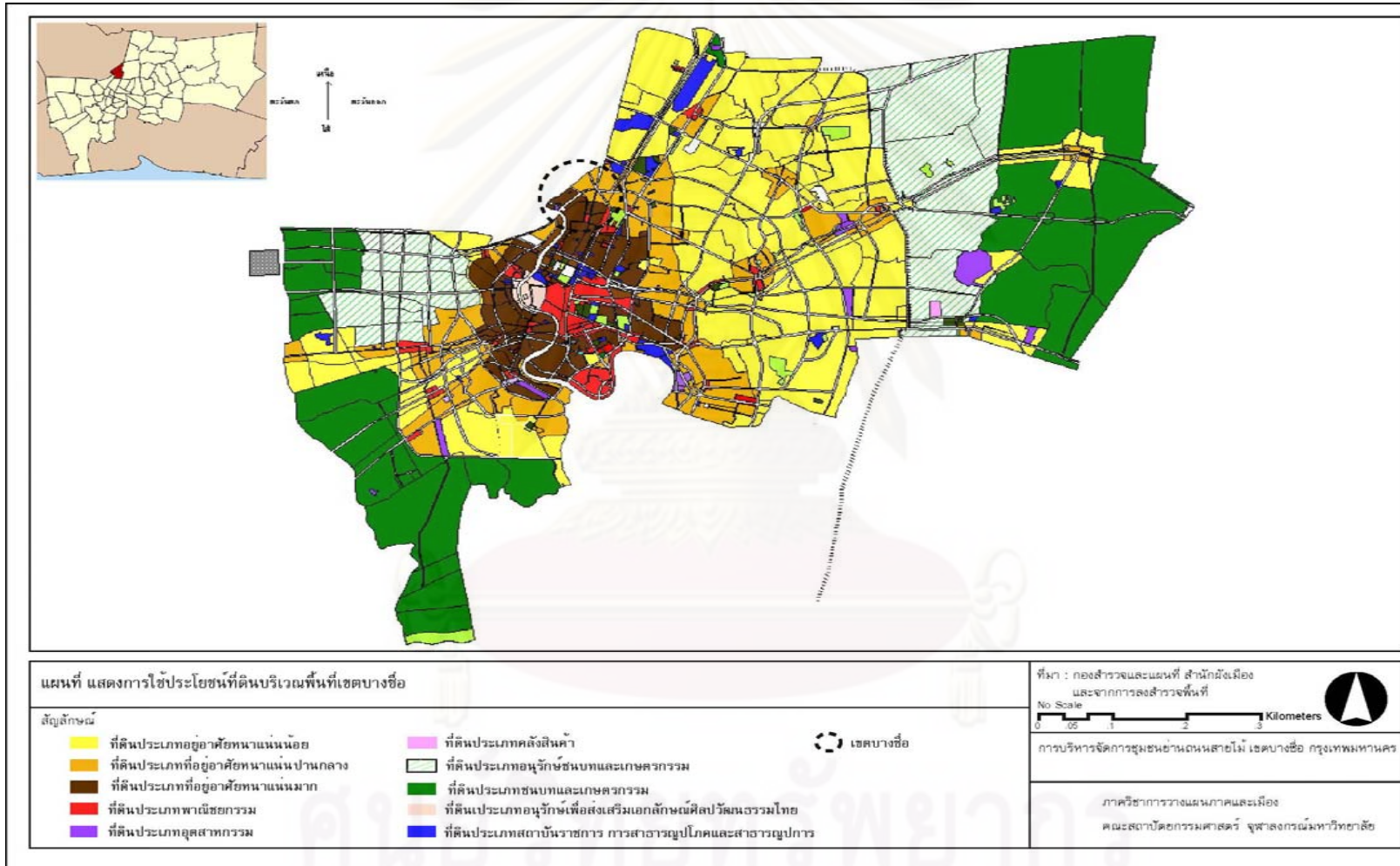
ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดนนทบุรี โดยมีสะพานข้ามคลองบางเขนตัดกับถนนประชาชื่น และมีสะพานข้ามคลองบางเขนตัดกับถนนกรุงเทพ - นนทบุรี เป็นแนวแบ่งเขต
ทิศใต้	ติดต่อกับเขตดุสิต มีสะพานเปรมประชากรข้ามคลองบางซื่อตัดกับถนนพระรามที่ 6 เป็นแนวแบ่งเขต
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขตจตุจักร โดยมีทางรถไฟสายใต้ และเลียบถนนประชาชื่นเป็นแนวแบ่งเขต
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา

ย่านถนนสายไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของเขตบางซื่อ ซึ่งถือเป็นพื้นที่เขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร สำหรับการใช้จ่ายประโยชน์ที่ดินบริเวณเขตบางซื่อตามผังเมืองใหม่กรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2549 ได้กำหนดให้เขตบางซื่อเป็นพื้นที่สีน้ำตาล หมายถึง ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในทิศทางการขยายตัวออกมาจากเมืองชั้นในสู่เขตต่อเมืองตะวันออก ด้วยเหตุที่ย่านถนนสายไม่อยู่ในเขตการปกครองของเขตบางซื่อ และมีพื้นที่บางส่วนติดกับจังหวัดนนทบุรี ทำให้บริเวณย่านถนนสายไม่มีที่พักอาศัยหนาแน่นมาก ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการขยายตัวของพื้นที่เมืองชั้นใน (แผนที่ 3.3) และจากแผนที่ 3.4 จะเห็นได้ว่า การใช้จ่ายประโยชน์ที่ดินภายในเขตเมืองชั้นใน มีลักษณะเป็นที่อยู่อาศัยประเภทหนาแน่นมาก และประเภทพาณิชยกรรมที่ตั้งอยู่หนาแน่นในเขตเมืองชั้นใน

แผนที่ 3.3 แสดงบริเวณหลักของกรุงเทพมหานคร และขอบเขตการปกครองของเขตบางซื่อ

แผนที่ 3.4 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่เขตบางซื่อ

3.2 ประวัติความเป็นมาของย่านถนนสายไม้

3.2.1 ช่วงปี พ.ศ. 2503 - พ.ศ. 2522

ถนนสายไม้ในอดีตส่วนมากเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่า แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบ ลุ่มติดแม่น้ำเจ้าพระยา จึงมีพื้นที่บางส่วนเป็นสวนผลไม้ และมีการผันน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปในสวนผลไม้ภายในบริเวณย่าน และในเวลาต่อมาพื้นที่แห่งนี้ได้เติบโตเป็นชุมชนเล็กๆ ริมน้ำเจ้าพระยา ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีกลุ่มชาวจีนย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในย่านบางโพ โดยประกอบธุรกิจโรงเลื่อยอยู่ริมน้ำเจ้าพระยา ส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่ย้ายมาจากบริเวณรอบพระนคร แถวย่านวัดสระเกศ สะพานขาว เนื่องจากพื้นที่เดิมคับแคบจึงย้ายมายังพื้นที่นี้เพื่อขยายกิจการให้กว้างขวางขึ้น และบางส่วนก็เป็นผู้ที่ถูกไล่ที่มาจากพื้นที่อื่น (ที่มา: หนังสือประชาชนภูมิตร ถนนเครื่องเรือน ถนนเฟอร์นิเจอร์)

ในช่วงที่ธุรกิจโรงเลื่อยไม้กำลังเติบโต พบว่า ริมน้ำเจ้าพระยามีโรงเลื่อยไม้หลายโรงตั้งเรียงรายกันอยู่ เริ่มจากบริเวณบางกระบือ บางโพ ไปจนถึงเกือบถึงสะพานพระราม 6 ในพื้นที่ของชุมชนบางอ้อ ซึ่งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยโรงเลื่อยไม้แต่ละโรงจะมีท่าขึ้นไม้ซุงของตนเอง ซึ่งเจ้าของโรงเลื่อยเหล่านี้จะซื้อแพซุงที่ล่องตามน้ำมาจากภาคเหนือ และเอามาเลื่อยแปรรูป โดยมีชาวนวนบางกลุ่มที่อาศัยอยู่ในแถบนี้ยึดอาชีพล่องซุงมาจากจังหวัดนครสวรรค์

ธุรกิจโรงเลื่อยในสมัยนั้น จะซื้อไม้ซุงที่ล่องมาจากทางภาคเหนือแถบจังหวัดนครสวรรค์ ลำปาง และกำแพงเพชร โดยไม้ซุงจะล่องตามแม่น้ำเจ้าพระยามายังโรงเลื่อยในกรุงเทพฯ ซึ่งโรงเลื่อยก็จะตั้งอยู่บริเวณท่าน้ำตลอดสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณวัดบางโพ เมื่อโรงเลื่อยเหล่านี้แปรรูปไม้เป็นผลิตภัณฑ์แล้วก็จะนำส่งไปขายที่บางลำพู วัดสระเกศ และสะพานดำ แต่ต่อมาเมื่อย่านบางลำพู วัดสระเกศ และสะพานดำไม่สามารถขยายพื้นที่ออกไปได้ ร้านผลิตเครื่องเรือนต่างๆ จึงได้อพยพออกมาอยู่ที่ซอยประชาชนภูมิตร ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดบางโพอิมาวาสนในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ยังมีที่ว่าง และอยู่ใกล้แหล่งผลิตและสะดวกในการขนส่ง

ในอดีตก่อนที่จะเป็นชุมชนประชาชนภูมิตร การสัญจรภายในชุมชนต้องอาศัยสะพานไม้ถึง 6 สะพาน นับจากปากซอยทางด้านถนนประชาธิปไตย 1 จนถึงถนนกรุงเทพมหานครนทบุรี ซึ่งสะพานไม้ทั้งหมดอยู่ในบริเวณดังต่อไปนี้

- สะพานไม้ที่ 1 อยู่ปากซอยด้านถนนประชาธิปไตยสาย 1
- สะพานไม้ที่ 2 อยู่หน้าร้านมกแข่งซอยไม้
- สะพานไม้ที่ 3 อยู่ปากซอยมนตรี หรือเรียกอีกชื่อว่าสะพานซุง
- สะพานไม้ที่ 4 อยู่ปากซอยข้าวหลาม เรียกว่าคลองบางโพขวาง
- สะพานไม้ที่ 5 อยู่หน้าร้านไอเดียล อินเตอร์เทค

สะพานไม้ที่ 6 อยู่ปากซอยด้านถนนกรุงเทพ-นนทบุรี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน โดยมีการสร้างถนนขึ้นภายในชุมชน ซึ่งแต่เดิมถนนในชุมชนเป็นถนนคันดินกว้างเพียง 2 เมตร แต่จากความร่วมมือกันของคนในชุมชน ทำให้ถนนเส้นเดิมได้ถูกขยายออกไปเป็นถนนกว้าง 8 เมตร ความเป็นมาของการสร้างถนนเส้นนี้ มาจากความต้องการของคนในชุมชนที่ต้องการปรับถนนภายในชุมชนให้กว้างขึ้นเพื่อรองรับความเจริญในอนาคต ซึ่งในการดำเนินงานนั้น ต้องประสบปัญหาหลายประการ เช่น การไม่ให้ความร่วมมือของคนในชุมชน โดยเฉพาะในการขอบริจาคที่ดินเพื่อขยายถนน หรือปัญหาทางด้านงบประมาณ เนื่องจากทางอำเภอไม่มีงบประมาณที่จะสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน แต่ด้วยความตั้งใจของชาวชุมชน ทำให้การก่อสร้างสำเร็จลุล่วงไปได้ โดยคนในชุมชนได้ร่วมกันออกค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง และในเวลาต่อมาทางอำเภอก็ได้มาช่วยลาดยางถนนแห่งนี้ให้สามารถสัญจรได้สะดวกมากขึ้น ซึ่งถนนแห่งนี้ได้ชื่อว่า “ซอยร่วมสุข” (ที่มา: หนังสือประชานฤมิตร ถนนเครื่องเรือน ถนนเฟอร์นิเจอร์)

ภาพที่ 3.1 สภาพทั่วไปชุมชนช่วงก่อนปี พ.ศ. 2503 (ที่มา: หนังสือประชานฤมิตร ถนนเครื่องเรือน ถนนเฟอร์นิเจอร์)

3.2.2 ช่วงปี พ.ศ. 2522 - พ.ศ. 2540

ช่วงปี พ.ศ. 2522 ประชากรในพื้นที่นี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนอกจากผู้ที่อยู่อาศัยเดิมแล้ว ชาวจีนจากพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ วัดญวน สะพานขาว ถนนดำรงรัก สะพานดำ วัดสระเกศ และบางลำพู ก็ได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานในซอยประชานฤมิตรและซอยไสวสุวรรณ โดยชาวจีนเหล่านี้ได้นำความรู้ด้านงานแกะสลักเครื่องไม้ติดตัวมาด้วย ซึ่งในขณะนั้นวิถีชีวิตของคนในชุมชนแห่งนี้ก็ได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำไร่ทำสวน ก็ได้เปลี่ยนมาทำกิจการการผลิตเครื่องเรือนไม้ ในรูปของอุตสาหกรรมในครัวเรือน เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนแห่งนี้ก็

เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า เป็นย่านอุตสาหกรรมแปรรูปไม้ ผลิตเครื่องเรือนและประดิษฐ์กรรมไม้ทุกชนิด

ในช่วงเวลานี้ นอกจากวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนจะเปลี่ยนไป สภาพพื้นฐานของชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมภายในชุมชน ซึ่งเมื่อชุมชนประกอบกิจการการค้า ก็จะมีรถวิ่งเข้าออกชุมชนจำนวนมาก ทำให้พื้นถนนเดิมทนต่อน้ำหนักไม่ไหว จึงทรุดตัวลงจนรถไม่สามารถวิ่งผ่านได้ ทางราชการได้เข้ามาปรับถนนลาดยางใหม่หลายครั้ง จนกระทั่งได้มีการปรับปรุงให้เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก และได้เปลี่ยนชื่อถนนแห่งนี้จากซอยร่วมสุขเป็นซอยประชาชนภูมิตร (ที่มา: หนังสือประชาชนภูมิตร ถนนเครื่องเรือน ถนนเฟอร์นิเจอร์)

ภาพที่ 3.2 สภาพทั่วไปของชุมชน ปี พ.ศ. 2503(ที่มา: หนังสือประชาชนภูมิตร ถนนเครื่องเรือน ถนนเฟอร์นิเจอร์)

เมื่อการคมนาคมสะดวก ซอยประชาชนภูมิตรก็เป็นที่รู้จักของคนภายนอกชุมชนมากขึ้น ทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนไปจากที่มีประชากรไม่กี่หลังคาเรือนก็ขยายตัวเพิ่มขึ้น มีผู้คนจากต่างถิ่นอพยพเข้ามาอาศัยทำมาหากิน โดยเฉพาะช่างไม้ช่างทำเครื่องเรือนจากที่ต่างๆ ซึ่งการที่มีช่างทำเครื่องเรือนมารวมกันอยู่เช่นนี้ กลายเป็นแรงดึงดูดให้ผู้ขายวัตถุดิบที่ใช้ในการทำเครื่องเรือนมารวมตัวอยู่ในซอยประชาชนภูมิตรด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้หลังจากที่ทางราชการได้เข้ามาปรับถนนเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กก็ได้มีผู้รับเหมาก่อสร้างชาวจีนเข้ามาติดต่อคนในชุมชนเรื่องการลงทุนปลูกตึกให้ฟรี โดยทำสัญญา 12 ปี ซึ่งในระหว่าง 12 ปีนี้ เจ้าของที่ดินจะได้ค่าเช่าเป็นรายเดือน เดือนละประมาณ 200-300 บาท และเมื่อครบกำหนด 12 ปี ตึกก็จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของที่ดิน ส่วนผู้รับเหมาจะได้เงินจากผู้เช่าตึกเป็นค่าตอบแทน การลงทุนของผู้รับเหมาก่อสร้างชาวจีนในครั้งนั้น ส่งผลทำให้พื้นที่

เกษตรกรรมลดลงอย่างรวดเร็ว และมีกลุ่มผู้เข้ามาอยู่ใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นช่างชาวจีนไหหลำที่เข้ามาประกอบอาชีพทำเครื่องเรือนแกะสลักไม้ในซอยประชานฤมิตร และซอยไสวสุวรรณ ช่างทำเครื่องเรือนในขณะนั้นมีอยู่ 2 ประเภท คือ ช่างที่รับงานจากร้านไปทำที่บ้าน และช่างที่เดินทางมาทำประจำที่ร้าน ช่างฝีมือในย่านบางโพนี้ได้รับการฝึกฝนให้สามารถทำทุกขั้นตอนได้ด้วยตนเอง เช่น การผลิตตู้ ซึ่งช่างจะทำได้ตั้งแต่หาตู้จนถึงการประกอบเข้าเป็นตู้ ผิดกับช่างในโรงงานที่จะทำได้เฉพาะส่วนเท่านั้น สิ่งนี้ถือเป็นข้อได้เปรียบของช่างย่านบางโพ เพราะเมื่อเจ้าของร้านเลิกกิจการไปช่างกลุ่มนี้ก็สามารถประกอบอาชีพเองได้

ภาพที่ 3.3 สภาพถนนภายในชุมชน ปี พ.ศ. 2522(ที่มา: หนังสือประชานฤมิตร ถนนเครื่องเรือน ถนนเฟอร์นิเจอร์)

ภาพที่ 3.4 สภาพตึกที่ทำการปลูกสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2522(ที่มา: หนังสือประชานฤมิตร ถนนเครื่องเรือน ถนนเฟอร์นิเจอร์)

3.2.3 ช่วงปี พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน

ปีพ.ศ. 2540 สำนักงานเขตบางซื่อมีโครงการที่จะพัฒนาพื้นที่ภายในเขตให้เป็นเมืองน่าอยู่ จึงได้เริ่มทำการสำรวจพื้นที่ ถนน ตรอก ซอย โรงเรียน วัด ตลอดจนสถานที่สำคัญต่างๆ พร้อมกับการเยี่ยมเยียนประชาชนในชุมชนต่างๆ เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ รับทราบปัญหาและรับฟังข้อเสนอแนะของประชาชนที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนา ซึ่งจากการสำรวจชุมชนต่างๆ ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 50 ชุมชน ทางสำนักงานเขตก็พบว่า ชุมชนประชาชนภูมิตรเป็นชุมชนที่น่าสนใจ เนื่องจากชุมชนประชาชนภูมิตรมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว คือ เป็นชุมชนที่มีสถานประกอบการเกี่ยวกับการประดิษฐ์เครื่องเรือนไม้ทุกประเภท รวมทั้งชิ้นส่วนเครื่องเรือน ไม้แปรรูป และอุปกรณ์ตกแต่งบ้านครบวงจร ซึ่งความโดดเด่นดังกล่าว ทำให้สำนักงานเขตเกิดความสนใจที่จะศึกษาชุมชนแห่งนี้เป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากในเวลานั้นทางกรุงเทพมหานครได้มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2541 - 2542 ภายใต้โครงการ Amazing Thailand ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และให้บริการข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ทางสำนักงานเขตก็ยังต้องการผลักดันสินค้าในชุมชนประชาชนภูมิตรให้เป็นสินค้า OTOP (สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) เนื่องจากในปี พ.ศ. 2540 เป็นปีที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ร้านค้าต่างๆ ในซอยประชาชนภูมิตรจึงได้รับผลกระทบด้วย ทางสำนักงานเขตจึงต้องการเข้ามาส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ โดยการเผยแพร่แหล่งเครื่องเรือนไม้แห่งนี้ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางมากขึ้น

จากการปรึกษากันระหว่างผู้อำนวยการเขตและแกนนำในชุมชน ทั้งคู่มีความเห็นตรงกันว่า ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สินค้าในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ซึ่งในขณะนั้นทางกรุงเทพมหานครก็ได้มีนโยบายให้ทุกเขตพื้นที่จัดงานถนนคนเดินขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างน้อยเขตละหนึ่งถนน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกถนนที่จะจัดงานว่า จะต้องเป็นถนนที่ปิดแล้วไม่กระทบต่อการจราจรมากนัก ถนนนั้นจะต้องมีของดีประจำถิ่น การจัดกิจกรรมจะต้องดำเนินการโดยชุมชน และจะต้องไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ ซึ่งเมื่อทางสำนักงานเขตพิจารณาแล้วก็เห็นว่า ความต้องการที่จะส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนประชาชนภูมิตรและนโยบายที่ทางกรุงเทพมหานครมอบหมายมา มีความสอดคล้องกัน รวมทั้งชุมชนประชาชนภูมิตรเข้าข่ายตรงตามกำหนดที่สามารถจัดกิจกรรมถนนคนเดินได้ จึงได้เริ่มวางแผนดำเนินการโดยเริ่มจากแนวคิดในการเพิ่มความแข็งแกร่งของชุมชนประชาชนภูมิตรให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของเขตบางซื่อ

ขั้นตอนในการดำเนินงานขั้นแรก ทางสำนักเขตเห็นว่า ทางชุมชนจำเป็นต้องมีการจัดตั้งประชาคมขึ้นมา เพื่อให้ประชาคมเป็นแกนนำในการดำเนินงาน โดยการดำเนินการในขั้นนี้เริ่มจากการประชุมวางแผนงาน เพื่อทำความเข้าใจกับทางผู้ประกอบการให้เห็นความสำคัญของการรวมตัวเป็นประชาคมที่เป็นปึกแผ่น ขั้นตอนต่อมาสำนักงานเขตบางซื่อได้ประสานงานกับการ

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการจัดกิจกรรม ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 โดยกิจกรรมนี้ใช้ชื่อว่า “ถนนสายไม้” และกิจกรรมดังกล่าวก็ได้ดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

ผลจากการจัดกิจกรรมถนนสายไม้ ทำให้ชอยประชาชนภูมิตรเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปมากขึ้น ประชาชนได้เข้ามาหาซื้อผลิตภัณฑ์ และสั่งทำผลิตภัณฑ์เป็นจำนวนมาก ในช่วงนี้ธุรกิจในชอยประชาชนภูมิตรจึงเปลี่ยนจากการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนขนาดเล็ก เป็นการทำธุรกิจในรูปแบบบริษัทห้างร้าน ในส่วนของชุมชนเองก็เริ่มมีร้านค้ามากขึ้น สภาพเศรษฐกิจก็มีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันชอยประชาชนภูมิตรถือเป็นแหล่งรวมเครื่องเรือน และชิ้นส่วนอุปกรณ์ไม้ต่างๆ ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 3.2 สรุปวิวัฒนาการย่านถนนสายไม้

ช่วงเวลา	เหตุการณ์	ลักษณะชุมชน	พื้นที่ในการทำกิจกรรม
ปี พ.ศ. 2503 - ปี พ.ศ. 2522	เป็นแหล่งแปรรูปไม้ในย่านบางโพ เนื่องจากสมัยนั้นการล่องไม้จากภาคเหนือจะนำไม้มาขึ้นที่ท่าบางโพ	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นพื้นที่ติดคลองเหมาะแก่การเพาะปลูก จึงมีลักษณะเป็นชุมชนชาวสวน - การสัญจรภายในชุมชนไม่สะดวก เนื่องจากยังไม่ได้ทำถนน - ชาวบ้านบริจาคที่ดินของตนเองเพื่อทำถนนภายในชุมชน - สำนักงานเขตบางซื่อเข้ามาช่วยทำถนนลาดยาง ให้ชื่อว่า ซอยร่วมสุข 	ไม้ซุงจะมาจากทางภาคเหนือ แถบจังหวัดลำปาง กำแพงเพชร และจะขนส่งทางเรือล่องแม่น้ำเจ้าพระยามายังโรงเลื่อยในกรุงเทพฯ โรงงานแปรรูปไม้ ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ทางฝั่งแม่น้ำเมื่อไม้ถูกแปรรูปแล้วก็จะส่งต่อไปจำหน่ายยังย่านบางลำพู วัดสระเกศ สะพานดำ
ปี พ.ศ. 2522 - ปี พ.ศ. 2540	ปี พ.ศ. 2522 ชาวจีนจากวัดญวน สะพานขาว ถนนดำรงศรี๊ก สะพานดำ วัดสระเกศ และบางลำพู ได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่ในซอยประชาชนฤมิตรและซอยไสวสุวรรณ	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวจีนที่ย้ายมาใหม่ นำอาชีพเดิมมาด้วยคือ ช่างแกะสลักเครื่องไม้ จึง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพแกะสลักเครื่องไม้ - ชาวบ้านที่อยู่ดั้งเดิมเปลี่ยนอาชีพจากการทำสวนมาผลิตเครื่องเรือน 	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของช่างไม้ในซอยประชาชนฤมิตร ทำให้ซอยประชาชนฤมิตรกลายเป็นแหล่งค้าเครื่องเรือน - ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีโรงงานแปรรูปไม้หลายโรงงาน ซึ่งส่งไม้ให้แก่ร้านผลิตเครื่องเรือนในซอยประชาชนฤมิตร

ช่วงเวลา	เหตุการณ์	ลักษณะชุมชน	พื้นที่ในการทำกิจกรรม
ปี พ.ศ. 2522 - ปี พ.ศ. 2540 (ต่อ)		<ul style="list-style-type: none"> - เนื่องจากชอยประชาชนภูมิตรมีการคมนาคมที่สะดวกและตั้งอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ จึงดึงดูดให้ช่างไม้ช่างผลิตเครื่องเรือนจากที่ต่างๆ เข้ามาทำธุรกิจ ในชอยประชาชนภูมิตร - การที่มีช่างไม้เข้ามาอยู่รวมกัน ทำให้ผู้ขายวัตถุดิบที่ใช้ในการทำเครื่องเรือนเข้ามาดำเนินกิจการในชอยประชาชนภูมิตรเช่นเดียวกัน 	
ปี พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน	ปี พ.ศ. 2540 ทางสำนักงานเขตบางซื่อได้รับนโยบายจากกรุงเทพมหานคร ให้ผลักดันย่านถนนสายไม้ เป็นแหล่งสินค้า OTOP (สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) ของเขตบางซื่อ เพื่อเป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดการจัดตั้งประชาคมประชาชนภูมิตรขึ้น เพื่อเป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนการทำงานของย่าน - สำนักงานเขตบางซื่อผลักดันให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งเครื่องเรือนไม้ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป - จัดงานถนนคนเดิน “ย่านถนนสายไม้” ขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 	<ul style="list-style-type: none"> - หลังจากที่ย่านถนนสายไม้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปแล้ว ได้มีผู้ประกอบการจากที่อื่นเข้ามาตั้งร้านค้าภายในย่านมากขึ้น - ร้านค้าเครื่องเรือนได้ขยายไปยังชอยไสวสุวรรณ หลังจากชอยประชาชนภูมิตรมีร้านค้าค่อนข้างแออัด

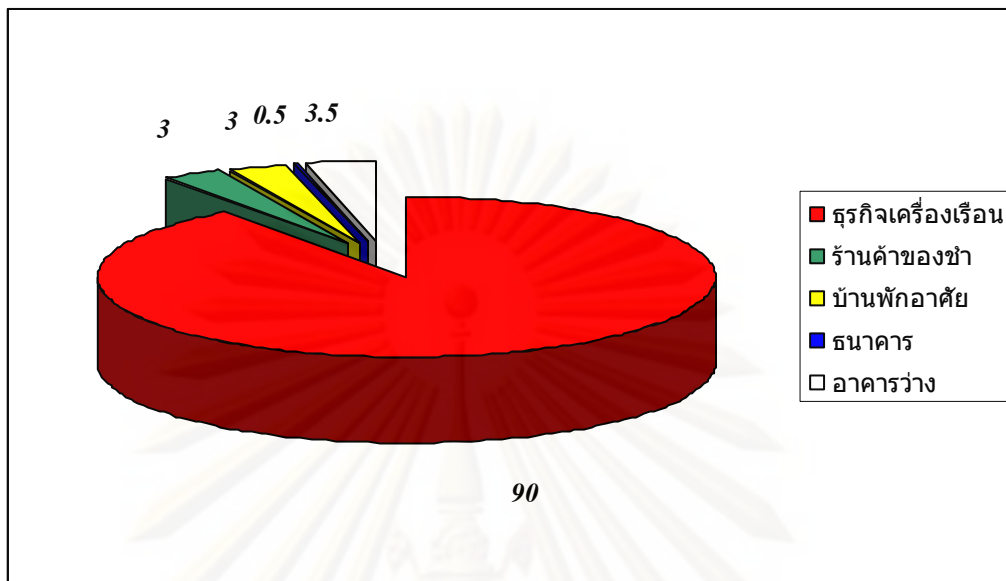
3.3 การใช้อาคารของย่านถนนสายไม้ในปัจจุบัน

การใช้อาคารในย่านถนนสายไม้ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการใช้อาคารแบบพาณิชยกรรมและอาคารที่พักอาศัย ซึ่งอาคารประเภทพาณิชยกรรมจะตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งถนนในซอยประชาชนภูมิตร อาคารพาณิชยกรรมส่วนใหญ่เป็นอาคารที่ใช้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับเครื่องเรือน จากการสำรวจจำนวนอาคารที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการทำเครื่องเรือน พบว่า ในซอยประชาชนภูมิตรมีอาคารดังกล่าวมากถึง 140 อาคาร จากอาคารที่ทำการสำรวจทั้งหมด 156 อาคาร สำหรับการใช้อาคารประเภทที่พักอาศัยนั้นจะพบในส่วนด้านในของซอยประชาชนภูมิตร (แผนที่ 3.5)

ประเภทของอาคารภายในย่านถนนสายไม้มีด้วยกันหลายประเภท ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. อาคารธุรกิจประเภทพาณิชยกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องเรือน จากการสำรวจอาคารภายในย่านถนนสายไม้ 156 อาคาร พบว่า มีอาคารที่ประกอบธุรกิจประเภทพาณิชยกรรมเกี่ยวกับเครื่องเรือน จำนวน 140 อาคาร ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 90 ของการใช้อาคารในพื้นที่นี้ทั้งหมด
2. อาคารร้านค้าของชำ จากการสำรวจอาคารภายในย่าน 156 อาคาร พบว่า มีอาคารที่เป็นร้านค้าของชำ จำนวน 4 อาคาร ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 3 ของการใช้อาคารในพื้นที่ โดยร้านค้าของชำจะอยู่ในซอยประชาชนภูมิตรฝั่งท้ายซอยทางด้านถนนกรุงเทพ - นนทบุรี
3. อาคารบ้านพักอาศัย จากการสำรวจอาคารภายในย่าน 156 อาคาร พบว่า มีอาคารที่เป็นที่พักอาศัยจำนวน 5 อาคาร คิดเป็นร้อยละ 3 ของการใช้อาคารในพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่บ้านพักอาศัยจะตั้งอยู่ในซอยประชาชนภูมิตรทางด้านถนนกรุงเทพ - นนทบุรี และมีเพียงอาคารเดียวที่อยู่ช่วงต้นซอยฝั่งถนนประชาราษฎร์สาย 1
4. หนาอาคาร จากการสำรวจอาคารภายในย่าน 156 อาคาร พบว่า มีหนาอาคารจำนวน 1 อาคาร คิดเป็นร้อยละ 0.5 ของการใช้อาคารในพื้นที่ ซึ่งจากการสำรวจพบว่าหนาอาคารจะอยู่ช่วงท้ายซอยประชาชนภูมิตร ริมถนนกรุงเทพ - นนทบุรี
5. อาคารว่าง (ปล่อยเช่า) จากการสำรวจอาคารภายในย่าน 156 อาคาร มีอาคารว่างอยู่ทั้งหมด 6 อาคาร ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 3.5 ของการใช้อาคารในพื้นที่ โดยทั้ง 6 อาคารจะอยู่ติดกันในช่วงกลางซอยประชาชนภูมิตร

แผนภูมิที่ 3.1 แสดงสัดส่วนของการใช้อาคารในย่านถนนสายไม้

3.4 สรุปวิวัฒนาการและสภาพทั่วไปของย่านถนนสายไม้

ย่านถนนสายไม้ถือเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความเป็นมาในการตั้งถิ่นฐานที่ยาวนานแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ในอดีตการประกอบอาชีพของชุมชนเป็นไปตามลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มที่มีความอุดมสมบูรณ์หรือยุริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ชุมชนในสมัยนั้นจึงเป็นชุมชนชาวสวนเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นจุดรับไม้ซุงที่ถูกส่งมาจากทางภาคเหนือ ทำให้บริเวณนี้เริ่มมีธุรกิจโรงเลื่อยไม้เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันความแออัดของพื้นที่เมืองชั้นในเขตพระนคร ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งเสริมให้เจ้าของธุรกิจเกี่ยวผลิตภัณฑ์ไม้ได้ย้ายเข้ามาตั้งกิจการในพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากการเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ ซึ่งในขณะเดียวกันช่างทำเครื่องเรือนไม้และช่างแกะสลักไม้ก็ได้ย้ายมาเข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่แห่งนี้ด้วย นอกจากนี้สภาพชุมชนที่เปลี่ยนไปจากการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมก็ส่งผลให้การติดต่อขนส่งสินค้าสะดวกมากยิ่งขึ้น ปัจจัยต่างๆ ในอดีตได้ส่งผลให้ย่านถนนสายไม้เป็นย่านที่มีชื่อเสียงทางด้านการผลิตเครื่องเรือนและผลิตภัณฑ์จากไม้ต่างๆ แต่การที่ย่านถนนสายไม้เป็นย่านที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เช่นในปัจจุบันนั้น กล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์เอกลักษณ์ของย่านแห่งนี้ ด้วยการจัดกิจกรรมถนนสายไม้ในทุกปี ซึ่งกิจกรรมนี้ทำให้ถนนสายไม้กลายเป็นย่านธุรกิจเครื่องเรือนที่มีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน

แผนที่ 3.5 การใช้อาคารของย่านถนนสายไม้

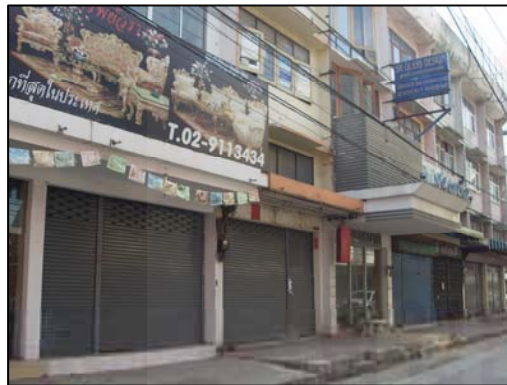
ภาพที่ 3.5 ภาพการใช้อาคารประเภทพาณิชย์กรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเรือนของย่านถนนสายไม้

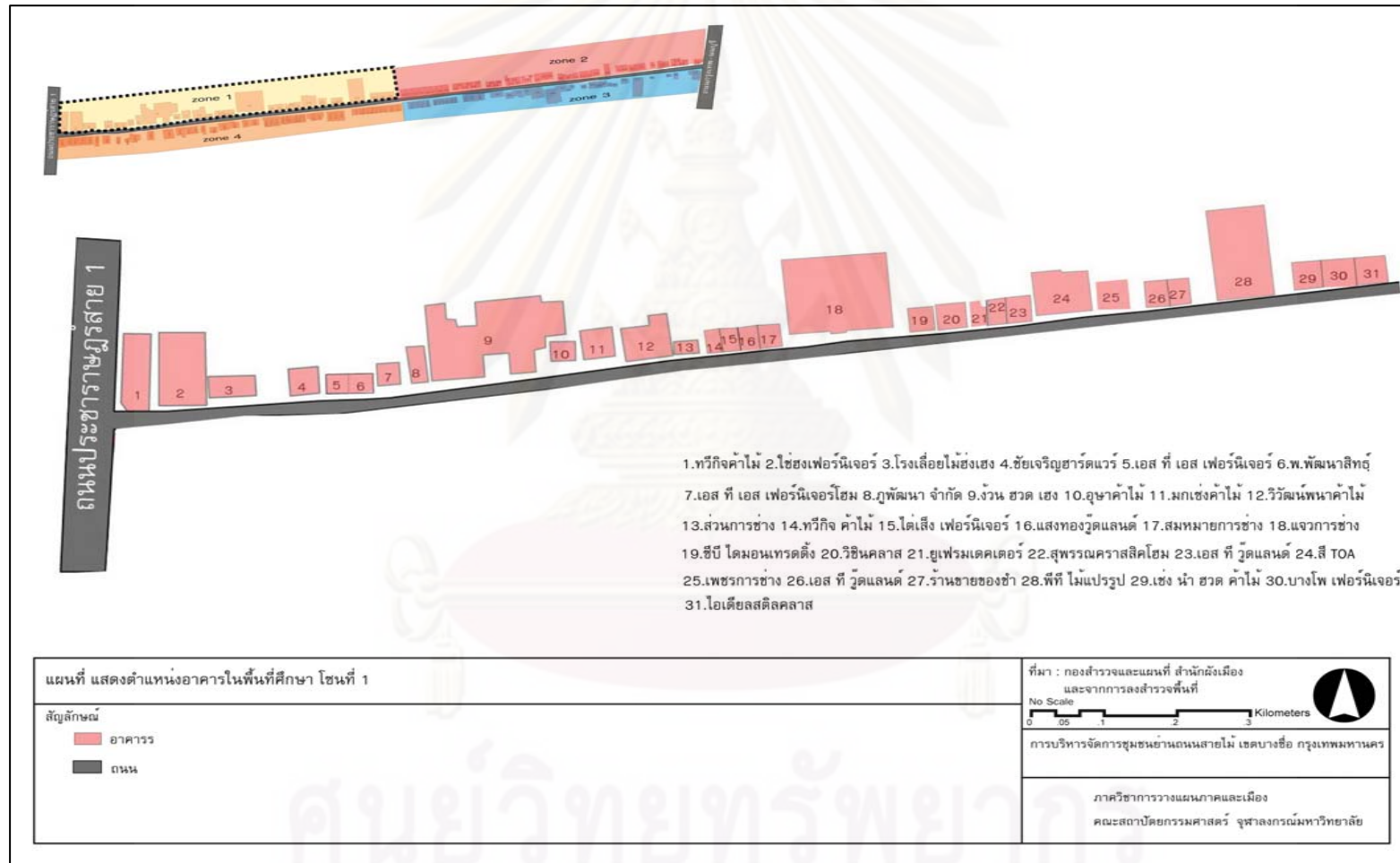
ภาพที่ 3.6 ภาพการใช้อาคารประเภทที่พักอาศัยของย่านถนนสายไม้

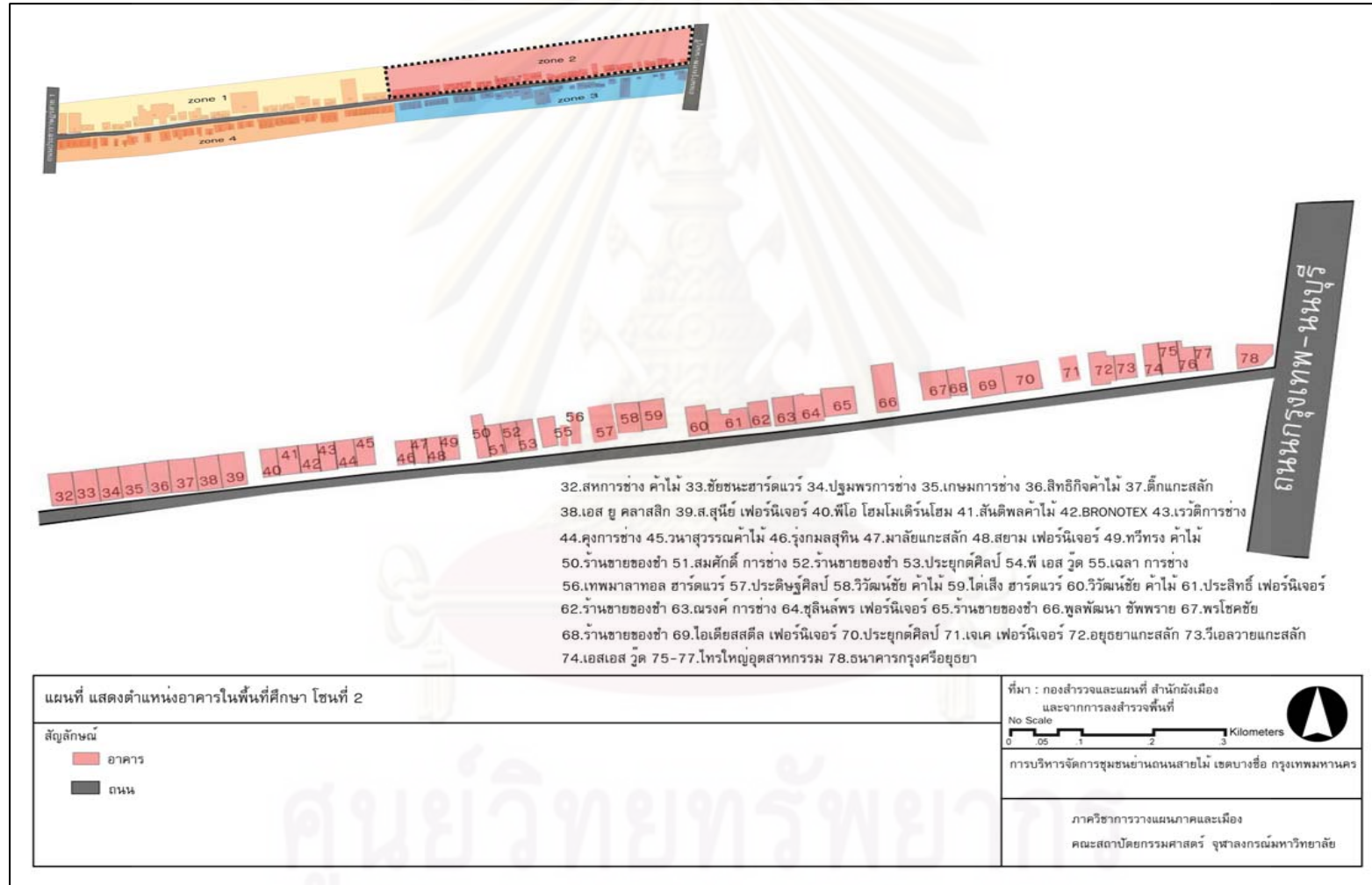
ภาพที่ 3.7 ภาพการใช้อาคารประเภทร้านค้าและอาคารว่างของย่านถนนสายไม้

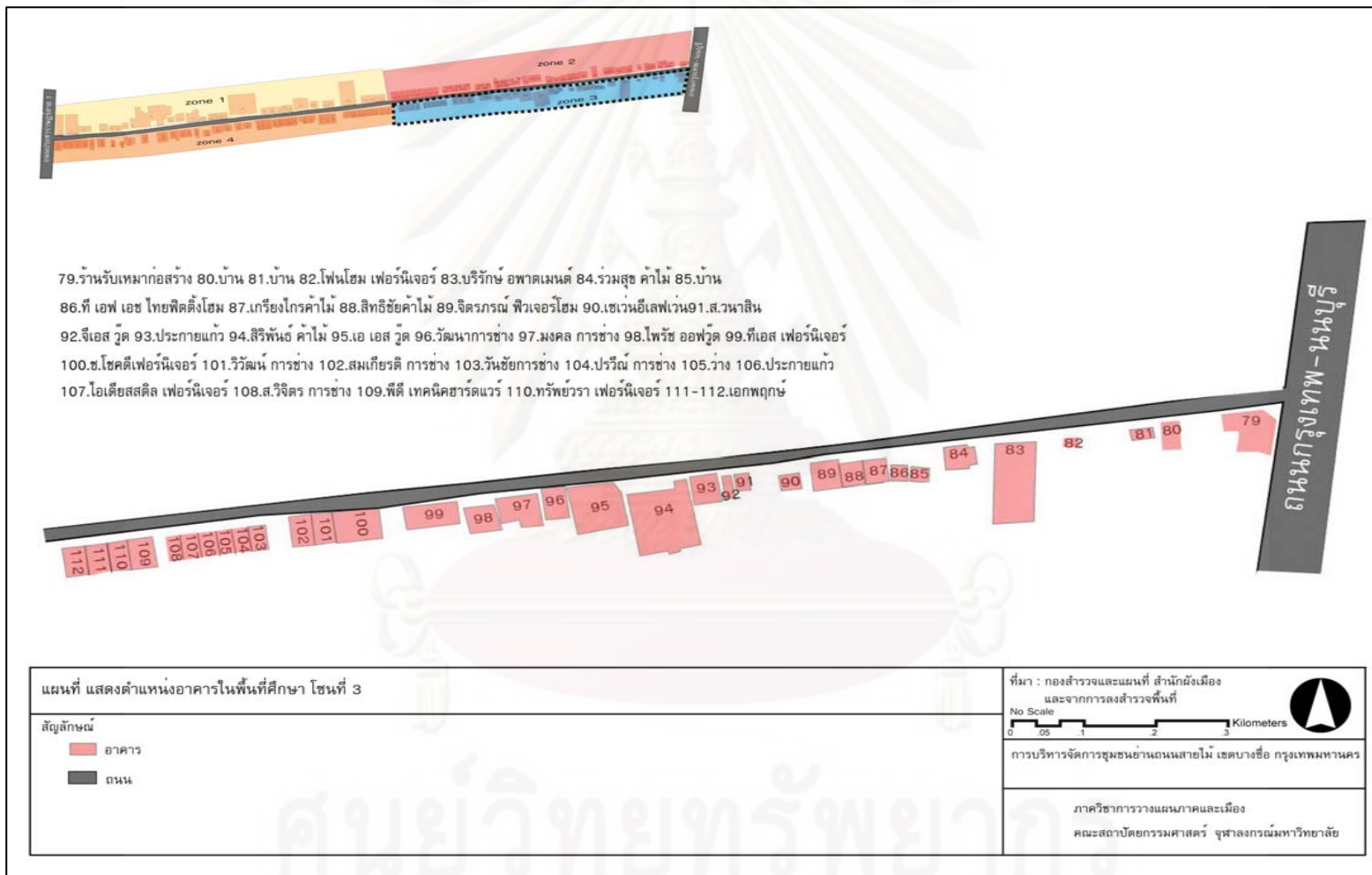
แผนที่ 3.6 แสดงตำแหน่งอาคารในย่านถนนสายไม้ ช่วงที่ 1

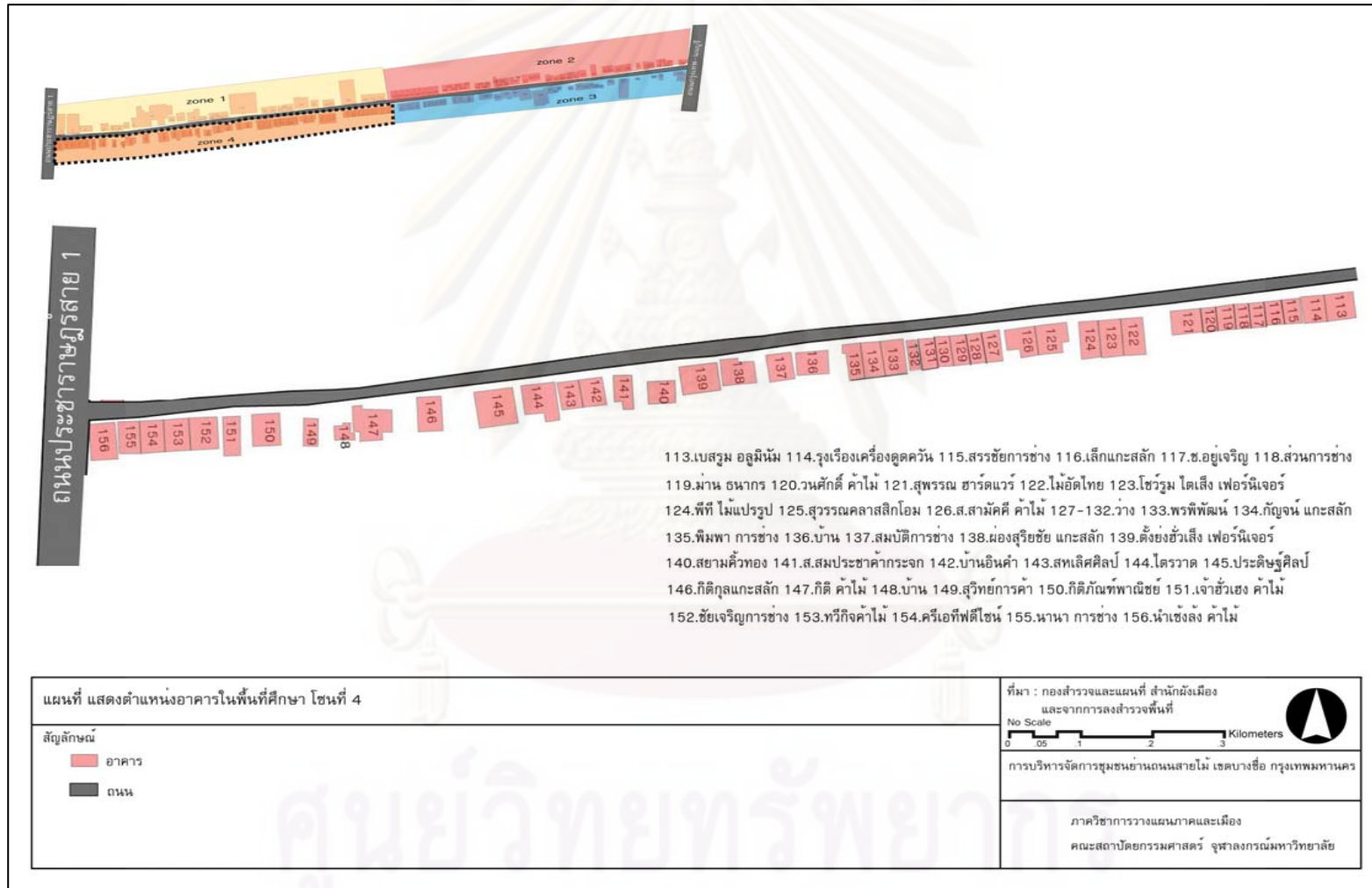
แผนที่ 3.7 แสดงตำแหน่งอาคารในย่านถนนสายไม้ ช่วงที่ 2

แผนที่ 3.8 แสดงตำแหน่งอาคารในย่านถนนสายไม้ ช่วงที่ 3

แผนที่ 3.9 แสดงตำแหน่งอาคารในย่านถนนสายไม้ ช่วงที่ 4

3.5 ศักยภาพของชุมชนย่านถนนสายไม้

จากการศึกษาการบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ สามารถวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
<ol style="list-style-type: none"> 1. ในยุคของการก่อตั้งประชาคมนั้น การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่ประชาคมก็ได้ร่วมมือกันแก้ไข และทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของประชาคม และเข้ามา มีบทบาทสำคัญทุกชั้นตอน 2. การใช้ความสัมพันธ์ทางธุรกิจระหว่างผู้ประกอบการมาเป็นเครื่องมือในการประสานงานของประชาคม 3. ความสามารถของแกนนำที่แตกต่างกันนำไปสู่การแบ่งงานกันรับผิดชอบตามความถนัดของบุคคล 4. ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ ซึ่งชุมชนมีทำเลที่ตั้งเอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม 5. กิจกรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชนสนองตอบต่อผลประโยชน์ส่วนรวม ทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี 6. แนวคิดการสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่ม ทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมกันว่า ประชาคมคือมรดกที่ทุกคนต้องร่วมกันสืบสานต่อไป 7. การเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของทางชุมชน เป็นการสร้างแกนนำของประชาคมรุ่นต่อไป 8. การรักษาความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างคนภายในชุมชน และการขยายแนวร่วมไปยังประชาชนที่อยู่บริเวณชุมชน ทำให้ประชาคมได้รับการสนับสนุนในการดำเนินเป็นอย่างดี 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานะทางเศรษฐกิจของนักธุรกิจบางรายที่ทำให้ให้นักธุรกิจกลุ่มนี้มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง จึงไม่เห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม 2. การประกอบธุรกิจประเภทเดียวกัน ทำให้เกิดภาวะแข่งขัน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการรวมกลุ่ม 3. ปัจจัยด้านกายภาพที่เมื่อมีการรวมกลุ่มของธุรกิจการค้าภายในย่านจำนวนมาก จึงส่งผลกระทบต่อระบบการบริการที่จอดรถซึ่งมีไม่เพียงพอสำหรับผู้ที่มาติดต่อภายในย่าน 4. ประเภทธุรกิจภายในย่าน ซึ่งเป็นการผลิตเครื่องเรือนไม้ ทำให้พื้นที่นี้เสี่ยงต่อการเกิดอัคคีภัย 5. การรวมกลุ่มไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้ผลิตสามารถพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ได้อย่างแท้จริง เนื่องจากปัญหาในเรื่องของลิขสิทธิ์

โอกาส (Opportunity)	ข้อจำกัด (Threat)
<ol style="list-style-type: none"> 1. นโยบายและแผนการจัดตั้งประชาคมของกรุงเทพมหานครเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ประชาคมมีโอกาสที่ดีในการพัฒนาศักยภาพของตนได้ 2. นโยบายของภาครัฐที่ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 3. โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มีส่วนช่วยในการส่งเสริมการตลาดให้สินค้าของชุมชนได้รับการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก 4. รัฐเข้ามามีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน แต่ไม่ได้เข้ามาควบคุมทำให้ชุมชนมีอิสระในการพัฒนาตนเอง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานการณ์ภาวะเศรษฐกิจโลกที่ผันผวนอยู่ตลอดเวลา ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชน 2. การเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรภายนอก บางครั้งมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อผลประโยชน์และประชาสัมพันธ์องค์กรของตนเองเพียงอย่างเดียว 3. เนื่องจากนโยบายปิดสัมปทานป่าไม้ ในปี พ.ศ. 2532 ทำให้ผู้ประกอบการต้องพึ่งพาการนำเข้าไม้จากต่างประเทศ จึงทำให้วัตถุดิบในการผลิตมีการปรับราคาสูงขึ้น

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของย่านถนนสายไม้สามารถนำไปวิเคราะห์ถึงบทบาทความสำคัญของย่าน ที่มีลักษณะของการทำกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่จากการเป็นพื้นที่ที่เป็นย่านที่เป็นจุดพักและแปรรูปไม้เพื่อส่งต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ เริ่มพัฒนามาเป็นพื้นที่ที่ทำการผลิตสินค้าเครื่องเรือนจากการเริ่มมีการทำธุรกิจเครื่องเรือนขนาดเล็กภายในย่าน จนในปัจจุบันกลายเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าเครื่องเรือนที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร จากการที่ย่านถนนสายไม้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทของย่านจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

บทบาทและความสำคัญของย่านถนนสายไม้

ย่านถนนสายไม้เป็นย่านที่มีการรวมกลุ่มกันของผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวกับการทำเครื่องเรือนไม้ ซึ่งการทำเครื่องเรือนไม้ และการแกะสลักถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแห่งนี้ที่สืบทอดกันมาช้านาน โดยเฉพาะฝีมือการแกะสลักไม้ของช่างฝีมือที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นอยู่คู่ชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับบทบาทและความสำคัญของย่านถนนสายไม้ในการศึกษาครั้งนี้ จะพิจารณาจากการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันเปรียบเทียบกับเห็นการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา โดยจะแบ่งการใช้ที่ดินออกเป็นประเภทต่างๆ จากนั้นจะวิเคราะห์ลักษณะการใช้ที่ดินที่มีความสัมพันธ์กันภายในพื้นที่ และความสัมพันธ์ของประชากรกับพื้นที่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เห็นความเกี่ยวข้องกันระหว่างย่านถนนสายไม้กับพื้นที่ภายนอกย่าน โดยผลที่ได้ทั้งหมดจะนำมาสรุปเป็นองค์ประกอบของย่านถนนสายไม้ และนำมาเป็นตัวกำหนดบทบาทและความสำคัญของย่าน เพื่อใช้ในการพิจารณาแนวทางพัฒนาย่านถนนสายไม้ต่อไป

บทบาทของย่านถนนสายไม้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ช่วงเวลาดังนี้ ได้แก่

1. บทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วงปี พ.ศ. 2503 – 2522
2. บทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วง ปี พ.ศ. 2522 - 2540
3. บทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วง ปี พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน

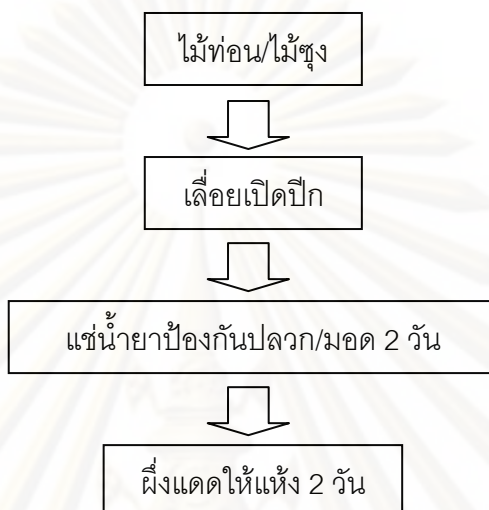
4.1 บทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วงปี พ.ศ. 2503 - 2522

4.1.1 บทบาทด้านการผลิต

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2522 การใช้ที่ดินภายในย่านถนนสายไม้ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เหมาะสำหรับทำการเกษตร ผู้คนส่วนใหญ่จึงยึดอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก แต่เนื่องจากพื้นที่ที่อยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งมีจุดรับไม้ซุงที่ล่องมาจากภาคเหนือตรงบริเวณท่าวัดโพ ทำให้มีโรงเรือมาเปิดกิจการอยู่ในพื้นที่ ในช่วงนี้ย่านถนนสายไม้จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งวัตถุดิบ ซึ่งเมื่อได้ไม้ซุงมาแล้ว โรงเรือก็จะทำการแปรรูปไม้ และส่งต่อให้แก่เขตเมืองชั้นใน เช่น ย่านวัดสระเกศ และย่านสะพานขาว เพื่อนำไปผลิตเป็นเครื่องเรือนไม้ต่อไป

สรุปได้ว่าบทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วงปี พ.ศ. 2503 – 2522 ทางด้านการผลิต คือ การผลิตไม้แปรรูปเพียงอย่างเดียว ยังไม่พบว่า มีการทำธุรกิจผลิตเครื่องเรือนภายในย่านนี้ เช่นในปัจจุบัน

แผนภาพที่ 4.1 ลักษณะและขั้นตอนการผลิตไม้ในช่วง ปี พ.ศ. 2503 - 2522

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2551

4.1.2 ด้านการค้าและการกระจายสินค้า

เนื่องจากในช่วง พ.ศ. 2503 – 2522 ย่านถนนสายไม้มีบทบาทสำคัญในการผลิตแปรรูป ซึ่งเมื่อโรงเลื่อยทั้งหลายทำการแปรรูปไม้ตามขั้นตอนเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะมาสู่บทบาททางด้านการค้าและการกระจายสินค้าของย่านแห่งนี้ ซึ่งบทบาทของย่านถนนสายไม้นั้น พบว่า มีทั้งบทบาทด้านการค้าและการกระจายสินค้าภายในย่าน และบทบาทด้านการค้าและการกระจายสินค้าไปสู่เมือง ซึ่งผู้ซื้อภายในย่านนั้น จะเป็นโรงงานแปรรูปไม้เช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากบางโรงงานมีขนาดเล็ก ทำให้ไม่สามารถแปรรูปไม้ท่อนที่มีขนาดใหญ่ได้ จำซื้อไม้ที่ทำการแปรรูปแล้วจากโรงงานอื่น ส่วนผู้ซื้อภายนอกย่าน โดยมากจะมาจากย่านวัดสระเกศและย่านสะพานขาวที่เข้ามาติดต่อซื้อโดยตรง เนื่องจากบริเวณย่านวัดสระเกศและย่านสะพานขาวนั้นเป็นย่านที่อยู่ในเขตเมืองชั้นใน โรงงานแปรรูปส่วนใหญ่จึงมีขนาดเล็ก ผู้ผลิตจึงจำเป็นต้องมาซื้อไม้แปรรูปที่ย่านแห่งนี้ เพื่อนำไปผลิตต่อ

สรุปได้ว่า ในช่วงนี้ ย่านถนนสายไม้จะมีบทบาทด้านการค้าและการกระจายสินค้า ได้แก่ ไม้แปรรูป ซึ่งถือได้ว่า ย่านถนนสายไม้เป็นแหล่งค้าไม้แปรรูปที่มีขนาดใหญ่มากแห่งหนึ่ง โดยการกระจายสินค้านั้น จะมีทั้งการกระจายสินค้าภายในย่าน และการกระจายสินค้าไปสู่ผู้ซื้อในระดับเมือง

แผนภาพที่ 4.2 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านในช่วง พ.ศ. 2503 – 2522

4.2 บทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วง ปี พ.ศ. 2522 - 2540

4.2.1 บทบาทด้านการผลิต

ในช่วงเวลาระหว่าง ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา ย่านถนนสายไม้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการขยายตัวของเมืองชั้นใน การเปลี่ยนแปลงนี้มีที่มาจากกรณีที่ย่านวัดสะแกและย่านสะพานขาวซึ่งเป็นย่านธุรกิจผลิตเครื่องเรือนที่อยู่ในเขตพื้นที่เมืองชั้นใน เกิดความคับแคบซึ่งเป็นอุปสรรคทางด้านพื้นที่ในการเก็บสินค้า และเนื่องจากการกำหนดให้เขตเมืองชั้นในเป็นเขตที่พักอาศัย ซึ่งกระบวนการผลิตส่งผลทางด้านฝุ่นละอองแก่บ้านพักอาศัยโดยรอบ ทำให้ผู้ประกอบการมีอุปสรรคทางด้านการผลิต ด้วยเหตุนี้ ผู้ประกอบการบางรายจึงย้ายมาตั้งร้านค้าอยู่ภายในซอยประชาชนภูมิตรแทน ซึ่งผู้ประกอบการเห็นแล้วว่า ซอยประชาชนภูมิตรเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับแหล่งวัดฤดูบิ สามารถประหยัดค่าขนส่งวัดฤดูบิและสินค้าได้มาก และยังเมื่อมีการปรับปรุงเส้นทางสัญจรภายในย่านก็ยิ่งเป็นปัจจัยดึงดูดให้ผู้ประกอบการเข้ามาทำธุรกิจภายในย่านถนนสายไม้เพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อมีผู้ประกอบการมากขึ้นก็ทำให้ย่านถนนสายไม้มีบทบาทด้านการผลิตเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

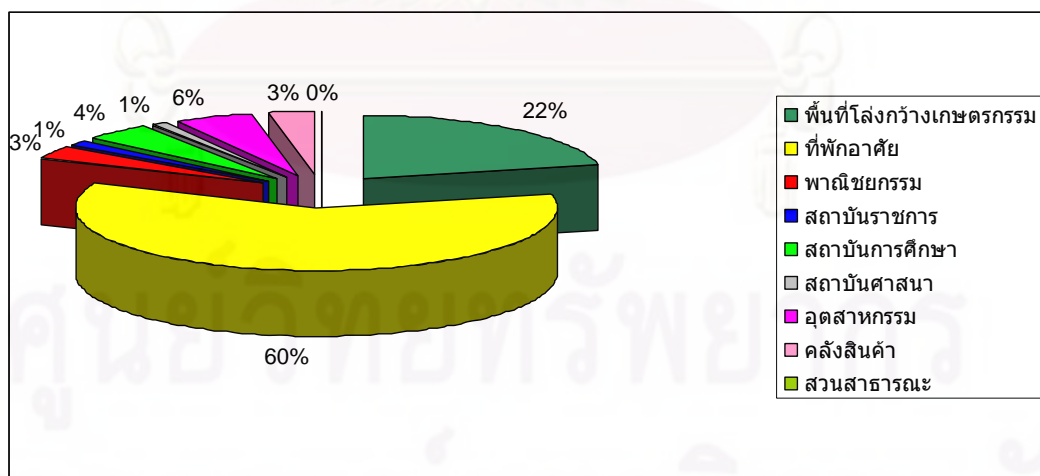
หากพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตบางซื่อปี พ.ศ. 2529 (แผนที่ 4.1) จะเห็นว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย รองลงมาเป็นพื้นที่โล่งว่างและพื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม สถาบันการศึกษา พาณิชยกรรม คลังสินค้า สถาบันราชการ สถาบัน

ศาสนา สวนสาธารณะ ตามลำดับ ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่พักอาศัย มีพื้นที่เท่ากับ 6.93 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 59.84 และมีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ดังต่อไปนี้

1. ถนนประชาชน บริเวณริมคลองประปา ตามตรอกซอยต่างๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นบ้านจัดสรรและบ้านเดี่ยว
2. ถนนกรุงเทพ - นนทบุรีตลอดทั้งแนว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ติดต่อกับเขตจังหวัดนนทบุรีบริเวณสามแยกเตาปูน โดยบริเวณนี้เป็นที่พักอาศัยลักษณะชุมชนหนาแน่นและบางส่วนเป็นชุมชนแออัดอยู่ในซอย
3. ถนนพระราชราษฎร์สาย 2 ตามตรอกซอยต่างๆ
4. ถนนวงสว่าง
5. ถนนรถไฟ ได้แก่ ชุมชนบ้านพักรถไฟก่อสร้าง ชุมชนหัวรถจักรตึกแดง 1, 2 และ 3 ซึ่งเป็นชุมชนแออัด

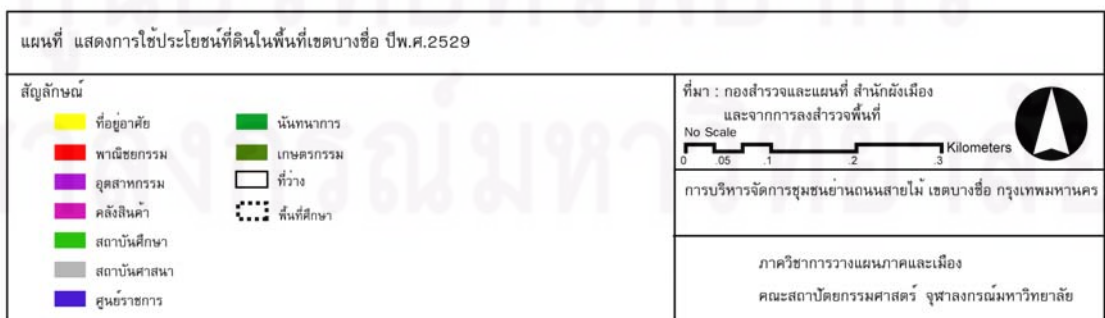
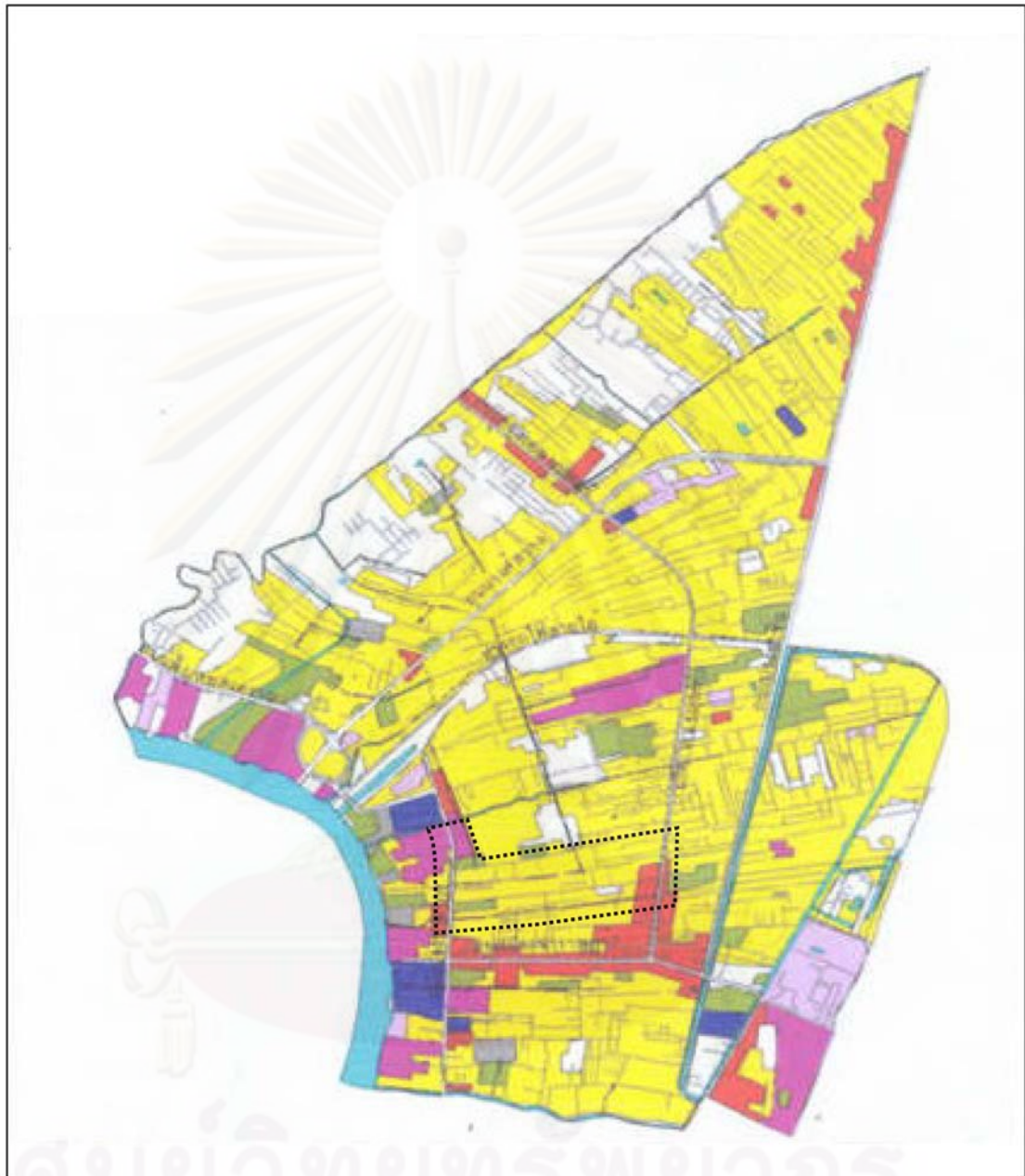
สำหรับการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม มีพื้นที่ 0.64 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 5.53 ซึ่งจะกระจายตัวอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ ย่านโรงไม้และย่านบางโพ ซึ่งเป็นย่านอุตสาหกรรมเครื่องเรือน และเป็นโรงงานผลิตไม้แปรรูป ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม จะมีพื้นที่ 0.38 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 3.8 ซึ่งพบในบริเวณสามแยกเตาปูน บริเวณถนนกรุงเทพ-นนทบุรี ติดกับถนนพระราชราษฎร์สาย 2 โดยในบริเวณนี้เป็นแหล่งการค้าสำคัญ และบริเวณซอยประชานฤมิตร ซึ่งเป็นย่านการค้าเครื่องเรือนไม้

แผนภูมิที่ 4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตบางซื่อ ปี พ.ศ. 2529

จากแผนภูมิจะเห็นว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินในช่วงปี พ.ศ. 2529 พื้นที่ที่เป็นที่พักอาศัยมีสัดส่วนมากที่สุดถึงร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด นอกจากนั้นพื้นที่ที่เหลือจะเป็นพื้นที่โล่งกว้างและพื้นที่เกษตรกรรมร้อยละ 22 ของพื้นที่ ส่วนการทำธุรกิจพาณิชยกรรมมีบางแต่ยังไม่มากนัก

แผนที่ 4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินเขตบางซื่อปี พ.ศ.2529

ในช่วงปี พ.ศ. 2529 นั้น โรงงานแปรรูปไม้มีอยู่ในพื้นที่นี้เป็นจำนวนมาก และการทำธุรกิจเครื่องเรือนก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเครื่องเรือนในย่านถนนสายไม้นี้จะเป็นไม้ที่ได้จากภายในประเทศ แต่ต่อมาเมื่อผู้ประกอบการประสบปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบเนื่องจากรัฐบาลยกเลิกสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศเมื่อ 15 มกราคม พ.ศ. 2532 ผู้ผลิตจึงต้องพึ่งพาการนำเข้าไม้จากต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศลาว พม่า และมาเลเซีย นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคที่ประเทศไทยเริ่มให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าไม้ จึงมีการควบคุมการส่งไม้ออกนอกประเทศ ทำให้ไม้เนื้อแข็งขาดแคลนมากขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ผู้ประกอบการจึงหันมาใช้ไม้เนื้ออ่อนแทน เช่น ไม้ยางพารา และไม้โตเร็วอื่นๆ ซึ่งไม้ยางพาราเป็นไม้โตเร็วที่สามารถหาได้ง่ายในประเทศไทย โดยมีแหล่งผลิตวัตถุดิบอยู่ทางภาคใต้และภาคตะวันออกของประเทศ นอกจากนี้เนื้อไม้ยางพารายังมีความสวยงามตามธรรมชาติ และสามารถย้อมสีให้เหมือนกับไม้เนื้อแข็งได้ และที่สำคัญคือมีราคาถูกกว่าไม้เนื้อแข็งหลายเท่าตัว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เครื่องเรือนจากไม้ยางพาราได้รับความนิยมมาก

ระหว่างปี พ.ศ. 2532 - 2540 เป็นช่วงที่เริ่มมีการขยายตัวของกิจกรรมประเภทพาณิชย์กรรมมากขึ้น เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ซึ่งพื้นที่ในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่จึงกลายเป็นแหล่งธุรกิจ และพื้นที่ของชอยประชาชนภูมิตรกัเช่นเดียวกัน ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ได้กลายเป็นแหล่งธุรกิจ สถานที่ราชการ อาคารที่พักอาศัย โดยพิจารณาได้จากการที่มีพื้นที่จำนวนมากได้รับอนุญาตปลูกสร้างอาคารประเภทพาณิชย์กรรมและที่พักอาศัยในช่วงเวลานั้น (แผนที่ 4.2)

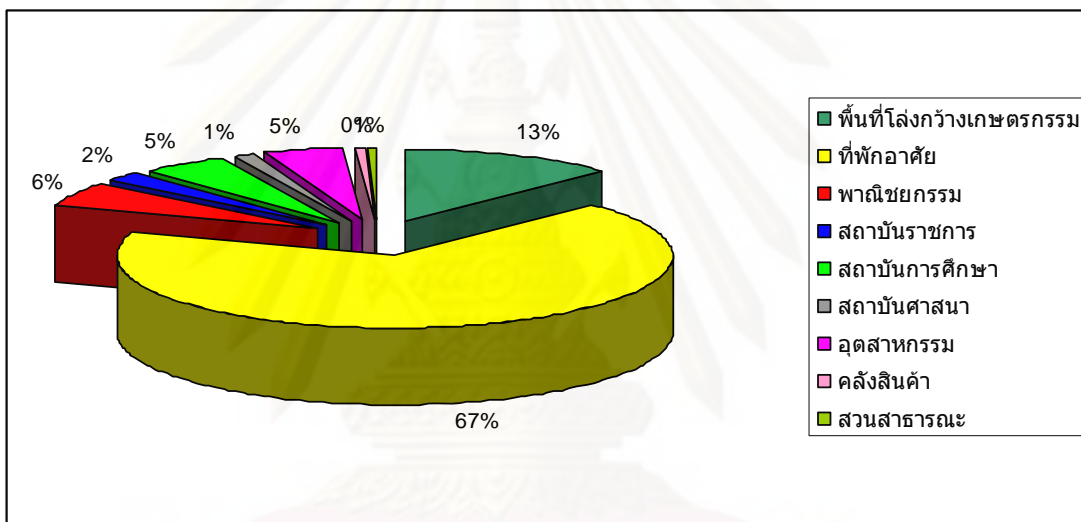
สภาพทั่วไปของย่านถนนสายไม้ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า ลักษณะทั่วไปของย่านยังคงมีลักษณะเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม และมีการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่พักอาศัยมาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรมเพิ่มขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2539 ลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่ดินของเขตบางซื่อมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ได้กลายเป็นแหล่งธุรกิจ สถานที่ราชการ หมู่บ้านจัดสรร ซึ่งก่อให้เกิดชุมชนเพิ่มขึ้น

การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตบางซื่อ พบว่า มีพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตปลูกสร้างอาคารพาณิชย์และที่พักอาศัยจำนวน 80,440 ตารางเมตร คิดเป็นร้อยละ 0.63 ของพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ปลูกสร้างทั้งหมดในกรุงเทพมหานคร ส่วนพื้นที่โล่งว่างและพื้นที่เกษตรกรรมมีมากเป็นอันดับ 2 แต่สัดส่วนก็ลดลงจากร้อยละ 21.50 เป็นร้อยละ 12.26 โดยพื้นที่ส่วนมากถูกเปลี่ยนไปเป็นที่พักอาศัย และบางส่วนก็ถูกเปลี่ยนไปเป็นสถานที่ราชการ ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรมในเขตบางซื่อ พบว่า มีจำนวนเพิ่มขึ้นค่อนข้างชัดเจน จากเดิมที่อยู่ในอันดับ 5 คือ ในปี พ.ศ. 2529 คิดเป็นร้อยละ 3.28 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 5.44 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณริมถนน

กรุงเทพ-นนทบุรี ตั้งแต่บริเวณสามแยกเตาปูนจนถึงบริเวณที่ตัดกับทางรถไฟสายใต้ที่บางซื่อ และในซอยต่างๆ ทั้งซอยประชาชนภูมิตรและซอยไสวสุวรรณ

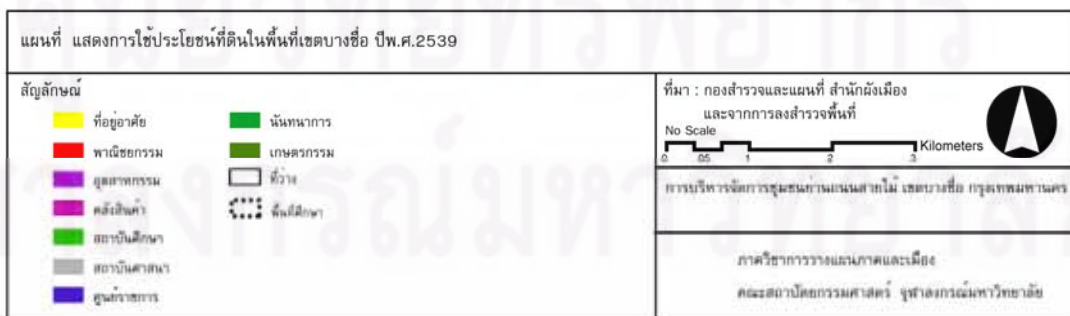
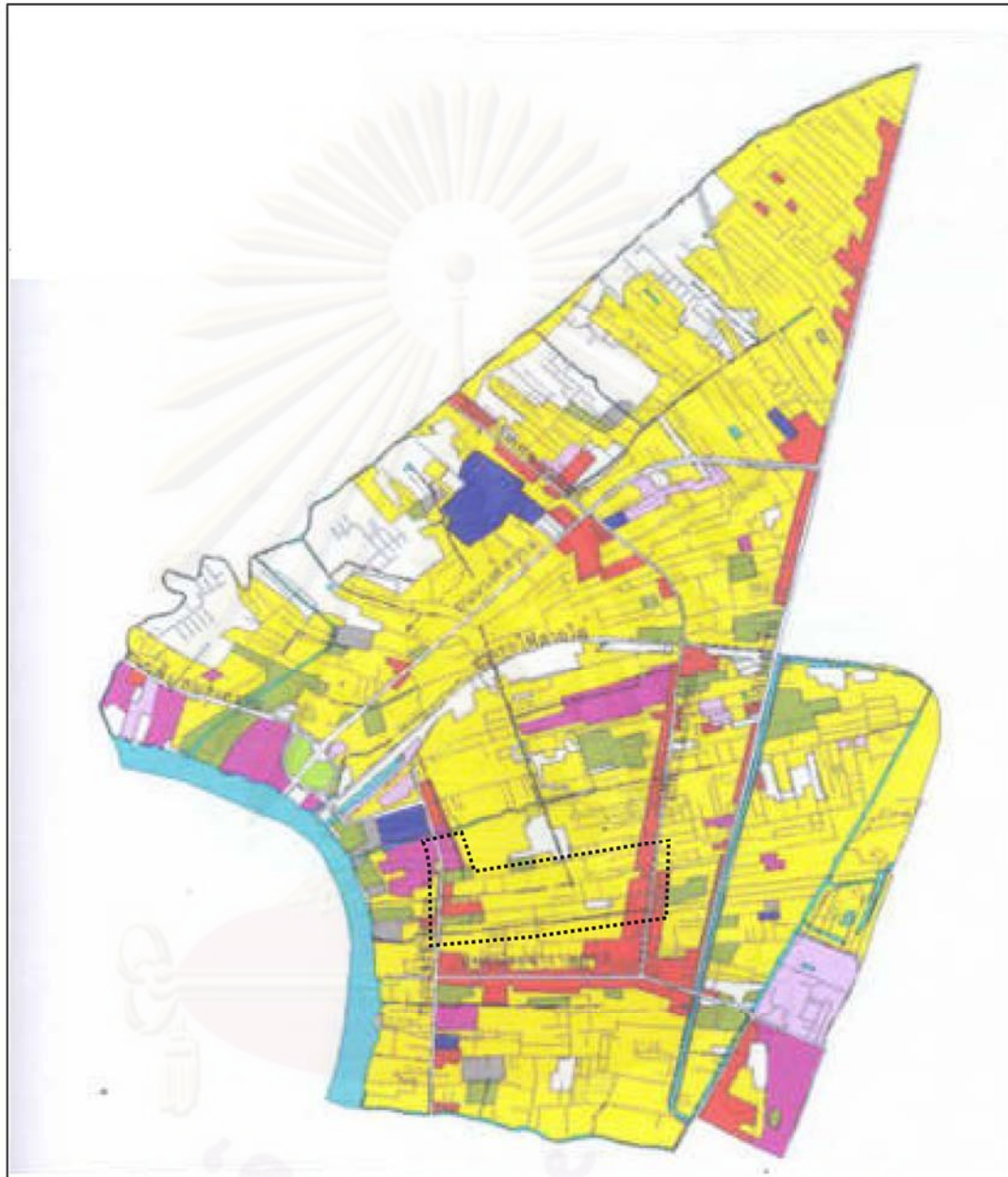
สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมในเขตบางซื่อนั้น พบว่า ลดลง จากปี พ.ศ. 2529 ที่มีอยู่ร้อยละ 5.53 เหลือร้อยละ 4.75 ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งแต่เดิมเป็นโรงงานแปรรูปไม้ได้เปลี่ยนสภาพไปเป็นที่พักอาศัย และโรงงานแปรรูปไม้ก็ได้ย้ายออกไปอยู่ในพื้นที่บริเวณชลแทน ซึ่งเป็นผลมาจากการขยายตัวของเขตเมืองชั้นในในพื้นที่ที่เกิดความคับแคบ ทำให้เกิดขยายตัวมาสู่บริเวณย่านถนนสายไม้ ผู้ประกอบการโรงงานแปรรูปไม้จึงย้ายการผลิตออกไป

แผนภูมิที่ 4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2539

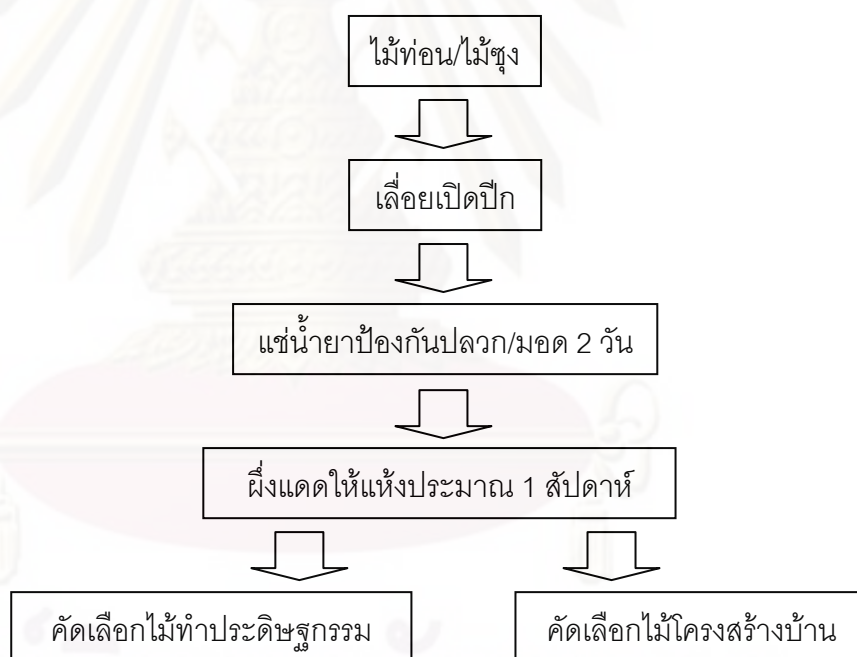
จากแผนภูมิที่แสดงลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่ดินในปี พ.ศ.2539 หากเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2529 จะเห็นได้ชัดเจนว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่พักอาศัยและพาณิชยกรรมมีลักษณะที่เพิ่มขึ้น ซึ่งทั้งนี้เป็นผลมาจากการขยายตัวภายในเขตเมืองชั้นใน ทำให้ภายในเขตบางซื่อเกิดความหนาแน่นเพิ่มขึ้น และจากการที่พื้นที่พักอาศัยและพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้นส่งผลให้มีพื้นที่ว่างและพื้นที่เกษตรกรรมภายในย่านลดลง

แผนที่ 4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินเขตบางซื่อปี พ.ศ. 2539

จากสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2539 (แผนที่ 4.2) จะเห็นได้ว่าการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ส่วนพื้นที่อุตสาหกรรมภายในเขตบางซื่อเองกลับลดลง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานแปรรูปไม้ทางฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับในส่วนของชอยประชาชนถุมิตร พบว่า มีการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้น โดยอาคารพาณิชยกรรมที่เพิ่มขึ้นมาใหม่จะอยู่ช่วงต้นชอยประชาชนถุมิตร คือ บริเวณด้านที่ติดกับถนนประชาราษฎร์สาย 1 และสำหรับพื้นที่อุตสาหกรรมในเขตบางซื่อนั้นลดลง โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งพบว่าโรงงานแปรรูปไม้ส่วนใหญ่ได้ย้ายออกไปยังพื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดนนทบุรีแทน จากการจัดให้เขตบางซื่อเป็นย่านที่พักอาศัยหนาแน่นตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร มีผลบังคับห้ามโรงงานที่มีขนาดพื้นที่มากกว่า 500 ตารางเมตรขึ้นไปอยู่ในพื้นที่ ทำให้โรงงานที่มีขนาดใหญ่ต้องย้ายออกไปตั้งโรงงานที่อื่นแทน

แผนภาพที่ 4.3 ลักษณะและขั้นตอนการผลิตไม้ในช่วง ปี พ.ศ. 2522-2532

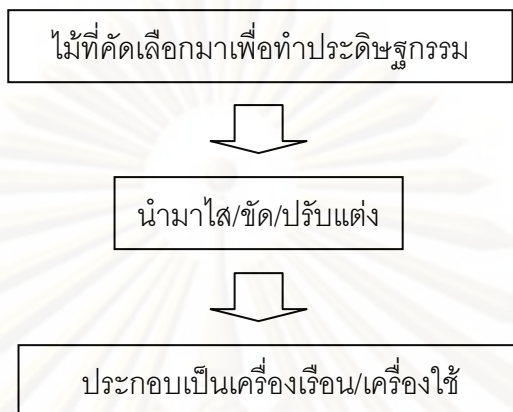

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2551

ลักษณะและขั้นตอนการผลิตไม้ในช่วง ปี พ.ศ. 2522-2532 พบว่า การผลิตจะเป็นแบบอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ผลิตกันภายในครัวเรือน โดยจะการรับซื้อไม้จากโรงงานที่อยู่ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และนำมาแปรรูปเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งลักษณะและขั้นตอนการแปรรูปไม้ของโรงเลื่อยในขณะนั้น จะเป็นการแปรรูปเพื่อรองรับไม้ที่จะนำไปใช้ทำประดิษฐกรรมของชาวบ้านในบริเวณย่าน

(แผนภาพที่ 4.4) โดยสินค้าที่ผลิตส่วนใหญ่จะเป็นพวกเครื่องเรือนหรืออุปกรณ์สำหรับตกแต่งบ้าน เช่น ไม้คิ้ว ไม้บัว ประตู หน้าต่าง และวงกบ เป็นต้น

แผนภาพที่ 4.4 ขั้นตอนการผลิตไม้เป็นประดิษฐกรรม

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2551

สรุปได้ว่าบทบาทด้านการผลิตในช่วงปี พ.ศ. 2522-2532 ยังคงเป็นการผลิตไม้แปรรูปเป็นหลัก แต่เริ่มมีการทำเครื่องเรือนไม้ภายในย่าน ซึ่งเป็นรูปแบบอุตสาหกรรมครัวเรือนเป็นหลัก หลังจากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2532-2540 จึงได้เริ่มมีผู้ประกอบการเข้ามาประกอบธุรกิจเครื่องเรือนภายในย่านเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเห็นได้ว่า ย่านถนนสายไม้เริ่มมีการปรับบทบาทมาเป็นการค้ามากขึ้น โดยเป็นการผลิตสินค้าประเภทเครื่องเรือนเป็นหลัก ส่วนการแปรรูปไม้ภายในย่านเริ่มลดบทบาทลง เนื่องจากโรงงานแปรรูปไม้ได้ย้ายออกไปบริเวณบริเวณชลบทแทน

4.2.2 บทบาทด้านการค้าและการกระจายสินค้า

จากการที่พื้นที่ของย่านวัดสระเกศและสะพานขาวซึ่งเป็นพื้นที่เขตเมืองชั้นใน ไม่สามารถรองรับการขยายกิจการได้อีกต่อไป นอกจากนี้ยังมีพื้นที่คับแคบไม่สามารถตั้งโรงงานที่ใช้พื้นที่มากได้ ทำให้ไม่สะดวกต่อการผลิตสินค้า การค้าสินค้าไม้จึงย้ายมาที่ซอยประชาชนภูมิตร ทำให้ชุมชนนี้มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นทั้งด้านการค้าและการกระจายสินค้า ซึ่งในช่วงนั้นไม้แปรรูปที่นำไปใช้ทำประดิษฐกรรมจะถูกส่งมาผลิตภายในซอยประชาชนภูมิตร ลูกค้าที่มาหาซื้อสินค้าในย่านถนนสายไม้ ส่วนใหญ่จะมาจากเขตชั้นในของกรุงเทพมหานครและบริเวณชลบทมากกว่าลูกค้าจากต่างจังหวัด เนื่องจากคนในเมืองมีความต้องการสินค้าสำหรับตกแต่งบ้านมากกว่า

แม้ว่าในช่วงนี้แหล่งจำหน่ายไม้แปรรูปที่เป็นประดิษฐกรรมจะมีอยู่ 2 แหล่งหลัก คือ ย่านวัดสระเกศ และย่านบางโพ (ย่านถนนสายไม้) แต่เนื่องจากย่านบางโพเป็นย่านผลิตไม้ที่

ใช้ในการสร้างบ้าน ซึ่งผู้บริโภครู้สึกว่าต้องการไม้แบบใหม่ในการตกแต่งบ้าน จึงทำให้ย่านบางโพตบความต้องการของลูกค้าได้มากกว่า นอกจากนี้ในช่วง ปี พ.ศ. 2531-2540 เป็นช่วงที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จึงทำให้พื้นที่หลายแห่งกลายเป็นแหล่งธุรกิจเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตบางซื่อด้วย ซึ่งการที่พื้นที่เหล่านั้นได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งธุรกิจก็ก่อให้เกิดความเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยสถานที่ราชการ หมู่บ้านจัดสรร และอาคารที่พักอาศัยตามมา โดยพิจารณาได้จากพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตปลูกสร้างอาคารประเภทพาณิชย์กรรมและที่พักอาศัยจำนวนมากในช่วงนี้ (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 จำนวนที่อยู่อาศัยที่จดทะเบียนเพิ่มขึ้นในเขตบางซื่อ ระหว่างปี พ.ศ. 2531-2540

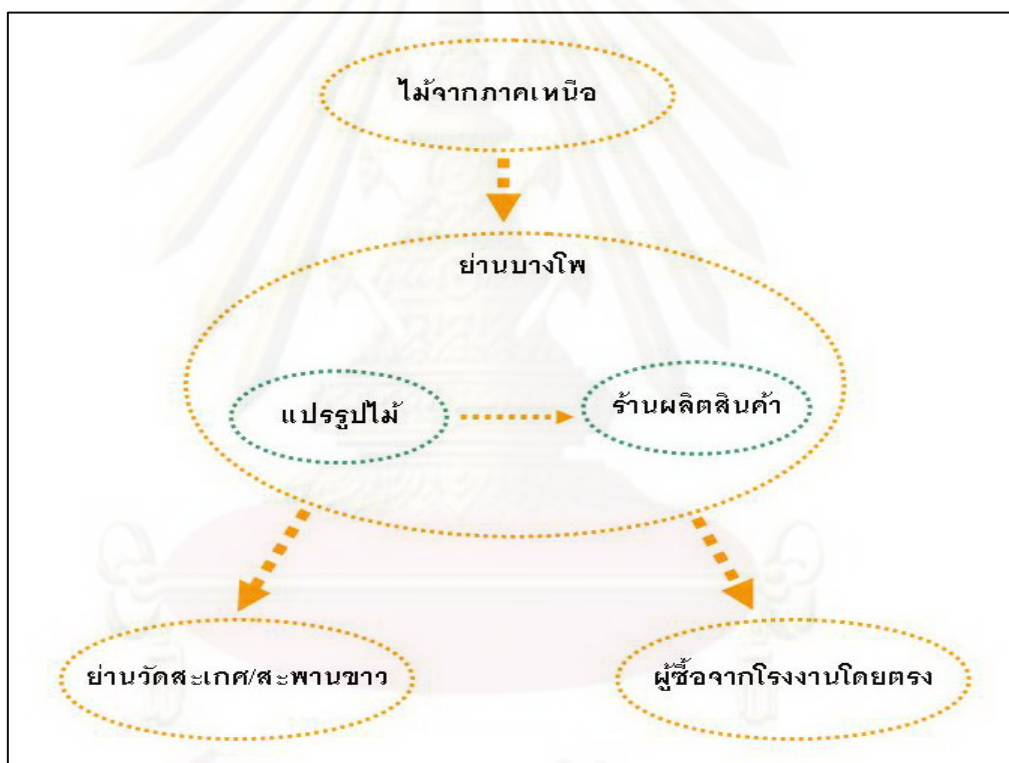
ปีพ.ศ.	จำนวนที่อยู่อาศัยที่จดทะเบียนเพิ่ม
2531	-
2532	126
2533	961
2534	869
2535	1,636
2536	1,597
2537	1,338
2538	512
2539	719
2540	1,416
รวม	9,174

ที่มา: ธนาคารอาคารสงเคราะห์

สำหรับการกระจายสินค้าของย่านบางโพ (ถนนสายไม้) ในช่วงนี้สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. การจำหน่ายภายในย่านบางโพ (ถนนสายไม้)
2. การจำหน่ายให้แก่ร้านค้าไม้ย่านวัดสระเกศ และย่านสะพานขาว
3. การจำหน่ายให้แก่ลูกค้าที่มาซื้อเองภายในย่าน
4. การจำหน่ายให้แก่ธุรกิจก่อสร้างในเขตบางซื่อ

แผนภาพที่ 4.5 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านช่วงปี พ.ศ. 2522-2532

ที่มา : ผลการศึกษา

จากแผนภาพที่ 4.5 จะเห็นว่า การกระจายสินค้าในช่วงปี พ.ศ.2522-2532 นี้เป็นการรับไม้ที่ส่งมาจากทางภาคเหนือ นำมาแปรรูปที่โรงงานแปรรูปไม้ในย่านบางโพ จากนั้นก็จะมีร้านภายในย่านที่ผลิตสินค้าประเภทเครื่องเรือนมารับไม้แปรรูปจากโรงงานไปแปรรูปเป็นประดิษฐกรรม เมื่อได้ผลิตภัณฑ์แล้วก็จะจะมีผู้มารับซื้อทั้งผู้ซื้อจากย่านวัดสระเกศและสะพานขาว และผู้ซื้อรายย่อยที่ต้องการซื้อไม้จากโรงงานโดยตรงเนื่องจากมีราคาถูกกว่าไปซื้อที่ย่านวัดสระเกศสะพานขาว นอกจากนี้ภายในย่านบางโพเองก็มีการนำไม้แปรรูปมาทำเป็นชิ้นส่วนในการตกแต่งบ้าน จึงมี

ผู้สนใจเข้ามาสั่งทำอุปกรณ์ตกแต่งบ้านด้วย เนื่องจากสามารถซื้อไม้จากโรงงานแปรรูปไม้และนำไปให้ร้านทำเครื่องเรือนภายในย่านทำการแปรรูปเป็นเครื่องเรือนได้ตามที่ผู้ซื้อต้องการ และการซื้อจากแหล่งที่ผลิตโดยตรง ก็ยังทำให้สินค้าที่ได้มีราคาถูกกว่าการซื้อที่ย่านวัดสระเกศและสะพานขาวด้วย

แผนภาพที่ 4.6 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านช่วงปี พ.ศ. 2532-2540

ที่มา : ผลการศึกษา

จากแผนภาพที่ 4.6 จะเห็นว่า การกระจายสินค้าในช่วงปี พ.ศ. 2532-2540 ไม่มีการรับไม้จากทางภาคเหนือแล้ว เนื่องจากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลได้ประกาศนโยบายปิดสัมปทานป่าทั่วประเทศ ธุรกิจค้าไม้จึงต้องนำไม้จากต่างประเทศเข้ามาเป็นวัตถุดิบในการผลิตแทน ซึ่งไม้ที่นำเข้ามาส่วนใหญ่เป็นไม้จากประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ประเทศลาว พม่า และมาเลเซีย ในช่วงเดียวกันนั้นองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ได้สนับสนุนให้มีการผลิตเครื่องเรือนจากไม้อย่างพาราเพื่อลดการนำเข้าไม้จากต่างประเทศ ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2532-2540 สินค้าไม้จะมาจากวัตถุดิบที่ได้จากต่างประเทศ และไม้อย่างพาราจากทางภาคใต้ จากลักษณะการผลิตในช่วงนี้ จะเห็นได้ชัดว่า ภายในย่านมีธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องเรือนจำนวนมาก เนื่องจากเป็นช่วงที่ย่านบางโพเริ่มเป็นที่รู้จักของคนที่ต้องการซื้อสินค้าประเภทเครื่องเรือนและสินค้าตกแต่ง

บ้าน ซึ่งเมื่อย่านบางโพเป็นที่รู้จัก ก็ทำให้เกิดการดึงดูดผู้ประกอบการจากพื้นที่ต่างๆ ให้เข้ามาประกอบกิจการเพิ่มมากขึ้น ย่านบางโพจึงกลายเป็นย่านที่ผู้คนรู้จักในฐานะที่เป็นย่านจำหน่ายสินค้าเกี่ยวกับเครื่องเรือนและอุปกรณ์ตกแต่งบ้านที่ทำจากไม้ ซึ่งผู้ซื้อสามารถเข้ามาซื้อสินค้าในย่านได้โดยตรง นอกจากนี้ยังมีสินค้ามากมายนอกเหนือจากเครื่องเรือนซึ่งเป็นสินค้าหลักของย่าน

สินค้าที่ขายภายในย่าน แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. วัสดุดิบหลัก ได้แก่ ไม้ ซึ่งประกอบด้วย ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้โอ๊ก และไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้ยางพาราหรือหวาย หรือไม้แผ่นเรียบ เช่น Particle Board และ MDF Board

2. วัสดุดิบรอง แบ่งย่อยได้ 2 ประเภท ดังนี้

2.1 ประเภทตกแต่งให้สมบูรณ์เพื่อการใช้งาน เช่น บานพับ มือจับ กลอน และ ลูกบิด เป็นต้น

2.2 ประเภทตกแต่งให้สมบูรณ์เพื่อความสวยงาม เช่น สี ผ้าบุผนัง กาว และ แลคเกอร์ เป็นต้น (ที่มา: กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม)

จากการที่มีร้านค้าเพื่อสนองต่อธุรกิจการทำเครื่องเรือนจำนวนมากเข้ามารวมตัวอยู่ในย่าน ทำให้ผู้ซื้อที่ต้องการซื้อสินค้าในการตกแต่งบ้านสามารถมาเข้ามาซื้อที่ย่านได้โดยตรง เพราะมีสินค้าให้เลือกซื้อมากมายและเป็นแหล่งรวมสินค้าตกแต่งบ้าน ซึ่งผู้ซื้อสามารถมาเลือกซื้อได้ครบตามความต้องการในทีเดียว

4.3 บทบาทของย่านถนนสายไม้ในช่วง ปี พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน

4.3.1 บทบาทด้านการผลิต

ในช่วงปี พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน เป็นช่วงที่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเครื่องเรือนไม้ภายในย่านได้เปลี่ยนมาใช้ไม้เนื้ออ่อนในการผลิต เช่น ไม้ยางพารา และไม้โตเร็วประเภทอื่นๆ ซึ่งไม้ยางพาราได้รับความนิยมจากลูกค้าเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีราคาถูกกว่าไม้ชนิดอื่น

สำหรับลักษณะการผลิตเครื่องเรือนไม้ในช่วงนี้แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. การรับจ้างผลิตตามแบบที่ลูกค้ากำหนด
2. การผลิตที่ผู้ผลิตเป็นผู้ออกแบบเอง
3. การผลิตสินค้าที่มีตราชื่อหรือเป็นของตนเอง

โดยมากการผลิตเครื่องเรือนของย่านถนนสายไม้จะมีลักษณะเป็นการรับจ้างผลิตตามแบบที่ลูกค้ากำหนด การผลิตมากกว่าร้อยละ 80 ลูกค้าจะเป็นผู้นำตัวอย่างมาให้ และลักษณะการผลิตที่รองลงมาคือ การผลิตที่โรงงานเป็นผู้ออกแบบเอง โดยอาจมีการปรับปรุงเพื่อให้

ตรงตามความต้องการของลูกค้า และการผลิตแบบที่โรงงานมีตราหือเป็นของตนเองพบว่ามีจำนวนไม่มาก

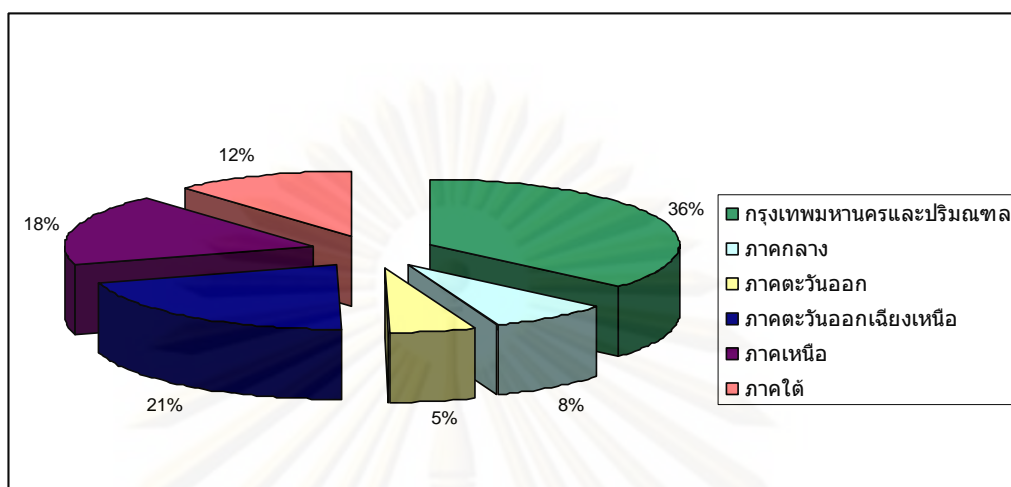
จากสถิติของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม พบว่า ในปี พ.ศ. 2547 มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมไม้และเครื่องเรือนไม้ทั้งสิ้น 8,170 โรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็ก (SME) โดยมีจำนวนมากกว่าร้อยละ 90 ของโรงงานทั้งหมด ซึ่งโรงงานเหล่านี้จะกระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคเหนือ และภาคกลาง เป็นต้น

ตารางที่ 4.2 จำนวนโรงงานเครื่องเรือนไม้ จากการสำรวจเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2547 โดยแยกตามรายภาค

ภาค	จำนวนโรงงาน	ร้อยละ
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	1,031	36.4
ภาคกลาง	226	7.9
ภาคตะวันออก	150	5.3
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	591	20.8
ภาคเหนือ	507	17.9
ภาคใต้	331	11.7
รวม	2,836	100

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศ กรมโรงงานอุตสาหกรรม

แผนภูมิที่ 4.3 จำนวนสัดส่วนร้อยละของโรงงานเครื่องเรือนไม้ เดือนกันยายน พ.ศ.2547
แยกตามรายภาค

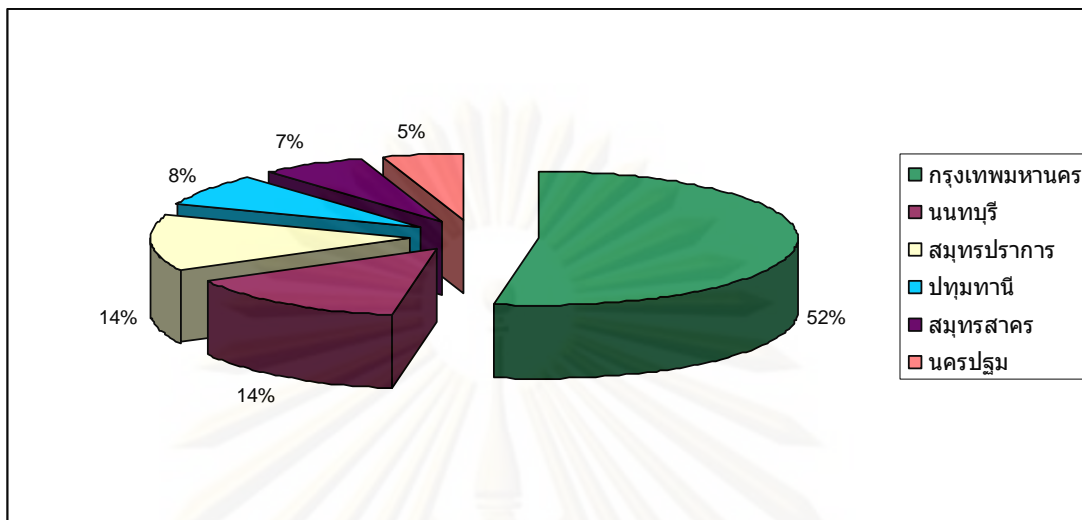
จากผลการสำรวจจะพบว่า กรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นพื้นที่ที่มีโรงงานเครื่องเรือนไม้มากที่สุด คือ 1,031 โรงงาน ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการมีที่ตั้งอยู่ใกล้ตลาดผู้บริโภคหลักของประเทศ เพราะประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล คือ ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสาคร เป็นกลุ่มที่มีความต้องการเครื่องเรือนไม้สูงกว่าประชาชนในภาคอื่นๆ นอกจากนี้การมีโครงการก่อสร้างจำนวนมากในพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลก็ยังมีผลต่อการมีโรงงานจำนวนมากในพื้นที่ อีกทั้งผู้ผลิตเพื่อการส่งออกในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลยังได้เปรียบทางด้านขนส่งเนื่องจากสถานที่ประกอบการอยู่ใกล้ท่าเรือกรุงเทพ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการขนส่งสินค้าไปต่างประเทศ

ตารางที่ 4.3 จำนวนร้อยละของโรงงานเครื่องเรือนไม้ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เดือนกันยายน พ.ศ.2547

กรุงเทพมหานครและปริมณฑล(6 จังหวัด)	จำนวน	ร้อยละ
กรุงเทพมหานคร	545	52.8
นนทบุรี	147	14.3
สมุทรปราการ	140	13.5
ปทุมธานี	78	7.6
สมุทรสาคร	69	6.7
นครปฐม	52	5.1
รวม	1,031	100

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศ กรมโรงงานอุตสาหกรรม

แผนภูมิที่ 4.4 จำนวนสัดส่วนร้อยละของโรงงานเครื่องเรือนไม้ เดือนกันยายน พ.ศ.2547
เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

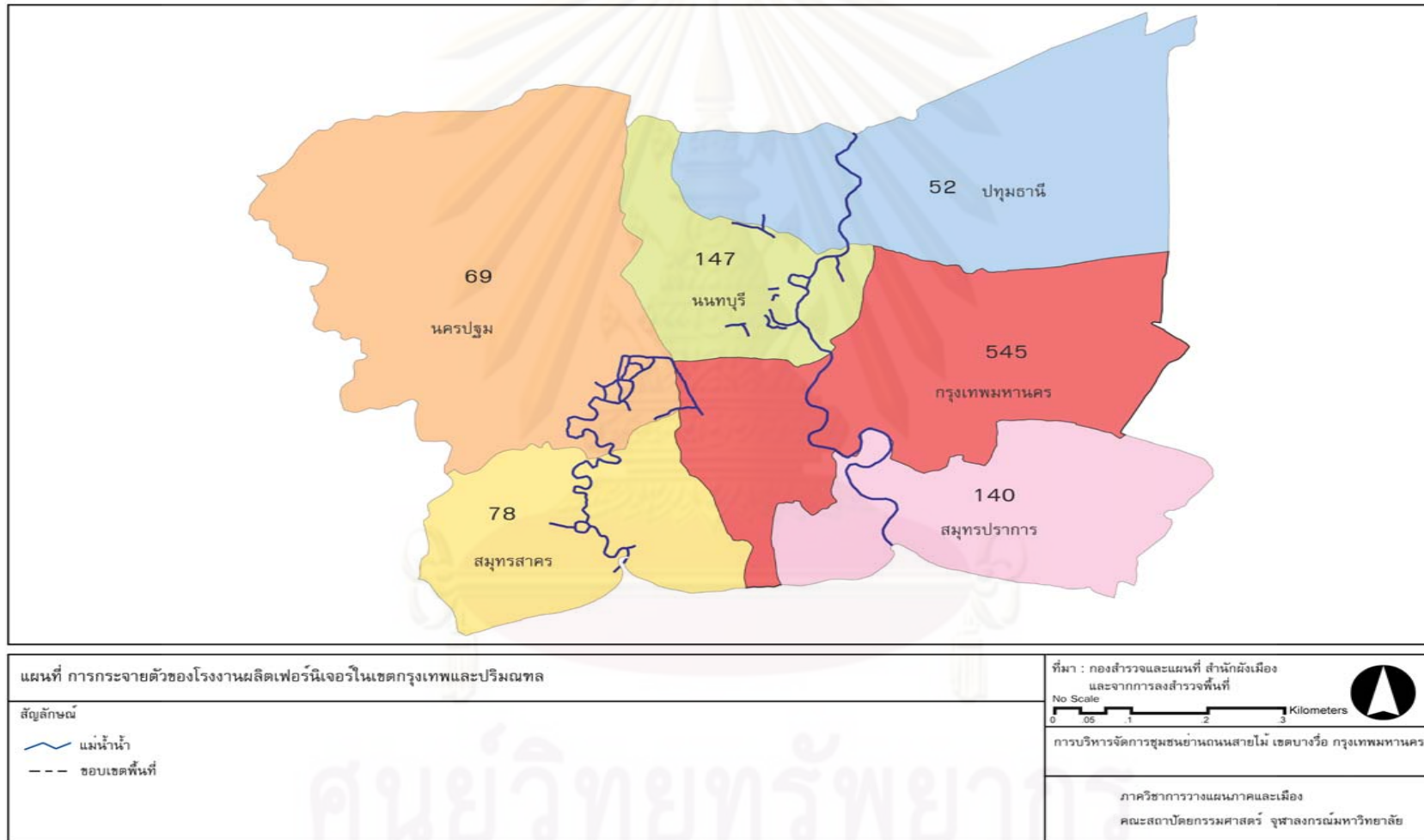

จากแผนภูมิที่ 4.4 พบว่า มีโรงงานผลิตเครื่องเรือนไม้อยู่ในเขตพื้นที่ของกรุงเทพมหานครมากถึงร้อยละ 52 เมื่อเทียบกับเขตปริมณฑล เนื่องจากพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีการคมนาคมสะดวกเหมาะสำหรับการติดต่อซื้อขาย โดยโรงงานส่วนมากจะกระจายตัวอยู่ในเขตรอบต่อเมืองเนื่องจากมีพื้นที่เพียงพอสำหรับการผลิตและเก็บสินค้า ซึ่งภายในย่านถนนสายไม้เองมีลักษณะของการผลิตที่มีขนาดเล็ก ส่วนโรงงานที่มีกำลังการผลิตสูงจะตั้งอยู่ในเขตของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนนทบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับแหล่งการค้าคือย่านถนนสายไม้

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 4.3 แสดงการกระจายตัวของโรงงานผลิตเครื่องเรือนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

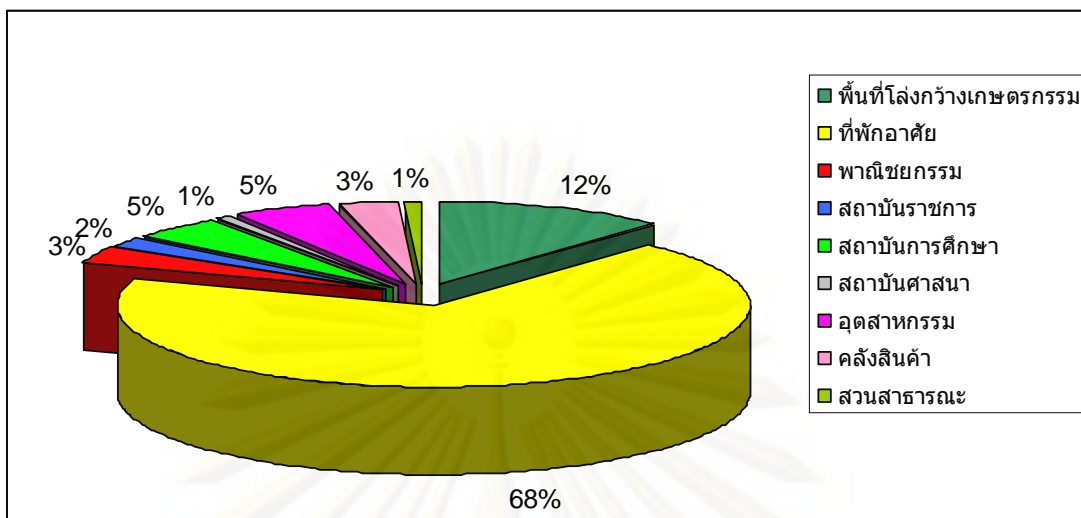

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การที่โรงงานผลิตเครื่องเรือนไม้กว่าร้อยละ 50 ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ก็เนื่องมาจากการคมนาคมที่สะดวกที่ทำให้ผู้ประกอบการสามารถประหยัดค่าขนส่งสินค้าได้มาก พื้นที่ที่มีจำนวนโรงงานเครื่องเรือนไม้มากรองลงมา ได้แก่ จังหวัดนนทบุรีและสมุทรปราการ ส่วนโรงงานผลิตเครื่องเรือนส่งให้แก่ย่านถนนสายไม้ ร้อยละ 90 จะตั้งอยู่ที่จังหวัดปทุมธานีและจังหวัดนนทบุรี เนื่องจากอยู่ใกล้และมีพื้นที่สำหรับผลิตและเก็บสินค้า ส่วนมากผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ภายในย่านจะมีโรงงานผลิตสินค้าเป็นของตนเอง รวมทั้งจะมีพื้นที่สำหรับเก็บสินค้าเพื่อรอจัดส่งให้ลูกค้า ทั้งนี้การที่ผู้ประกอบการต้องตั้งโรงงานไว้นอกย่านก็เพราะว่าภายในย่านมีพื้นที่คับแคบ และส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่เป็นบ้านอาศัย ซึ่งการผลิตจะส่งผลกระทบต่อชุมชนภายในย่าน เนื่องจากปัญหาทางด้านมลภาวะ ทั้งมลภาวะเสียง และมลภาวะทางอากาศที่มาจากกลิ่นสีและทินเนอร์ในขั้นตอนของการผลิต ดังนั้นผู้ประกอบการจึงใช้พื้นที่ในย่านเป็นที่ตั้งแสดงสินค้าให้ผู้ซื้อสามารถดูตัวอย่างสินค้าและสั่งสินค้าได้

ในส่วนของธุรกิจร้านค้าขนาดกลางและขนาดเล็กภายในย่านจะทำการผลิตเครื่องเรือนและอุปกรณ์ในการตกแต่งบ้านภายในย่าน เนื่องจากมีจำนวนการผลิตไม่มากและมีจำนวนแรงงานในการผลิตน้อย ส่วนมากการผลิตจะเป็นสินค้าประเภทสินค้าแกะสลัก วงกบ บาน ประตูหน้าต่าง เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากร้านค้าขนาดกลางและขนาดเล็กไม่สามารถซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตมากักตุนคราวละมากๆ ได้ จึงอาศัยการซื้อสินค้าจากร้านค้าภายในย่านเองเพื่อมาทำการผลิตต่อไปการใช้ประโยชน์ที่ดินเขตบางซื่อ ปีพ.ศ.2549 สภาพโดยทั่วไปยังคงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยมากที่สุดและเพิ่มขึ้นจากพื้นที่ 7.6 ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ 63.63) เป็น 7.9 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 68.22 ส่วนการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ลดลงจาก 0.63 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 5.44 เป็น 0.40 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 3.45 (แผนภูมิที่ 4.5) แต่การเปลี่ยนแปลงลักษณะ มีแหล่งชุมชนเกิดใหม่เพิ่มขึ้น แต่บริเวณที่เป็นย่านการค้าเก่า เช่นย่านสามแยกเตาปูนมีพื้นที่ลดลงมีความหนาแน่นลดลง และเกิดย่านการค้าใหม่ขึ้นบริเวณถนนกรุงเทพ-นนท์ ถนนวงศ์สว่าง เชิงสะพานพระราม 7 ส่วนบริเวณชอยประชาชนภูมิตรซึ่งเป็นแหล่งการค้าเก่าแก่ ที่มีมานานแล้วและมีบทบาทด้านพาณิชยกรรมมากขึ้นในช่วงระยะเวลา

แผนภูมิที่ 4.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินปี พ.ศ.2549

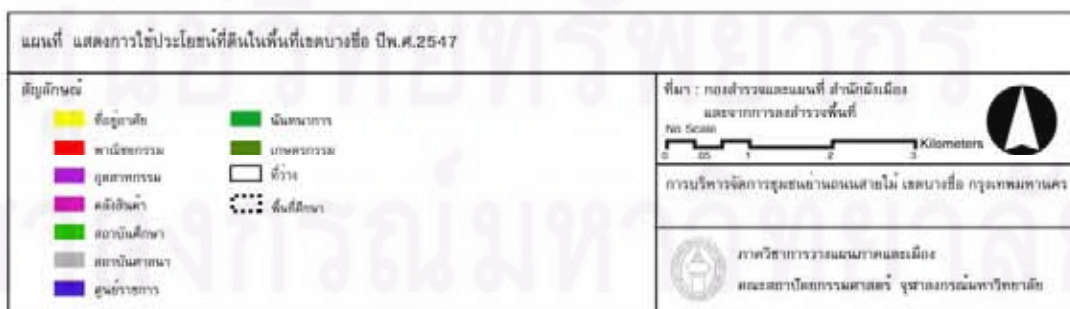

จากแผนภูมิที่แสดงลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่ดินในปี พ.ศ.2549 หากเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2539 จะเห็นได้ชัดเจนว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่พักอาศัยมีลักษณะที่เพิ่มขึ้น ซึ่งทั้งนี้เป็นผลมาจากการขยายตัวภายในเขตเมืองชั้นใน ทำให้ภายในเขตบางซื่อเกิดความหนาแน่นเพิ่มขึ้น และกิจกรรมทางเศรษฐกิจก็จะอยู่บริเวณริมถนนสายหลักและบริเวณภายในซอยแทน

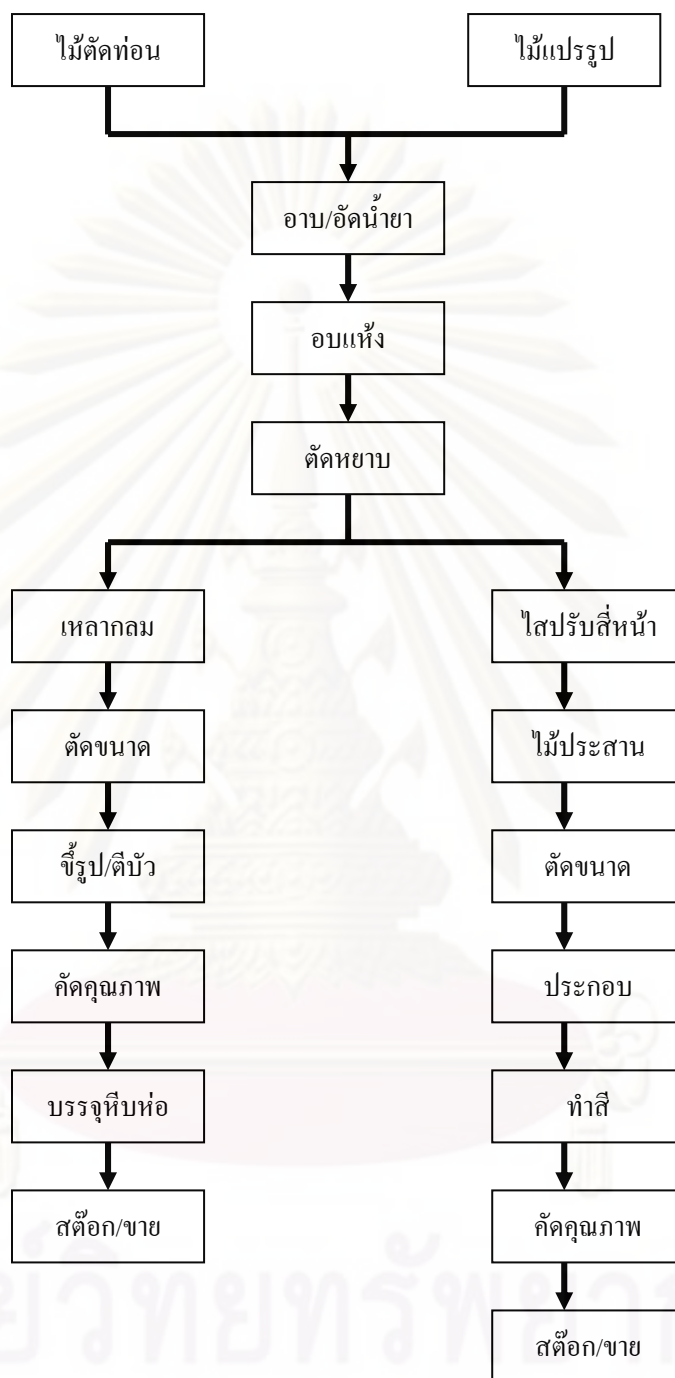
ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 4.4 การใช้ประโยชน์ที่ดินเขตบางซื่อปี พ.ศ.2549

แผนภาพที่ 4.7 กระบวนการผลิตชิ้นส่วนเครื่องเรือนในช่วงปี พ.ศ.2540- ปัจจุบัน

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2551

จากลักษณะของการผลิตในช่วงนี้ พบว่า การผลิตมีการแปรรูปไม้ที่มีชิ้นตอนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองกระบวนการผลิตเครื่องเรือนภายในย่านที่มีเพิ่มมากขึ้น และภายในย่านเองก็มีการทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเรือนจำนวนมากด้วยเช่นเดียวกัน เช่น ร้านที่ทำไม้คิ้ว หรือไม้

บัวเพียงอย่างเดียว ร้านที่ขายเฉพาะไม้แผ่น หรือบางร้านขายอุปกรณ์ในการตกแต่งบ้านเพียงอย่างเดียว ซึ่งลักษณะสินค้าที่หลากหลายนี้ส่งผลต่อการผลิตภายในย่านที่ต้องผลิตไม้แปรรูปให้มีความหลากหลายด้วยเช่นเดียวกัน เพื่อตอบสนองต่อผู้ผลิตเครื่องเรือนภายในย่าน

4.3.2 บทบาทด้านการค้าและการกระจายสินค้า

บทบาทด้านการค้าของย่านถนนสายไม้ในช่วงปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อก่อนหน้านี้ โดยช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจนั้นการผลิตของแต่ละร้านภายในย่านได้ปรับตัวในการลดการผลิตลง เพราะไม่สามารถขายสินค้าได้ แต่เมื่อสำนักงานได้เข้ามาดำเนินการช่วยเหลือจัดกิจกรรมถนนคนเดินตามนโยบายของทางกรุงเทพมหานคร ถนนสายไม้จึงได้รับการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นตั้งแต่ครั้งแรกที่เริ่มมีการจัดงาน เห็นได้จากร้านค้าต่างๆ สามารถขายสินค้าได้ เนื่องจากมีการนำสินค้าในย่านออกมาลดราคา ซึ่งถือเป็นการช่วยระบายสินค้าออกจากร้าน ทำให้แต่ละร้านมีเงินหมุนเวียนในการประกอบธุรกิจต่อไปได้

ในปี พ.ศ.2543 ธุรกิจสังหาริมทรัพย์กลับมาดีขึ้นอีกครั้ง เป็นผลทำให้ตลาดภายในประเทศกลับฟื้นตัวขึ้น ซึ่งทางย่านถนนสายไม้เองก็ได้รับผลดีไปด้วย เนื่องจากผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์หลายแห่งหันมาติดต่อสั่งซื้อสินค้าจากภายในย่าน เพราะรู้จักและเคยมาชมสินค้าที่ร้านค้าต่างๆ ภายในย่านจัดแสดงไว้ในงานถนนสายไม้

ตารางที่ 4.4 พื้นที่พักอาศัยและอสังหาริมทรัพย์ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างระหว่างปี พ.ศ.2540-พ.ศ.2544

ประเภท	2540	2541	2542	2543	2544
ที่อยู่อาศัย	11.278	4.453	3.754	4.806	9.929
อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	-29.8	-60.5	-15.7	28.0	-31.6
พาณิชย์กรรม	8.151	1.848	2.046	1.618	1.027
อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	0.3	-77.3	10.7	-21.0	-2.6
อุตสาหกรรมและอื่นๆ	1.458	0.952	0.754	0.808	0.476
อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	-27.0	-34.7	20.8	7.2	-12.7
รวมทั้งประเทศ	20.887	7.253	6.514	7.231	5.431
อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	-20.4	-65.3	-10.2	11.0	-19.8
เฉพาะเขตกรุงเทพมหานคร	12.848	4.112	3.859	4.021	3.185
อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	-18.9	-68.0	-6.2	4.2	-23.6
สัดส่วนพื้นที่ในเขต กทม.	61.5	56.7	59.2	55.6	2.483

หน่วย: ล้านตารางเมตร ที่มา: ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และธนาคารแห่งประเทศไทย

จากตารางที่ 4.5 จะพบว่า พื้นที่ที่อยู่อาศัยได้ขยายตัวจากปี พ.ศ.2542 ถึงร้อยละ 28 และพื้นที่โดยรวมทั้งประเทศที่ได้รับการอนุญาตให้ก่อสร้างในปี พ.ศ.2543 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 11 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ.2542 จึงส่งผลให้ความต้องการเครื่องเรือนภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่ในปี พ.ศ.2544 พื้นที่ที่อยู่อาศัยลดลงถึงร้อยละ 31.6 เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ.2543 อย่างไรก็ตามได้มีการลดภาษีนำเข้าเครื่องเรือนจากอัตราร้อยละ 40 เหลือเพียงร้อยละ 20 ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2540 เป็นเหตุให้มีการนำเข้าเครื่องเรือนมากขึ้น โดยเฉพาะเครื่องเรือนไม้เนื้อแข็งซึ่งเป็นเครื่องเรือนที่มีราคาแพง นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ.2544-พ.ศ.2545 รัฐบาลได้ออกนโยบายลดอัตราดอกเบี้ยเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจโดยเฉพาะเงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัย ทำให้สิ่งก่อสร้างเพื่อที่อยู่อาศัยที่เคยร้างสามารถขายได้มากขึ้น โดยผู้ประกอบการในย่านเองก็มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทางการตลาดโดยการลดราคาสินค้า และมีการจัดงานแสดงสินค้าเพื่อประชาสัมพันธ์ด้านการขายในหลากหลายรูปแบบ จึงทำให้ตลาดภายในประเทศมีความคึกคักมากขึ้น โดยมากผู้ซื้อหลักของย่านในช่วงนี้ คือ ธุรกิจบ้านจัดสรรต่างๆ ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล ส่วนการส่งออกต่างประเทศมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ยังคงตกต่ำ

ภาพที่ 4.8 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านช่วงปี พ.ศ. 2540-2547

ที่มา: จากผลการศึกษา

จากแผนภาพที่ 4.8 เห็นได้ว่า การกระจายสินค้าในช่วงปี พ.ศ.2540-2547 จะมีผู้ซื้อเพิ่มขึ้นมา ได้แก่ ธุรกิจก่อสร้างในบริเวณย่าน เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายลดอัตราดอกเบี้ยเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจโดยเฉพาะเงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัย ทำให้สิ่งก่อสร้างเพื่อที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตบางซื่อมีอัตราการก่อสร้างเพิ่มขึ้น (ตารางที่ 4.6) และภายในย่านก็มีร้านค้าที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการทำเครื่องเรือนจำนวนมากขึ้นเพื่อสนองตอบการผลิตเครื่องเรือนภายในย่าน การเพิ่มขึ้นของธุรกิจเครื่องเรือนภายในย่านมาจากการที่ผู้ประกอบการเห็นว่า ย่านนี้เป็นแหล่งรวมสินค้าเครื่องเรือนมากมายไม่ว่าจะเป็น อุปกรณ์ตกแต่งบ้าน ธุรกิจเกี่ยวกับสีทาบ้าน อุปกรณ์เครื่องใช้ในครัว เป็นต้น การเข้ามาทำธุรกิจภายในย่านในช่วงนี้เกิดขึ้นตรงตามลักษณะของการประหยัดทางการตลาด (Marketing Economies) เพราะแต่ละธุรกิจต่างก็เป็นตลาดให้แก่กัน ทำให้เสียค่าขนส่งน้อยกว่าซึ่งมีผลทำให้ต้นทุนการผลิตและการจำหน่ายลดน้อยลง

ภาพที่ 4.9 ลักษณะการกระจายสินค้าของย่านช่วงปี พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน

ที่มา: จากผลศึกษา

ในช่วงปลายปี พ.ศ.2547 จังหวัดทางภาคใต้ของประเทศได้ประสบภัยพิบัติสึนามิ เป็นผลให้สิ่งปลูกสร้างได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก หลังการเกิดภัยพิบัติทางผู้ที่ได้รับผลกระทบในพื้นที่ก็ได้ทำการปลูกสร้างและปรับปรุงซ่อมแซมสถานที่ที่ได้รับความเสียหายขึ้นมา

ใหม่ ทำให้ในช่วงปี พ.ศ.2548 มียอดสั่งซื้อสินค้าจากทางภาคใต้เข้ามามาก ซึ่งก็เป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ทำให้ย่านถนนสายไม้เป็นที่รู้จักว่าเป็นย่านผลิตเครื่องเรือนที่ใหญ่ที่สุด ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติได้สั่งทำเครื่องเรือนจากย่านถนนสายไม้เป็นจำนวนมาก ในช่วงปี พ.ศ. 2547-2550 นอกจากการจำหน่ายภายในประเทศแล้ว การส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศก็มากเช่นเดียวกัน

ตารางที่ 4.5 โครงสร้างสินค้าเครื่องเรือนส่งออกในปี พ.ศ.2550

โครงสร้างสินค้าส่งออก	(ร้อยละ)
เครื่องเรือนไม้	50.17
เครื่องเรือนอื่นๆ	22.82
ชิ้นส่วนเครื่องเรือน	17.03
ที่นอนหมอนพูก	5.31
เครื่องเรือนโลหะ	4.67
รวม	100

4.4 ปัญหาและอุปสรรคของการทำธุรกิจเครื่องเรือนของย่านถนนสายไม้

4.4.1 ปัญหาด้านการผลิต

1. การขาดแคลนแรงงานที่มีฝีมือ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านเทคนิคและการควบคุมคุณภาพมาตรฐานของเครื่องเรือนที่ผลิต ทำให้เครื่องเรือนที่ผลิตได้มีคุณภาพไม่ดีพอ รวมทั้งยังมีปัญหาค่าจ้างแรงงานที่มีแนวโน้มที่สูงขึ้น
2. การนำเข้าเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆ ต้องเสียภาษีนำเข้าในอัตราที่สูง ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น และการส่งออกก็ไม่สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ โดยเฉพาะประเทศมาเลเซียสามารถผลิตในต้นทุนที่ต่ำกว่า
3. การขาดแคลนวัตถุดิบ ซึ่งวัตถุดิบการผลิตส่วนใหญ่เป็นไม้ยางพาราซึ่งมาจากทางภาคใต้ ในการซื้อแต่ละครั้งต้องผ่านนายหน้า จึงมีปัญหาเรื่องอภิทธิพลของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคทางด้านขนส่งระยะทางไกลซึ่งมีค่าขนส่งที่เพิ่มขึ้น
4. ระเบียบและวิธีขนส่งที่ยุ่งยาก เนื่องจากมีเอกสารและขั้นตอนที่มากเกินไป ทำให้ต้องใช้เวลานานและเสียค่าใช้จ่ายที่สูง การคืนภาษีของรัฐทำได้ล่าช้า ทำให้กระทบต่อเงินหมุนเวียนในการผลิต

5. ยังไม่มีการออกแบบเครื่องเรือนเป็นของตนเอง รูปแบบที่ผลิตมาจากการกำหนดของลูกค้าหรือเกิดจากการดัดแปลงรูปแบบสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งอาจมีปัญหาในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา การที่ผู้ผลิตไม่สามารถออกแบบสินค้าของตนเองได้เนื่องมาจากการขาดแคลนบุคลากรออกแบบเครื่องเรือน

4.4.2 ปัญหาด้านการส่งออก

1. การแข่งขันของตลาดเครื่องเรือนมีการแข่งขันกันมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศมาเลเซียที่แบ่งตลาดไปจากประเทศไทยอย่างรวดเร็ว รวมทั้งรูปแบบสินค้าก็มีการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน

2. สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจและการค้าโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้นำเข้าวัตถุดิบต้องปรับเปลี่ยนการสั่งซื้อสินค้า โดยจะรวมกลุ่มกันเพื่อสั่งซื้อสินค้า เนื่องจากการซื้อครั้งละมากๆ จะทำให้ได้ราคาที่ถูกกว่า

4.4.3 ปัญหาด้านค่าเช่าที่ดิน

เนื่องจากที่ดินบริเวณย่านถนนสายไม่มีแนวโน้มว่าจะมีราคาสูงขึ้น ทำให้ผู้เช่าที่หมดสัญญาเช่าไม่สามารถต่อสัญญาได้ เนื่องจากทางเจ้าของที่ดินขึ้นค่าเช่า ร้านที่ไม่สามารถตกลงเรื่องค่าเช่าได้ก็ต้องย้ายออกไป โดยมีบางรายย้ายไปตั้งร้านอยู่ที่ซอยไสวสุวรรณแทน เนื่องจากมีราคาเช่าที่ถูกกว่าในซอยประชาชนอุทิศ ร้านส่วนใหญ่ที่ย้ายออกไปนั้น ได้แก่ ร้านขายสิ่งประดิษฐ์ที่ทำจากไม้ ร้านขายเครื่องมือเครื่องใช้ ร้านขายสีแลคเกอร์ เป็นต้น

ศูนย์วิทยุวิทยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.6 แสดงราคาที่ดินบริเวณย่านถนนสายไม้

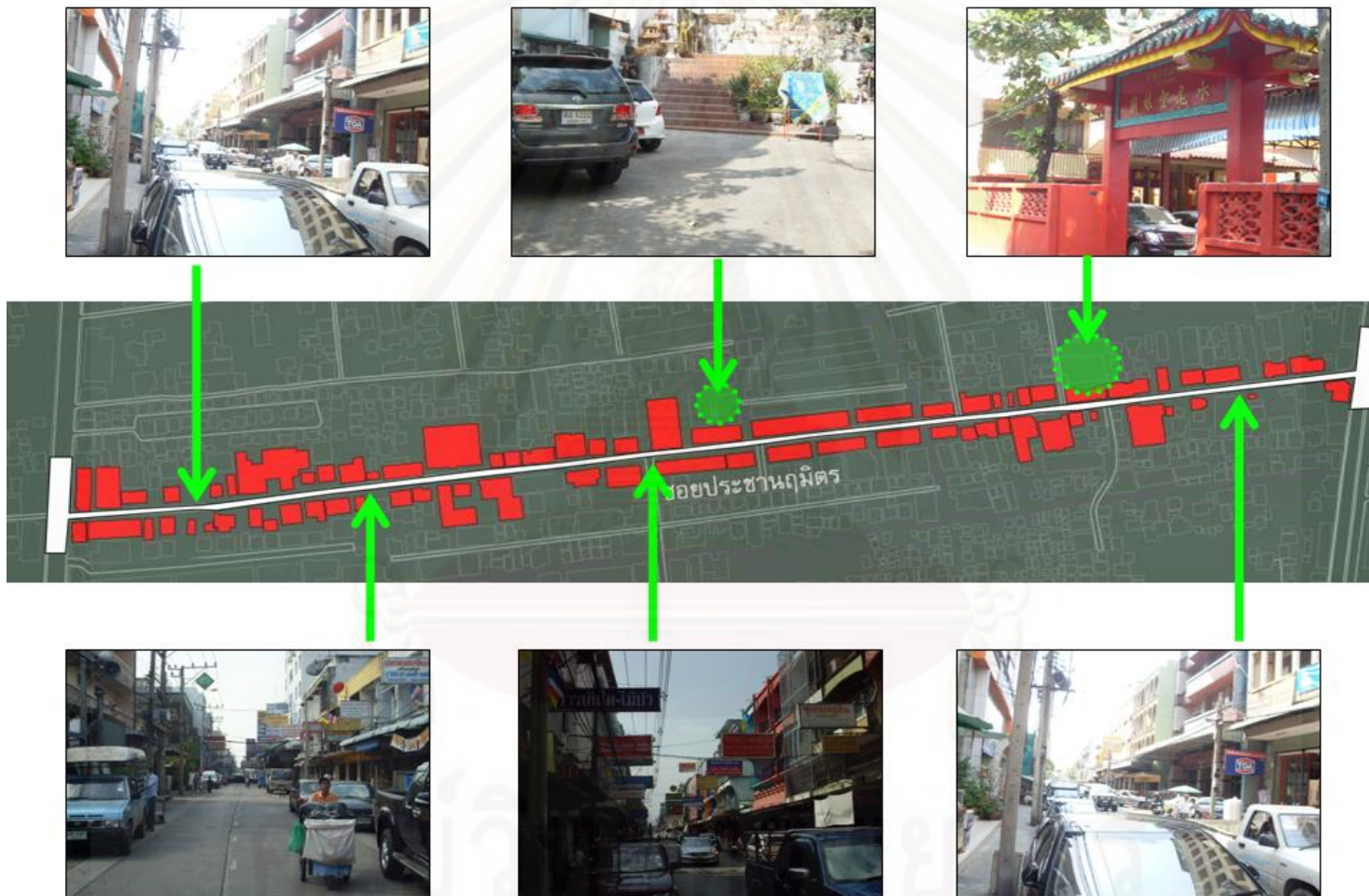
ที่มา: กรมธนารักษ์

ที่ดิน	บริเวณ	ราคา/ตารางวา				สภาพการ ใช้ ประโยชน์ ที่ดิน
		ปี 2539-2542		ปี 2547-2551		
		ต่ำสุด	สูงสุด	ต่ำสุด	สูงสุด	
ถนนกรุงเทพ - นนทบุรี	สามแยกเตาปูน	72,000	144,000	120,000	130,000	อาคาร พาณิชย์
ถนนประชาชื่น	สี่แยกประชาชื่น	84,000	144,000	-	120,000	อาคาร พาณิชย์
ถนน ประชาราษฎร์ สาย 2	สี่แยกประชาชื่น	72,000	144,000	-	130,000	อาคาร พาณิชย์
ถนนประชา ราษฎร์สาย 2	สามแยกเตาปูน(ฝั่ง ตรงข้ามตลาดเตา ปูน)	72,000	132,000	80,000	130,000	อาคาร พาณิชย์
ถนนประชาชื่น	โดยเฉลี่ยทั้งถนน	42,000	72,000	43,000	130,000	อาคาร พาณิชย์และ ที่อยู่อาศัย
ถนนประชาชื่น	ระหว่างซอยส.รวม ภาคใต้ถึงทางรถไฟสาย ใต้(ฝั่งตรงข้ามคลอง ประปา)	24,000	60,000	78,000	84,000	อาคาร พาณิชย์และ ที่อยู่อาศัย
ถนนกรุงเทพ - นนทบุรี	ระหว่างสน.เตาปูน ถึงทางรถไฟสายใต้	60,000	90,000	85,000	100,000	อาคาร พาณิชย์และ ที่อยู่อาศัย
ถนนเทอดดำริห์	หน้าสถานีรถไฟ บางซื่อ	60,000	66,000	51,000	94,000	อาคาร พาณิชย์
ถนนประชา ราษฎร์สาย 1	ซอยประชาชนฤมิตร	-	75,000	-	100,000	อาคาร พาณิชย์และ ที่อยู่อาศัย
ถนนประชา ราษฎร์สาย 1	ซอยไสวสุวรรณ	-	55,000	-	91,000	อาคาร พาณิชย์และ ที่อยู่อาศัย

4.4.4 ปัญหาด้านกายภาพ

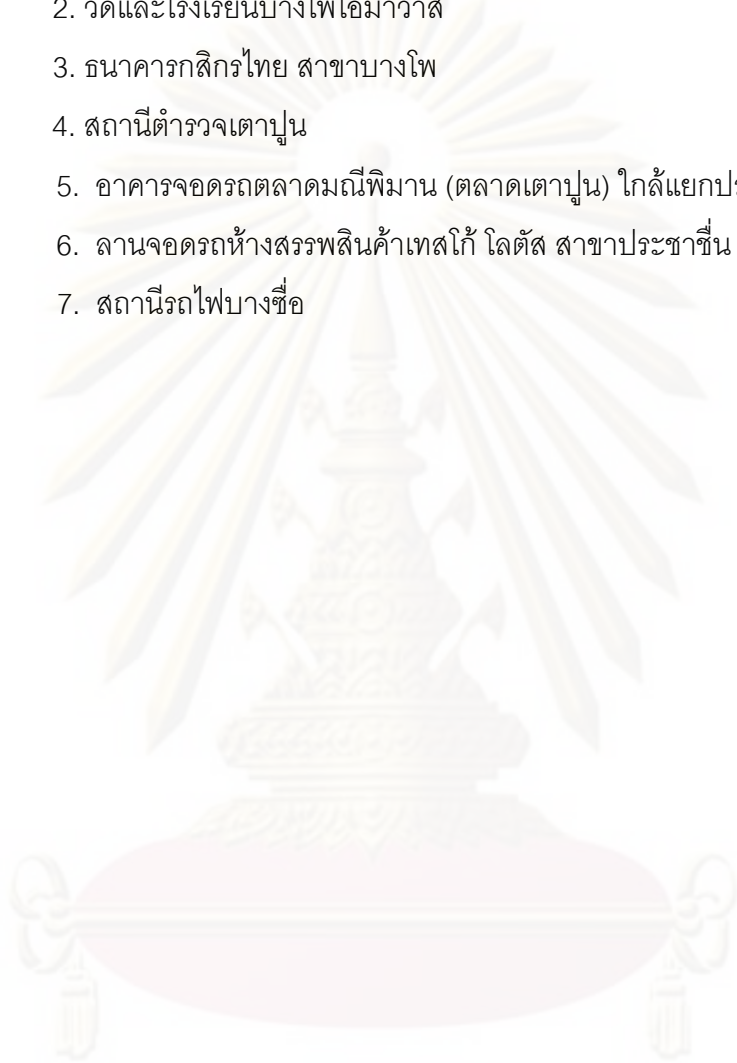
แม้ว่าชอยประชาชนกมิตรจะเป็นชอยที่เชื่อมต่อกับถนนสายหลัก แต่ชอยประชาชนกมิตรก็ยังมีปัญหาด้านจรรยาภายในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นปัญหาสำคัญด้านการบริหารจัดการของประชาคม เช่น มักพบปัญหาการจราจรที่ไม่คล่องตัว สาเหตุหนึ่งเนื่องจากกรณีที่ธุรกิจการค้าภายในย่านเกิดการขยายตัว จึงทำให้มีการก่อสร้างอาคารเพิ่มขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ว่างภายในย่านลดน้อยลง นอกจากนี้ปัญหาด้านกายภาพที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการประชาคม ยังมีปัญหาทางด้านที่จอดรถที่ไม่เพียงพอ ซึ่งพื้นที่จอดรถภายในย่านมีเพียงแห่งเดียว คือ บริเวณศาลเจ้าแม่ทับทิม ทำให้ผู้ซื้อหรือผู้ที่เข้ามาติดต่อธุระจำเป็นต้องจอดรถไว้ตามแนวถนนทั้งสองด้าน ซึ่งทำให้พื้นที่ในการสัญจรลดลง รวมทั้งการขนถ่ายสินค้าของร้านค้าต่างๆ ที่ต้องใช้เวลามากก็เป็นผลทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดเป็นอย่างมากด้วย ปัญหาการจราจรภายในพื้นที่ถือเป็นปัญหาทางด้านกายภาพที่ทางประชาคมต้องแก้ไข เนื่องจากเป็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการทำธุรกิจของชุมชน

แผนที่ 4.5 แสดงตำแหน่งที่ในการจอดรถภายในย่าน

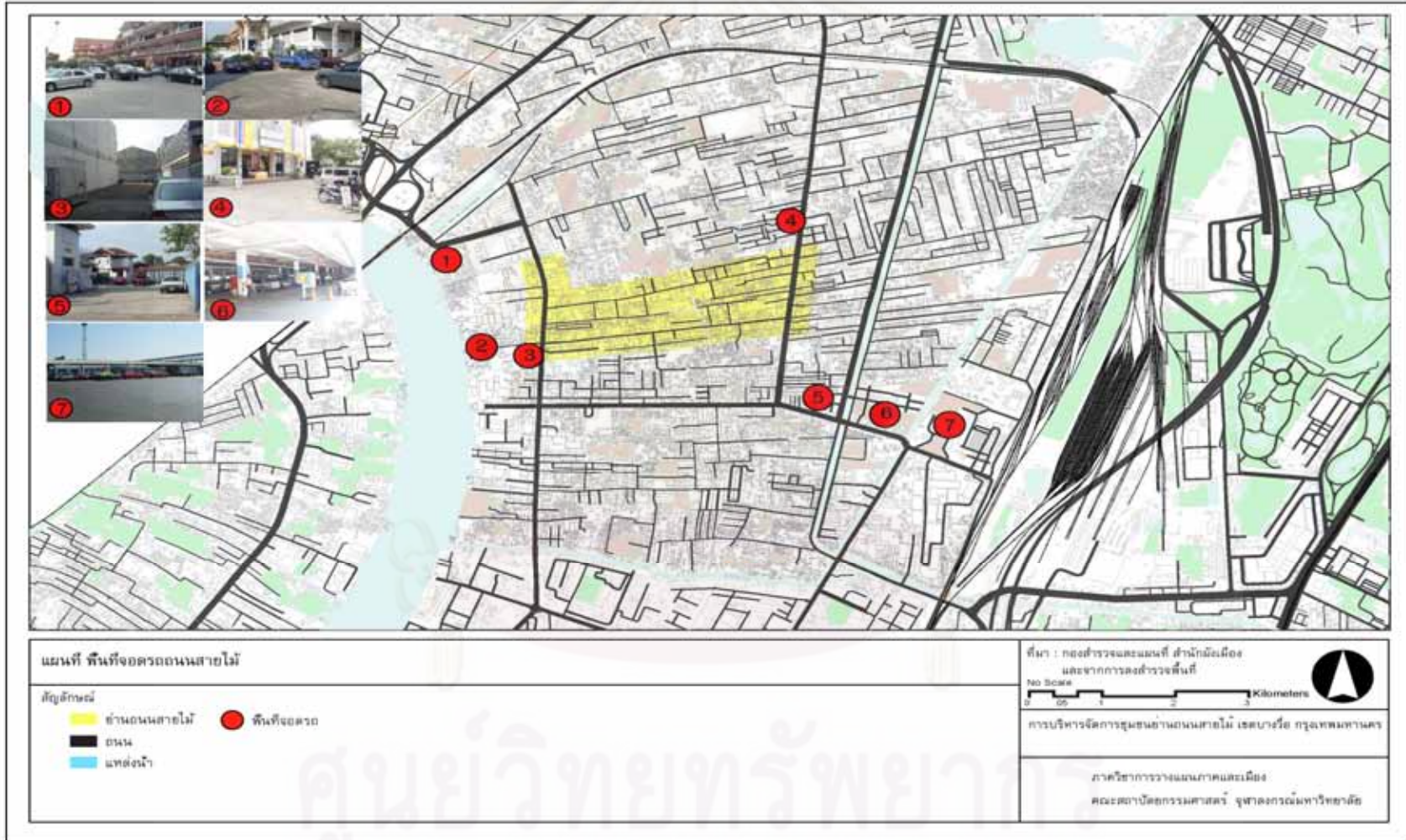
เนื่องจากปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอ ทำให้ประชาคมมีการแก้ไขปัญหาด้านพื้นที่จอดรถ โดยการจัดพื้นที่สำหรับจอดรถให้ผู้ที่มาใช้บริการภายในย่าน และทางย่านจะมีรถบริการรับส่งฟรี ซึ่งจุดที่สามารถจอดรถได้ และการบริการรถรับ-ส่ง ได้แก่

1. วัดและโรงเรียนวัดสร้อยทอง
2. วัดและโรงเรียนบางโพโสมवास
3. ธนาคารกสิกรไทย สาขาบางโพ
4. สถานีตำรวจเตาปูน
5. อาคารจอดรถตลาดมณีพิमान (ตลาดเตาปูน) ใกล้แยกประชาชื่น
6. ลานจอดรถห้างสรรพสินค้าเทสโก้ โลตัส สาขาประชาชื่น
7. สถานีรถไฟบางซื่อ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 4.5 แสดงตำแหน่งพื้นที่จอดรถของย่านถนนสายไม้

ภาพที่ 4.10 พื้นที่จอดรถรองรับของย่าน

ตารางที่ 4.7 สรุปบทบาทและความสำคัญของย่านถนนสายไม้

ช่วงเวลา	บทบาท	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง
ปี พ.ศ.2503-2522	แหล่งแปรรูปไม้	การที่มีการตั้งโรงงานแปรรูปไม้บริเวณท่าวัดโพ และทำการแปรรูปเพื่อส่งขายยังย่านวัดสระเกศ สะพานขาว	การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่เกษตรมาเป็นแหล่งผลิตไม้ภายในย่านชุมชน
ปี พ.ศ.2522-2540	<ul style="list-style-type: none"> - แหล่งแปรรูปไม้ - แหล่งผลิต และปรับตกแต่งสินค้าเครื่องเรือนไม้ - แหล่งที่พักอาศัย - โรงงานเครื่องเรือน 	<ul style="list-style-type: none"> - โรงงานแปรรูปไม้ส่วนใหญ่ได้ย้ายออกไปจากพื้นที่ - มีย่านธุรกิจเกิดขึ้นช่วงต้นซอยประชานฤมิตรฝั่งถนนพระราชานุสาวรีย์สาย 1 - การใช้ที่ดินบริเวณย่านมีการเปลี่ยนจากการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมเป็นการใช้ที่ดินเพื่อที่พักอาศัยเพิ่มขึ้น - เกิดการก่อสร้างอาคารพาณิชย์มากมายภายในย่าน - โรงงานแปรรูปไม้มีการแปรรูปไม้เพื่อนำไม้ไปทำประดิษฐกรรมภายในย่าน 	การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของพื้นที่เขตบางซื่อเพื่อรองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

ช่วงเวลา	บทบาท	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง
ปี พ.ศ.2540-2547	ย่านธุรกิจเครื่องเรือนครบวงจร	การที่เป็นแหล่งรวมธุรกิจเกี่ยวกับเครื่องเรือน ทำให้ดึงดูดธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการทำเครื่องเรือนเข้ามาอยู่ภายในย่านจำนวนมาก	ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องเรือนเห็นว่าย่านถนนสายไม้เป็นแหล่งที่เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งที่ตั้งร้านค้าธุรกิจเครื่องเรือนเนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ และเป็นที่รู้จักของผู้ซื้อ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องด้วยการจัดงานถนนสายไม้
ปี พ.ศ.2547-ปัจจุบัน	ย่านส่งออกไม้เครื่องเรือนไม้	<ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้างการส่งออกเครื่องเรือนในปี 2550 เครื่องเรือนไม้ มีสัดส่วนการส่งออกมากที่สุดถึงร้อยละ 50 ของมูลค่าการส่งออกเครื่องเรือนทั้งหมด ซึ่งย่านถนนสายไม้ถือเป็นย่านที่ส่งออกเครื่องเรือนไม้ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ - ในปลายช่วงปี พ.ศ.2547 ได้เกิดภัยพิบัติสึนามิ ทางภาคใต้ของประเทศ ได้รับผลกระทบด้วย ทำให้มีการสั่งสินค้าจากย่านเป็นจำนวนมาก 	จากการประชาสัมพันธ์ทำให้ย่านธุรกิจเครื่องเรือนเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคมากขึ้น

บทที่ 5

การบริหารจัดการชุมชน

การบริหารจัดการชุมชนในย่านถนนสายไม้ไผ่ได้รับการพัฒนาขึ้นตามบทบาทของย่านที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในยุคแรกนั้น ย่านถนนสายไม้ไผ่เป็นเพียงชุมชนเกษตรกรรม และมีการประกอบธุรกิจแปรรูปไม้เพียงไม่กี่แห่ง ทำให้ในชุมชนมีการบริหารจัดการที่เป็นไปตามธรรมชาติ คือ เป็นการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง ซึ่งส่วนใหญ่การบริหารจัดการจะเกิดขึ้นเมื่อชุมชนเกิดปัญหาหรือต้องการความร่วมมือในการดำเนินงานภายในชุมชนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ในยุคต่อมาเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนไปสู่การประกอบธุรกิจผลิตและค้าไม้ครบวงจร การบริหารจัดการชุมชนในรูปแบบเดิมจึงไม่สามารถจัดการปัญหาต่างๆ ได้อย่างดีอีกต่อไป การบริหารจัดการชุมชนในยุคของการเปลี่ยนแปลงนี้ จึงเป็นไปในรูปแบบของประชาคม ซึ่งมีที่มาจาก การดำเนินการของสำนักงานเขตบางซื่อที่ต้องการให้ประชาคมเป็นแกนนำในการดำเนินงานต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การอำนวยความสะดวก การประสานงานภายในชุมชนและการประสานงานกับองค์กรนอกชุมชน รวมถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

5.1 การจัดตั้งประชาคม

ในช่วงปี พ.ศ.2540 เป็นช่วงที่เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ ซึ่งวิกฤตในครั้งนั้นได้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจของย่านถนนสายไม้ไผ่ ทางสำนักงานเขตบางซื่อจึงได้เริ่มเข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการในย่านถนนสายไม้ไผ่ ซึ่งการดำเนินงานของสำนักงานเขตบางซื่อนั้น มีที่มาจากนโยบายของกรุงเทพมหานครที่ต้องการให้ทุกเขตจัดงานถนนคนเดินขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างน้อยเขตละหนึ่งถนน จากนโยบายดังกล่าวสำนักงานเขตบางซื่อได้เลือกซอยประชานฤมิตรให้เป็นพื้นที่ในการจัดถนนคนเดินของเขตบางซื่อ เนื่องจากเห็นว่า ซอยประชานฤมิตร เป็นพื้นที่ที่เหมาะสม ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์เฉพาะถิ่น และเป็นถนนที่สามารถเปิดให้คนเดินได้ โดยไม่มีผลกระทบต่อจราจร นอกจากนี้ในการพิจารณาให้พื้นที่ใดสามารถจัดกิจกรรมถนนคนเดินได้ จะต้องเข้าหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอีก 2 ประการ คือ จะต้องไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ และจะต้องเป็นกิจกรรมที่ดำเนินงานโดยชุมชนเอง จากหลักเกณฑ์ประการหลังนี้ จึงเป็นที่มาของการจัดตั้งประชาคมประชานฤมิตรขึ้นในเวลาต่อมา

หลังจากที่สำนักงานเขตได้พิจารณาเลือกซอยประชานฤมิตรเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมถนนคนเดินแล้ว ทางสำนักงานเขตก็ได้สนับสนุนให้ทางชุมชนจัดตั้งประชาคมขึ้นมา

เพื่อให้ประชาคมเป็นแกนนำในการดำเนินงานต่างๆ จุดเริ่มต้นในการจัดตั้งประชาคมนั้น เริ่มจากการประชุมวางแผนการทำงานเพื่อทำความเข้าใจกับผู้ประกอบการให้เห็นความสำคัญของการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นประชาคม ซึ่งหลังจากนั้นเมื่อได้คณะกรรมการประชาคมครบแล้ว ทางประชาคมประชาชนภูมิตร์ก็ได้ดำเนินการร่วมกัน โดยงานแรกคือ การสร้างขุมประตู่ทางเข้าทั้งสองด้านของซอยประชาชนภูมิตร์ โดยงบประมาณในการก่อสร้างนั้นมาจากการสนับสนุนของผู้ประกอบการภายในชุมชนเอง และการดำเนินงานต่อมา คือ การจัดงานถนนสายไม้ขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าภายในย่านถนนสายไม้ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยการจัดงานได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเขตบางซื่อตามนโยบายการจัดกิจกรรมถนนคนเดิน

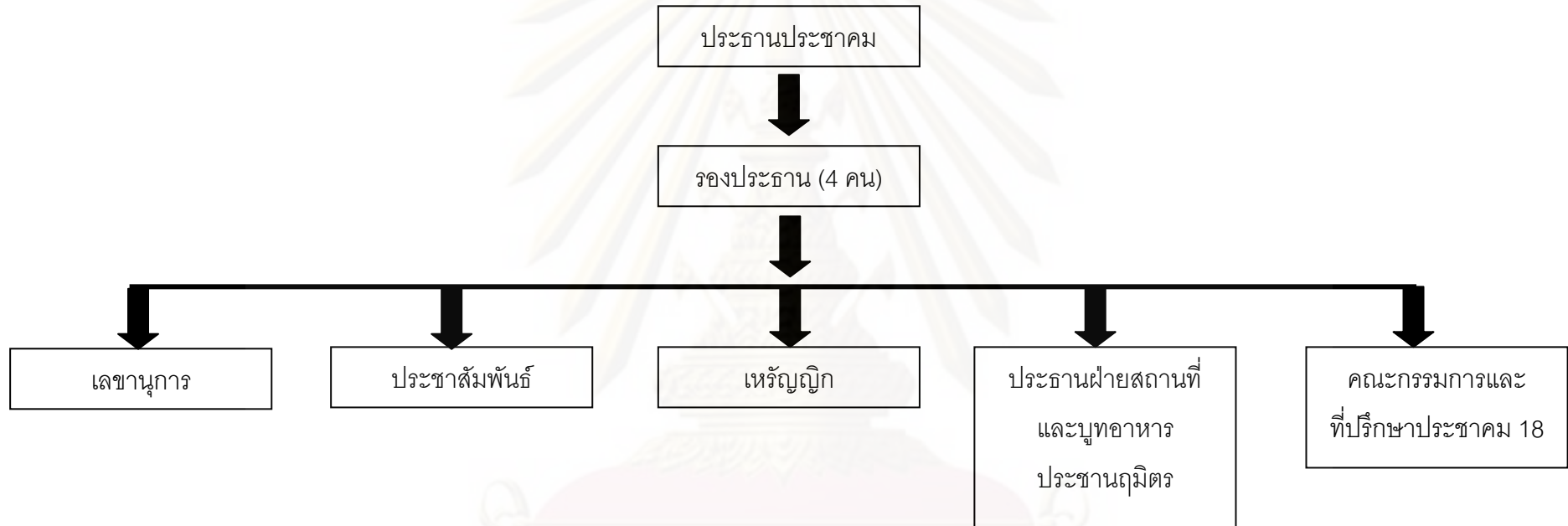
5.2 โครงสร้างของประชาคมประชาชนภูมิตร์

โครงสร้างของประชาคมประชาชนภูมิตร์ ประกอบด้วย คณะกรรมการชุมชน จำนวน 10 คน ซึ่งทั้งหมดมาจากการเลือกตั้งโดยผู้ประกอบการภายในย่านถนนสายไม้ และกรรมการประชาคมอีก 15 คน ซึ่งทั้ง 25 คนนี้จะเป็สมาชิกของคณะกรรมการประชาคมด้วย ที่ผ่านมพบว่ สมาชิกของคณะกรรมการประชาคมเกือบจะเป็นชุดเดียวกันเพียงแต่มีการสับเปลี่ยนหน้าทีกันเท่านั้น ประชาคมประชาชนภูมิตร์ชุดปัจจุบันนี้ เป็นประชาคมรุ่นที่ 4 ซึ่งจากการที่คณะกรรมการแต่ละชุดมีความเชื่อมโยงกันในแง่ของตัวบุคคล คือสลับตำแหน่งกันในคณะกรรมการ หรือมีการเพิ่มชื่อหรือลาออกเพียงบางส่วนเท่านั้น จึงทำให้การดำเนินงานของประชาคม และการประสานงานต่างๆ นั้นมีความต่อเนื่อง มีเอกภาพ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 5.1 โครงสร้างประชาคมประชาชนภูมิตร

ที่มา: ผู้วิจัย

5.3 การดำเนินงานของประชาคม

สำหรับการดำเนินงานของประชาคมมีการทำงานหลักด้วยกัน 4 ด้าน ได้แก่

1. การวางแผนการทำงาน
2. การอำนวยความสะดวก
3. การประสานงาน
4. การจัดการด้านงบประมาณ

1. การวางแผนการทำงาน

การวางแผนการทำงานของประชาคมเป็นขั้นตอนเริ่มต้นเมื่อจะมีการทำกิจกรรมใดก็ได้ก็ตามในพื้นที่ ซึ่งการวางแผนการทำงานจะเป็นการประชุมกันของคณะกรรมการ ผู้ประกอบการ และภาคส่วนอื่นๆ เช่น สำนักงานเขตบางซื่อ โรงเรียน วัดในบริเวณใกล้เคียง และคนในชุมชนเพื่อมารวมกันหารือในการบริหารจัดการและการดำเนินงานในเรื่องต่างๆ ตั้งแต่การหารือถึงรูปแบบกิจกรรม การแบ่งหน้าที่ การจัดหาและเตรียมพื้นที่ การจัดสรรงบประมาณ การประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ รวมถึงการประกาศให้ชุมชนรับทราบ ซึ่งการวางแผนนี้เป็นไปเพื่อให้งิจกรรมหรือการดำเนินงานต่างๆ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดงาน

2. การอำนวยความสะดวก

หลังจากที่ทางประชาคมได้วางแผนการทำงานและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเรียบร้อยแล้ว ทางประชาคมก็จะเริ่มดำเนินการตามวางแผนการนั้น โดยเริ่มจากการติดต่อประสานกับผู้ประกอบการและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งการประสานงานระหว่างประชาคมและผู้ประกอบการ เลขานุการประชาคมจะเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่นี้ ส่วนการติดต่อประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะเป็นหน้าที่ของประธานและรองประธานทั้ง 4 คน โดยทั้งหมดจะแบ่งหน้าที่กันติดต่อกับหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานเขตบางซื่อ สถานีตำรวจเตาปูน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น

ทางด้านการประชาสัมพันธ์งานของประชาคม ก็จะมีกรรมการที่ทำหน้าที่ส่วนนี้ เป็นผู้จัดการ โดยจะประชาสัมพันธ์ข่าวสารหรือแผนงานต่างๆ ของชุมชนให้คนในชุมชนรับทราบ และหากมีกิจกรรมที่จำเป็นต้องใช้สถานที่ กรรมการที่มีตำแหน่งดูแลทางด้านสถานที่ก็จะมีหน้าที่ประสานงานกับพื้นที่ที่ต้องการใช้จัดกิจกรรม เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นพื้นที่ในการประชุมหรือแจ้งข่าวให้แก่คนในชุมชน หรือบริเวณด้านหน้าร้าน ก็จะมีการติดต่อกับเจ้าของ เพื่อขอใช้สถานที่ นอกจากนี้ยังรับผิดชอบในการเตรียมสถานที่ และเตรียมบุญสำหรับให้เช่าแสดงสินค้าอีกด้วย และในส่วนของการบริหารจัดการงบประมาณก็จะเป็นหน้าที่ของเหรัญญิกที่จะจัดทำรายรับรายจ่ายของประชาคม

สำหรับคณะกรรมการที่เหลือ ซึ่งไม่ได้มีทำหน้าที่ต่างๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น จะทำหน้าที่เป็นกำลังเสริม และเป็นพี่ปรึกษาในการวางแผนและการดำเนินงานต่างๆ ของประชาคม

3. การประสานงาน

การประสานงานถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการดำเนินงานของประชาคม ทั้งนี้การที่จะทำงานร่วมกันในบรรลุผลสำเร็จ จำเป็นที่จะต้องมีการประสานงาน ซึ่งการประสานของประชาคมนั้น ประกอบด้วย การประสานงานทั้งภายในชุมชน และการประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรภายนอกชุมชน ซึ่งการประสานงานภายในชุมชนนั้น จะเป็นการประสานเพื่อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดภายในชุมชน หรือเป็นการบอกข่าวสารที่เกิดขึ้นในชุมชนให้ทุกคนได้รับทราบ สำหรับการประสานงานของประชาคมกับหน่วยงานภายนอกนั้น โดยส่วนมากจะเป็นการประสานในการทำงานร่วมกัน หรือเป็นการประสานงานของประชาคมในการขอความช่วยเหลือจากหน่วยอื่นๆ ซึ่งหน่วยงานที่มักจะมีการประสานร่วมกันกับประชาคม ได้แก่

- สำนักงานเขตบางซื่อ เป็นการประสานงานกันในส่วนของการวางแผนการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ของประชาคม เช่น การจัดกิจกรรมถนนสายไม้ การตรวจสุขภาพประจำปีของทางชุมชน เป็นต้น

- กรุงเทพมหานคร เป็นการประสานงานทางด้านการประชาสัมพันธ์งานถนนสายไม้ให้เป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้น

- สถานีตำรวจเตาปูน มีการประสานงานกับทางประชาคมในการอบรมอาสาสมัครพลเรือนป้องกัน โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะออกตรวจชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของประชาคม เพื่อดูแลความเรียบร้อยภายในช่วงเวลากลางคืน นอกจากนี้ยังให้ความช่วยเหลือในการดูแลการจราจรในช่วงที่มีการจัดงานถนนสายไม้อีกด้วย

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เข้ามาสนับสนุนการทำงานของประชาคมในช่วงที่มีการจัดกิจกรรมถนนสายไม้ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะประชาสัมพันธ์กิจกรรมถนนสายไม้ให้ประชาชนที่สนใจได้รับทราบ

- กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือประชาคมในการให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแกะสลักลวดลายไม้ โดยทางกรมศิลปากรจะร่วมเป็นกรรมการในการตัดสินการประกวดการแกะสลักไม้ในช่วงที่มีการจัดงานถนนสายไม้

- กรมส่งเสริมการส่งออก เป็นหน่วยงานที่จะประสานงานกับประชาคมทางด้านการส่งออกเครื่องเรือนและการจัดอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนภายในย่านตามมาตรฐานสากลให้แก่ผู้ประกอบการ

- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เป็นสถานศึกษาที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาคมทางด้าน การให้ความรู้ และการจัดอบรมให้แก่ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการออกแบบเฟอร์นิเจอร์และการพัฒนารูปแบบการผลิตเฟอร์นิเจอร์

4. การจัดการด้านงบประมาณ

การจัดการทางด้านงบประมาณของประชาคม มาจากการจัดเก็บค่าเช่าบูธออกแสดงสินค้าในกิจกรรมถนนสายไม้ นอกจากนี้งบประมาณยังได้รับจากการบริจาคของผู้ประกอบการในพื้นที่ ซึ่งการจัดการทางด้านงบประมาณนั้น เทร็ดปฏิบัติจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายและรายรับของประชาคม

5.4 ตัวอย่างกิจกรรมที่ดำเนินงานโดยประชาคม

5.4.1 การจัดงานถนนสายไม้

การจัดงานถนนสายไม้ เป็นกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์ย่านถนนสายไม้และผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้เป็นที่รู้จัก และเพื่อเป็นการส่งเสริมการค้าในพื้นที่ให้ดีขึ้น ในการทำงานของทางประชาคม เนื่องจากการจัดงานถนนสายไม้เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นทุกปี การวางแผนการทำงานจึงเริ่มจากการแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานตามโครงสร้างของประชาคม คือ ประธานประชาคมจะเป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานและติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดงาน โดยมีรองประธานทั้ง 4 คนเป็นผู้ช่วยในการดำเนินงานติดต่อประสานงาน

ทางด้านการจัดเตรียมสถานที่จัดงานจะมีประธานฝ่ายสถานที่เป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนการจัดสรรงบประมาณและการจัดเก็บรายได้จากค่าเช่าพื้นที่ในการออกบูธแสดงสินค้าจะเป็นหน้าที่ของเหรัญญิก ส่วนหน้าที่อื่นๆ ก็จะมีการแบ่งงานกันไปตามตำแหน่งของตน นอกจากการดำเนินการของประชาคมแล้ว ทางผู้ประกอบการก็ได้มีส่วนร่วมในการจัดงานเช่นกัน โดยเฉพาะการจัดบูธแสดงสินค้า และการให้ความช่วยเหลือทางด้านทุนและการบริจาควัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดการ แต่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นผู้ประกอบการนั้นถือว่าพบน้อยมาก เนื่องจากว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งคนในชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากกิจกรรมนี้ นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมถนนสายไม้ยังได้รับการสนับสนุนจากภาคีต่างๆ เช่น สำนักงานเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถานที่ตำรวจบางซื่อ สภาวัฒนธรรมเขตบางซื่อ และผู้ประกอบการสินค้าไม้อื่นๆ อีกด้วย

กิจกรรมภายในงานประกอบด้วย การจัดแสดงและจำหน่ายเครื่องเรือนไม้ และงานไม้แกะสลักต่างๆ การประกวดแข่งขันการแกะสลักไม้ โดยทางกรมศิลปากรจะร่วมตัดสิน การประกวดการแต่งหน้าร้านค้า การออกบูธแสดงกิจกรรมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การ

ออกบูธแสดงกิจกรรมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม การฝึกอาชีพพระยะสั้น จากสำนักพัฒนาสังคม การแสดงจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และการแสดงของเด็กและเยาวชนในพื้นที่เขตบางซื่อ การจัดแสดงสินค้า OTOP ของชุมชนและนักเรียนในพื้นที่เขตบางซื่อ

ภาพที่ 5.2 การจัดงานถนนสายไม้ของประชาคมประชาชนภูมิตร

5.4.2 การจัดงานสงกรานต์

การจัดงานสงกรานต์ เป็นกิจกรรมประจำปีของชุมชน ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจัดงาน นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ประเพณีไทยแล้ว ทางประชาคมยังมีความประสงค์ที่จะให้สมาชิกในชุมชนได้มีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เพื่อเป็นการทำความรู้จักกันของคนในชุมชน เนื่องจากย่านถนนสายไม้เป็นการรวมกลุ่มของผู้ประกอบธุรกิจ อีกทั้งจากความสำเร็จของการประกอบธุรกิจในย่าน จึงทำให้มีผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามาดำเนินกิจการในพื้นที่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีการพบพูดคุยกันน้อย ทางประชาคมจึงเห็นว่า กิจกรรมวันสงกรานต์จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีโอกาสพบปะสังสรรค์ ทำความรู้จักกัน และสามารถช่วยเหลือและส่งเสริมธุรกิจของกันต่อไปได้

การจัดงานจะเป็นการประสานงานกันระหว่างประชาคมกับชุมชนก่อน โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับทราบรายละเอียดของงาน แล้วทางประชาคมจึงติดต่อกับทางสำนักงานเขตบางซื่อเพื่อขออนุญาตใช้ถนนเพื่อเป็นสถานที่ในการทำกิจกรรม และติดต่อกับสถานีตำรวจเตาปูน เพื่อขอการอำนวยความสะดวกทางด้านจราจร

ภาพที่ 5.3 การจัดงานสงกรานต์ภายในย่าน

5.4.3 การอบรมเกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัย

จากการที่ย่านถนนสายไม้เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ประกอบธุรกิจค้าไม้ โรงเลื่อย ผลิตเฟอร์นิเจอร์ รวมทั้งมีร้านค้าจำหน่ายอุปกรณ์เกี่ยวกับการก่อสร้าง เช่น สี ทินเนอร์ และอุปกรณ์อื่นๆ ซึ่งการที่พื้นที่นี้มีสถานประกอบการที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดเพลิงไหม้ ทางประชาคมจึงได้จัดการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัยให้แก่ผู้ประกอบการ โดยติดต่อประสานงานกับสำนักงานเขตบางซื่อ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดอบรม นอกจากนี้ทางชุมชนยังได้เตรียมแผนการรองรับหากเกิดอัคคีภัยภายในชุมชน โดยการจัดซื้อรถดับเพลิง และจัดจ้างเจ้าหน้าที่ดับเพลิงมาประจำการในพื้นที่ และจัดเจ้าหน้าที่ประจำชุมชนอีก 7 คน เพื่อยื่นให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ดำเนินการเกี่ยวกับอัคคีภัย

ภาพที่ 5.4 การอบรมเกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัยภายในชุมชน

ที่มา : หนังสือประชาชนภูมิตร ถนนเครื่องเรือน ถนนเฟอร์นิเจอร์

ภาพที่ 5.5 รถดับเพลิงประจำชุมชน

นอกจากการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัยและการจัดซื้อรถดับเพลิงแล้ว ทางประชาคมยังเตรียมพื้นที่สำหรับรองรับเมื่อเกิดอัคคีภัย โดยการประสานงานกับทางสำนักงานเขตบางซื่อ โดยมีพื้นที่ที่เตรียมไว้สำหรับเป็นพื้นที่รองรับเมื่อเกิดอัคคีภัยภายในย่านได้แก่

1. โรงเรียนวัดบางโพโสมาวาส, วัดบางโพโสมาวาส
2. วัดเวตวันธรรมมาวาส (วัดเชิงหวาย)

ศูนย์วิทยุโทรพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 5.1 แสดงพื้นที่รองรับหากเกิดอัคคีภัยภายในย่าน

ภาพที่ 5.6 แสดงสถานที่รองรับหากเกิดอัคคีภัยภายในย่าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนของประชาคม

1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนประชาชนภูมิตร์ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลอย่างมากต่อการบริหารจัดการชุมชนของประชาคมประชาชนภูมิตร์ เนื่องจากชุมชนประชาชนภูมิตร์เป็นชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกันทางเศรษฐกิจ คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการกิจการเกี่ยวกับสินค้าไม้ การมีความสัมพันธ์กันทางธุรกิจ ทำให้ประชาคมมีความเข้มแข็งสามารถดำเนินการไปได้ เนื่องจากมีเป้าหมายในการทำงานเดียวกัน คือ การกระตุ้นการค้า และเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาการค้า ทั้งทางด้านวัตถุดิบ และการผลิต ซึ่งกล่าวได้ว่า ในส่วนของวัตถุดิบและการผลิตของย่านถนนสายไม้ชุมชนประชาชนภูมิตร์มีความได้เปรียบกว่าย่านธุรกิจค้าไม้แห่งอื่น เพราะเป็นย่านที่มีสินค้าและผลิตภัณฑ์จากไม้ครบวงจร ทั้งเครื่องเรือน ไม้แปรรูป และอุปกรณ์ตกแต่งบ้านต่างๆ ซึ่งการมีแนวคิดและเป้าหมายร่วมกันของคนภายในพื้นที่ถือเป็นจุดแข็งที่ส่งผลให้การบริหารจัดการชุมชนประสบความสำเร็จ

2. ปัจจัยทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ย่านถนนสายไม้เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ประวัติความเป็นมาที่ยาวนานของชุมชนได้รับการสืบทอดมาถึงคนในยุคปัจจุบัน ความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน คือ การทำเครื่องเรือนไม้ ซึ่งเป็นงานฝีมือที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น การที่ชุมชนแห่งนี้มีเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นมาของชุมชนเช่นนี้ จึงทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึก ร่วมกันในการที่จะรักษาความรู้ทางด้านการผลิตเครื่องเรือน และการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนไม่ให้สูญหาย ซึ่งปัจจัยทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนี้ มีผลต่อการบริหารจัดการชุมชนของประชาคมที่หากเป็นการดำเนินงานเพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน มักจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี เช่น งานถนนสายไม้ เป็นต้น

3. ปัจจัยทางการสนับสนุนจากภาครัฐ

การสนับสนุนย่านถนนสายไม้ของสำนักงานเขตบางซื่อ นอกจากจะนำมาซึ่งการจัดตั้งประชาคมแล้ว ยังนำมาซึ่งการให้ความช่วยเหลือทางด้านอื่นๆ อีกด้วย เช่น การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น การสนับสนุนงบประมาณ และการให้คำปรึกษาในการดำเนินงานต่างๆ ของประชาคม สำหรับนโยบายของรัฐ ที่เป็นปัจจัยในการสนับสนุนการดำเนินงานของประชาคม ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ ซึ่งนโยบายนี้นำมาซึ่งการผลักดันให้มีการจัดตั้งประชาคม เพื่อเป็นตัวแทนของชุมชนในการบริหารจัดการ

5.6 ปัญหาในการดำเนินงานของประชาคม

5.6.1 ปัญหาทางด้านบุคลากร

ปัญหาทางด้านบุคลากร ถือเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานของประชาคม ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาทางด้านคณะกรรมการประชาคมที่พบว่า มักจะเป็นบุคคลเดิม และไม่ค่อยมีบุคคลหน้าใหม่อาสาเข้ามาทำงาน จึงขาดการพัฒนาการบริหารงาน ซึ่งทำให้การบริหารจัดการประชาคมมีรูปแบบเดิมไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อแรกก่อตั้ง นอกจากนี้คณะกรรมการประชาคมแต่ละคนต่างก็มีธุรกิจของตนเอง ทำให้บางครั้งสมาชิกจะคิดถึงธุรกิจของตนก่อนงานส่วนรวม การดำเนินงานจึงมักจะมีปัญหาติดขัดทางด้านการประสานงาน และการสานต่องานแต่ละส่วน

5.6.2 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจถือเป็นปัญหาทางอ้อมในการบริหารจัดการของประชาคม ซึ่งในกรณีที่เศรษฐกิจไม่ดี ก็จะมีผลต่อการบริหารจัดการที่ขาดความร่วมมือของผู้ประกอบการและคนในชุมชน เนื่องจากผู้ประกอบการมักจะคำนึงถึงการทำให้ธุรกิจของตนสามารถอยู่รอดได้มากกว่าการให้ความสำคัญกับการทำเพื่อส่วนรวม ซึ่งเมื่อถึงคราวที่ประชาคมต้องการความร่วมมือจากคนในชุมชน ก็มักจะไม่ประสบความสำเร็จมากเท่าที่ควร

5.6.3 ปัญหาทางด้านสังคม

ปัญหาแรงงานต่างด้าว ถือเป็นปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมา การจ้างแรงงานต่างด้าว ทำให้มีแรงงานต่างด้าวเข้ามาอาศัยในชุมชนจำนวนมาก ซึ่งการอยู่อาศัยของแรงงานต่างด้าวมักจะเช่าบ้านอยู่รวมกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของแรงงานต่างด้าว ซึ่งในบางครั้งก็เป็นการรวมกลุ่มกันดื่มสุรา หรือรวมตัวกันส่งเสียงรบกวนคนในชุมชน ปัญหาจากแรงงานต่างด้าวนี้นำมาสู่ผลต่อการบริหารจัดการของประชาคมที่ต้องจัดอาสาสมัครดูแลชุมชนในช่วงกลางคืน แต่พบว่า ไม่ค่อยมีผู้อาสาทำงานตรงนี้ เนื่องจากกลัวถูกแรงงานต่างด้าวทำร้าย สถานการณ์เช่นนี้จึงทำให้เห็นว่า ในขณะที่ภาคธุรกิจยังต้องการใช้แรงงานต่างด้าวอยู่ ประชาคมก็ต้องเป็นผู้จัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากแรงงานต่างด้าวต่อไป นอกจากนี้ปัญหาในเรื่องของแรงงานต่างด้าวแล้วปัญหาทางด้านสังคมที่สำคัญก็คือ เรื่องยาเสพติดเนื่องจากพื้นที่เป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมในช่วงเวลากลางวัน ในช่วงเวลากลางคืนจะค่อนข้างเปลี่ยวซึ่งจากการที่เป็นแหล่งที่พักของแรงงานต่างด้าวซึ่งมีการจับกลุ่มกันของแรงงานในการดื่มสุราและมีการเสพยาของแรงงานในพื้นที่

5.6.4 ปัญหาทางด้านงบประมาณ

เนื่องจากงบประมาณ มาจากการจัดเก็บค่าเช่าบูธออกแสดงสินค้าในกิจกรรมถนนสายไม้ ซึ่งมีเพียงปีละครั้ง นอกจากนี้งบประมาณยังได้รับจากการบริจาคของผู้ประกอบการในพื้นที่ ดังนั้นจึงพบว่าบ่อยครั้งที่ประชาคมประสบกับปัญหาทางด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อ

การดำเนินงาน ซึ่งปัญหาทางด้านงบประมาณถือเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลให้การดำเนินงานของประชาคมติดขัดอยู่เสมอ

5.6.5 ปัญหาด้านความร่วมมือและความขัดแย้งของชุมชน

จากการที่ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงของร้านค้าภายในชุมชนที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากปัญหาในเรื่องสัญญาเช่าอาคารภายในย่านที่หมดลงและมีการปรับราคาเช่าสูงขึ้น ส่งผลให้มีผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามาภายในย่านเพิ่มมากขึ้น จากการที่มีผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามา ส่งผลต่อการประสานงานทำความเข้าใจในเรื่องการดำเนินงานต่างๆของทางชุมชนต้องติดขัดอยู่ตลอดเวลาเนื่องจากผู้ประกอบการรายใหม่ยังไม่เข้าใจในเรื่องการดำเนินการโดยมีประชาคมประชาชนภูมิตรเป็นตัวแทนในการทำงานของย่านถนนสายไม้ และจากปัญหาที่ผู้ประกอบการรายใหม่ที่เข้ามาไม่เข้าใจในการดำเนินงานของประชาคมทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่นในเรื่องของการใช้พื้นที่จอดรถร่วมกันของทางชุมชนร้านค้าที่เข้ามาใหม่จะมีการจองที่จอดรถไว้สำหรับทางลูกค้าที่เข้ามาซื้อสินค้าของร้านโดยมีการวางของไว้หน้าร้านทำให้เกิดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกับระหว่างร้านค้าขึ้นบ่อยครั้ง

จากปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการของประชาคมประชาชนภูมิตร ไม่ว่าจะเป็นเป็นการสนับสนุนของภาครัฐ การมีเอกลักษณ์ของชุมชน หรือแม้แต่ปัจจัยทางเศรษฐกิจของชุมชนเอง ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้มีส่วนอย่างมากในการทำให้การบริหารจัดการภายในชุมชนประสบผลสำเร็จ แต่ถึงแม้ว่าประชาคมประชาชนภูมิตรจะเป็นประชาคมหนึ่งที่สามารถบริหารจัดการชุมชนได้ในระดับดี แต่ก็ยังพบว่าประชาคมยังมีปัญหาในการบริหารจัดการอยู่หลายประการ ซึ่งจากการปัญหาต่างๆแสดงให้เห็นว่า แม้การบริหารจัดการของประชาคมจะประสบความสำเร็จในเกณฑ์ที่ดี แต่รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแบบประชาคมอาจจะยังไม่เพียงพอหรือยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้นจึงควรมีการศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมมากกว่ารูปแบบประชาคม เพื่อให้ชุมชนแห่งนี้มีการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับสภาพของชุมชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องการบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้ ได้มีการศึกษาในหลายประเด็น ทั้งบทบาทและความสำคัญของย่าน ระบบการบริหารจัดการ และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้ ซึ่งจากการศึกษาถึงบทบาทและความสำคัญของย่านถนนสายไม้ โดยการแบ่งช่วงเวลาในการศึกษา พบว่า ย่านถนนสายไม้มีความเป็นมายาวนาน โดยเริ่มตั้งแต่การเป็นชุมชนโรงไม้ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา และเมื่อเกิดการขยายตัวของเมืองชั้นใน ก็ทำให้ผู้ที่ประกอบธุรกิจการค้าไม้ภายในเมืองชั้นในย้ายออกมาตั้งร้านค้าในย่านถนนสายไม้ จนทำให้ย่านถนนสายไม้เปลี่ยนแปลงกลายเป็นชุมชนที่มีการผลิตเครื่องเรือนไม้ ซึ่งเป็นในลักษณะธุรกิจขนาดเล็กแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในเวลาต่อมาจากการที่ย่านนี้เป็นแหล่งรวมการผลิตเครื่องเรือนไม้ได้กลายเป็นปัจจัยดึงดูดผู้ประกอบการที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการทำเครื่องเรือนเข้ามาประกอบกิจการในย่านมากขึ้น จนในที่สุดย่านถนนสายไม้ได้กลายมาเป็นย่านที่ทำธุรกิจเครื่องเรือนไม้ และมีบทบาทในฐานะที่เป็นย่านที่ทำการผลิตและจำหน่ายเครื่องเรือนไม้และอุปกรณ์ไม้ ตกแต่งบ้านแบบครบวงจร

การพัฒนาบทบาทของย่านในแต่ละช่วงได้ส่งผลให้เกิดการบริหารจัดการขึ้นภายในย่าน โดยเริ่มจากการบริหารจัดการชุมชนที่เป็นไปโดยธรรมชาติ จนมาสู่การเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการในปัจจุบันที่มีผลมาจากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน ปัจจัยจากความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และปัจจัยจากการสนับสนุนจากภาครัฐ จากปัจจัยเหล่านี้ทำให้การบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้ได้รับการปรับให้เกิดความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการที่ใช้ในย่านถนนสายไม้ในปัจจุบัน คือ รูปแบบการบริหารจัดการแบบประชาคม โดยการจัดตั้งประชาคมนี้ แม้ว่าจะเป็นความคิดริเริ่มของภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานเขตบางซื่อ แต่หลังจากจัดตั้งประชาคมเรียบร้อยแล้ว การบริหารจัดการงานต่างๆ ในชุมชนก็จะมาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ร่วมกันดำเนินการให้กิจกรรมสำเร็จลุล่วง การบริหารจัดการแบบประชาคมนี้จะมีการคัดเลือกคณะกรรมการ ซึ่งโดยมากแล้วจะเป็นผู้ประกอบการในชุมชนเอง โดยคณะกรรมการจะเป็นแกนนำของชุมชนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งหน้าที่ของคณะกรรมการประชามัน มีทั้งทางด้าน

การวางแผนงาน โดยมีการปรึกษาหารือและจัดประชุมเพื่อขอความคิดเห็นและเพื่อให้ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการวางแผนการดำเนินงาน ทางด้านการอำนวยความสะดวก ซึ่งคณะกรรมการก็จะมีภาระหน้าที่กันดำเนินการตามตำแหน่งหรือการอาสาของกรรมการคนนั้น ทางด้านการประสานงาน โดยทางคณะกรรมการมีการประสานกันภายในชุมชน และยังประสานงานของความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกด้วย และสุดท้ายคือทางด้านการจัดการงบประมาณ ซึ่งการจัดการงบประมาณนั้น จะเป็นหน้าที่รับผิดชอบของற்றுญญิกที่จะบริหารเงินของประชาคมที่ได้มาจากจัดกิจกรรมถนนสายไม้

แม้ว่าการบริหารจัดการชุมชนถนนสายไม้ในรูปแบบประชาคมที่ผ่านจะมีประสิทธิภาพ แต่หากพิจารณาจากปัญหาที่มีในชุมชน ทั้งปัญหาทางด้านบุคลากร ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาทางด้านสังคม และปัญหาทางด้านงบประมาณในการบริหารจัดการประชาคม ประกอบกับการที่ธุรกิจภายในถนนสายไม้เติบโตขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทำให้เห็นว่า การบริหารจัดการในรูปแบบประชาคมอาจยังไม่เพียงพอที่จะใช้บริหารพื้นที่ย่านถนนสายไม้ในยุคปัจจุบันที่พื้นที่แห่งนี้กำลังเติบโตไปสู่การดำเนินการธุรกิจระดับประเทศ และกำลังจะก้าวสู่การทำธุรกิจระดับโลกต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการชุมชนย่านถนนสายไม้

6.2.1 ข้อพิจารณาในการกำหนดแนวทางการพัฒนา

1.) แนวโน้มการขยายตัวทางกายภาพของชุมชน

เนื่องจากพื้นที่ภายในย่านถนนสายไม้มีการสร้างสิ่งปลูกสร้างเต็มพื้นที่ จึงทำให้การขยายตัวของอาคารร้านค้ามีการขยายตัวในลักษณะแนวราบ โดยมีการขยายตัวของอาคารร้านค้าไปทางถนนพระราชานุสรณ์สาย 1 และเข้าไปภายในซอยไสวสุวรรณ เนื่องจากบริเวณนั้นยังมีพื้นที่ว่างอยู่ ซึ่งภายในย่านถนนสายไม้เองก็มีการขยายตัวลุกล้ำเข้าไปในพื้นที่พักอาศัยภายในย่านเอง โดยมีการเปลี่ยนพื้นที่ที่เคยเป็นที่พักอาศัยให้เป็นพื้นที่สำหรับเก็บสินค้า และมีการสร้างอาคารร้านค้าที่มีขนาดใหญ่ขึ้นภายในพื้นที่แทนพื้นที่ของอาคารเดิม

ภาพที่ 6.1 ลักษณะอาคารร้านค้าภายในย่าน

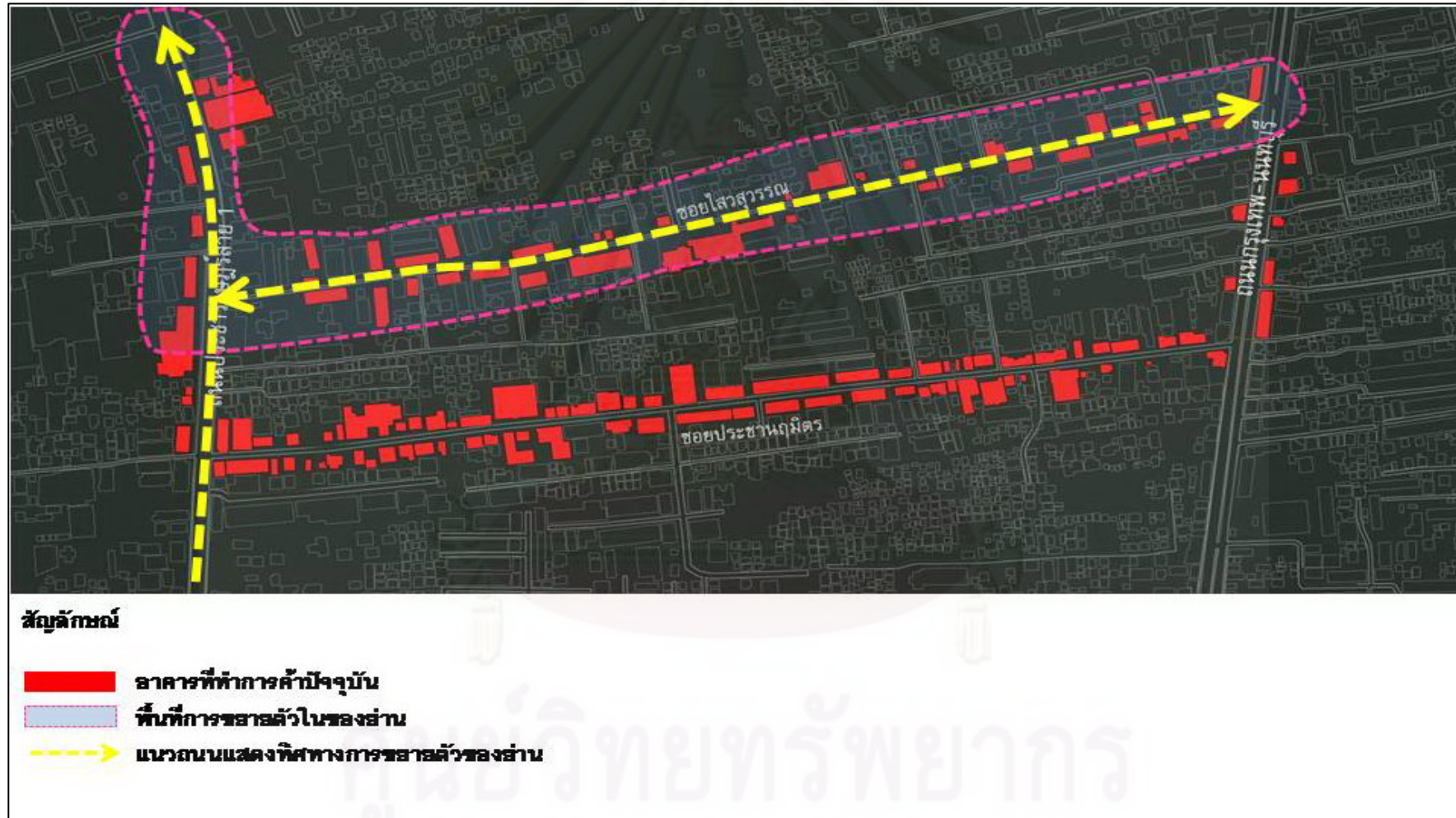
ภาพอาคารเก่าที่ยังคงอยู่

ภาพอาคารรูปแบบใหม่ภายในย่าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 6.1 แสดงทิศทางการขยายตัวของธุรกิจร้านค้าเครื่องเรือนย่านถนนสายไม้

ภาพที่ 6.2 ภาพอาคารร้านค้าในพื้นที่ที่มีการขยายตัว

ภาพร้านค้าริมถนนประชากรศาสตร์สาย 1

ภาพร้านค้าภายในซอยไสวสุวรรณ

2.) การปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจ

เขตบางซื่อถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบที่พักอาศัยหนาแน่นมาก ซึ่งจากการกำหนดพื้นที่ดังนี้ ทำให้ผู้ประกอบการต้องมีการปรับเปลี่ยนย้ายการผลิตที่มีขนาดใหญ่ออกไปนอกอยู่พื้นที่ เนื่องจากข้อบัญญัติการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากไม่อนุญาตให้มีการตั้งโรงงานที่มีขนาดพื้นที่เกิน 500 ตารางเมตรในพื้นที่ ผู้ประกอบการที่มีโรงงานผลิตเครื่องเรือนที่มีขนาดเกินกฎหมายกำหนดจึงต้องย้ายการผลิตออกไปนอกพื้นที่ เป็นผลทำให้ย่านถนนสายไม้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นย่านผลิตและจำหน่ายสินค้าเครื่องเรือนไม้เป็นย่านที่จำหน่ายและแสดงสินค้าเครื่องเรือนแทน

3.) ปัญหาชุมชน

ผลจากการที่ย่านถนนสายไม้เป็นย่านที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการทำเครื่องเรือนที่มีร้านค้าอยู่ภายในย่านจำนวนมาก การทำกิจกรรมภายในย่านจึงมีความหนาแน่นในช่วงเวลากลางวัน และการที่ร้านค้าตั้งสินค้าล้าทางเดินเท้าออกมา ทำให้ผู้ที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมต้องใช้พื้นที่ถนนในการเดิน นอกจากนี้จากการที่พื้นที่บนถนนถูกใช้เป็นที่สำหรับจอดรถ จึงทำให้พื้นที่สำหรับใช้ในการสัญจรภายในย่านลดลง และส่งผลให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดตามมา

6.2.2 แนวทางการพัฒนา

แนวทางการพัฒนาย่านต้องเป็นแนวทางที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ ซึ่งการบริหารจัดการที่ดีต้องสามารถควบคุมและชี้นำทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมได้ ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงการบริหารจัดการในรูปแบบที่มีพื้นฐานของแนวทางเดิมให้มีความเหมาะสมขึ้น ซึ่งแนวทางการพัฒนาย่านถนนสายไม้ มีดังต่อไปนี้

1.) ด้านกายภาพ

ทางด้านกายภาพในพื้นที่จำเป็นต้องมีการควบคุม โดยใช้การวางแผนพัฒนาแบบเป็นหน่วยเดียว (Planned Unit Development) โดย

- กำหนดความสูงของอาคารภายในย่าน เนื่องจากย่านถนนสายไม้เป็นย่านที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และมีเอกลักษณ์ที่ความโดดเด่นในเรื่องการทำเครื่องเรือนไม้ แต่ร้านค้าภายในย่านหลายแห่งกลับถูกบดบังด้วยร้านค้าที่มีขนาดใหญ่

ภาพที่ 6.3 แสดงอาคารเก่า 2 ชั้นและอาคารสูงภายในย่าน

- กำหนดขอบเขตการขยายตัวของย่านไม่ให้ขยายตัวลุกล้ำเข้าไปในพื้นที่พักอาศัยของย่านชุมชน ซึ่งในปัจจุบันร้านค้าได้รุกล้ำเข้าไปสร้างที่เก็บสินค้าและใช้เป็นพื้นที่แปรรูปสินค้าด้านหลังของอาคารติดกับอาคารที่พักอาศัยภายในย่าน ทำให้ผู้พักอาศัยได้รับผลกระทบในการสัญจรภายในย่าน

ภาพที่ 6.4 แสดงการใช้พื้นที่ลุกล้ำพื้นที่พักอาศัยของชุมชน

- ปรับปรุงไม่ให้มีการวางสินค้าบนทางเดินเท้า เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชน

ศูนย์วิจัยที่ปรึกษาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 6.5 แสดงการลุก้าพื้นที่ทางเท้าภายในย่าน

- การจัดระเบียบพื้นที่จอดรถภายในย่าน ควรมีการทำป้ายบอกทางเข้าพื้นที่ที่จัดไว้สำหรับจอดรถโดยเฉพาะ
- ควรรักษาอาคารเก่าแก่ภายในย่านให้คงอยู่ต่อไป เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของย่าน

2.) ด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาย่านทางด้านเศรษฐกิจ ควรมีการปรับระบบคลัสเตอร์ภายในย่าน ถนนสายไม้ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยการเพิ่มบทบาทจากในระดับของย่าน ถนนสายไม้ไปสู่ในระดับประเทศ เพื่อเป็นการรักษาการรวมกลุ่มของธุรกิจการค้าเครื่องเรือนให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการขยายเครือข่ายแนวร่วมของธุรกิจการค้าไม้ออกไปในทิศทางที่ย่านมีการขยายตัวออกไป

3.) ด้านสังคม

การพัฒนาย่านทางด้านสังคม ควรกระตุ้นการประสานความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนให้มีความตระหนักในหน้าที่ และมีความรู้ดีกับผิดชอบต่อชุมชน โดยสร้างความรู้ดีที่ทุกคนเป็นเจ้าของชุมชน ซึ่งกระบวนการของชุมชนสามารถสร้างและพัฒนาให้เกิดผู้นำที่มีความเข้มแข็ง และกระบวนการดังกล่าวสามารถกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ร่วมกันคิดและตัดสินใจ โดยนำรูปแบบประชาสังคม (civil society) ซึ่งเป็น

รูปแบบสังคมที่ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมสาธารณะมาใช้ ซึ่งกิจกรรมที่เกิดจากรูปแบบประชาสังคมนั้นแตกต่างกับกิจกรรมของครอบครัวและกิจกรรมของรัฐแบบเดิม เนื่องจากกิจกรรมประชาสังคมจะดำเนินการภายใต้กรอบนิติกรรมและมีขอบเขตครอบคลุมในประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมสาธารณะ ดังนั้นย่านถนนสายไม้ซึ่งเป็นย่านที่ต้องการความร่วมมือของทุกคนในชุมชนในการดำเนินการต่างๆ จึงควรมีการนำรูปแบบประชาสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม

จากแนวทางการพัฒนาข้างต้น ซึ่งเป็นแนวทางที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการชุมชนโดยชุมชน โดยการทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก และเกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน จึงอยากมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งควรเน้นการจัดการด้านกายภาพของชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อย่านถนนสายไม้โดยตรง และเป็นปัญหาที่ควรได้รับการจัดการเพื่อให้ย่านถนนสายไม้เป็นย่านที่มีการร่วมกันจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีแบบแผนต่อไป

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

ในแต่ละพื้นที่ แต่ละหน่วยงาน ก่อนที่จะมีการบริหารจัดการใดควรมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนก่อน เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อที่จะทำให้เกิดการบริหารจัดการของชุมชนที่มีการบริหารจัดการอย่างมีระบบมีประสิทธิภาพได้ และจากการที่แต่ละพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทและความสำคัญขึ้น ทำให้ต้องการการปรับเปลี่ยนด้านการบริหารจัดการเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อที่ระบบการบริหารจัดการจะเกิดประโยชน์สูงสุดได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

- กวรรณิกา บันลือทิพย์. ปัญหาในการประกอบอาชีพแกะสลักไม้ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย.
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536
- จุฑา มนต์ไพบูลย์ และคณะ. เศรษฐศาสตร์ภูมิภาคและเมือง. สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532
- ชัญญา ชีวภรณ์ภักดิ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานย่านบางลำภู. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองคณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- บุษกร สิงขรัตน์. รูปแบบที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- ประสิทธิ์ สืบจากลา. ประธานประชาคมประชาชนภูมิภาค. สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2550.
- ปราณี กล้าส้ม. ย่านเก่าในกรุงเทพฯ. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, 2545.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. การกระจุกตัวของอุตสาหกรรม. สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2518
- พรชัย ภูธรอากาศ. กรรมการประชาคมประชาชนภูมิภาค. สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2550.
- วีระ ศรีพิบูลย์. ผู้ประกอบการย่านถนนสายไม้. สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2550.
- วันชัย วัฒนศัพท์. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2545.
- ย้อย พุฒดี. ช่างทำเครื่องเรือนไม้. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2550.
- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการจัดทำแผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร
เขตบางซื่อ. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2533.
- สันติ บางอ้อ และคณะ. การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยตามปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง. การสัมมนาวิชาการประจำปีเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง, 2542
- สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. การวางแผนและผังชุมชนเมืองประสบการณ์ของสหรัฐอเมริกา. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- โสมสกา เพชรานนท์. เศรษฐศาสตร์เมือง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. แนวคิดการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร และลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมือง.กรุงเทพมหานคร, 2542.

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร กฎกระทรวงฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518.กรุงเทพมหานคร, 2542

อารยะ ปรีชาเมตตา. ทฤษฎีการขยายตัวของเศรษฐกิจชุมชนเมือง.พิมพ์ครั้งที่ 1.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2547

อุทุมพร จีวราษฎร์อำนวย. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ในเขตพระโขนง.วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

อัจฉรา จันทร์ฉาย และคณะ. แนวทางการพัฒนาคัลสเตอร์อุตสาหกรรมไม้และเครื่องเรือน. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก ตารางแสดงดัชนีร้านค้าในย่านถนนนายไม้ม

ลำดับ	ร้านค้า	ไม้อัดไม้แปรรูป	ประตูหน้าต่างต่าง ๆ	ไม้เค็ด ไม้บัว	ไม้พื้นปาร์เก้	ชุดงานไม้	เฟอร์นิเจอร์	แปะสติ๊กเกอร์ติดลาย	วัสดุอุดรูตะกั่ว	อุปกรณ์เชื่อม	เครื่องเชื่อม	สี	ไฟฟ้าและอุปกรณ์	ประจบ	สินค้าอื่น ๆ	
1	กรีนที															
2	เกษมการช่าง															
3	กัญจน์															
4	กิติภักดิ์พาณิชย์															
5	เกรียงไกรค้าไม้															
6	กীরดีค้าไม้															
7	โกวิน															
8	กรุงเทพวงแหวน															วัสดุก่อสร้าง
9	คุณการช่าง															
10	ศรีเอทีพีดีไซน์															
11	จ๋วน ฮวด เฮง															
12	เจ้าฮั่วเฮงค้าไม้ หจก.															
13	จินตนาค้าไม้															
14	จิตรภรณ์ ฟิวเจอร์โฮม															

		ประเภทเทคโนโลยี	ประเภทนวัตกรรม	ประเภทผู้พัฒนา	ประเภทผู้ใช้งาน	เรื่องเนื้อหา	ขอบเขตการใช้งาน	ประเภทข้อมูล	ประเภทผู้ใช้	ชื่อ	ประเภทของเทคโนโลยี	ประเภท	ประโยชน์
15	เจ.เค. เฟอร์นิเจอร์												
16	จินตนา												
17	โฟนโฮม เฟอร์นิเจอร์												
18	ฉลาดการช่าง									ปักเครื่องหมาย ,หมวดแผนโบราณ			
19	โซ่งเฟอร์นิเจอร์												
20	ช.โชคดี ฮาร์ดแวร์												
21	ช.โชคดี เฟอร์นิเจอร์												
22	ชัยพฤษ์ค้าไม้												
23	ไชยฉวีวิชาการช่าง												
24	ชัยชนะฮาร์ดแวร์												
25	ชัยเจริญฮาร์ดแวร์												
26	ช. อยู่เจริญ												
27	ไต้เส็ง เฟอร์นิเจอร์ หจก.												
28	ไต้เส็ง ฮาร์ดแวร์												
29	ตั้งย้งฮั่วเส็ง เฟอร์นิเจอร์												

		ประเภทกีฬา ดนตรี	บางช่วงต้นหรือปลาย	บริเวณใต้ร่มเงา	บริเวณร่มเงา	ต้นไม้ทรงต้น	ร่องน้ำหรือท่อ	ภายนอกเขตสนาม	งตบตามขอบเขตของสนาม	ขอบเขตใต้รั้ว สนาม	ที่นั่งหรือเก้าอี้ริมสนาม	ที่นั่ง	ขอบเขตตามพื้นที่	บกระบ	ไม่ใช้เส้นสี
45	บ้านสวย														
46	ปิรามิด ขอมเมอร์เซิล บจก.														
47	ประสิทธิ์เฟอร์นิเจอร์														
48	ประดิษฐ์ศิลป์														
49	ปวีณการช่าง														
50	ประยูรศิลป์														
51	ประกายแก้ว														
52	ประเสริฐดี เฟอร์นิเจอร์														
53	ปฐมพรชัยการช่าง														
54	เผือกเฟอร์นิเจอร์														
55	ผ่องสุริยชัยเฟอร์นิเจอร์														
56	พีดีเทคนิค														
57	พี ที ไม้แปรรูป														
58	พลพัฒนา ชัฟฟลาย														
59	พรพิพัฒน์เฟอร์นิเจอร์ หจก.														

		ประชุมคณะ ค.อ.ค.ส.	บ.บ.ง.ค. ง.ค.บ.ค.	ไม่ ค.อ.ค.ส.	ไม่ ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.	ค.อ.ค.ส.
60	พรโชคชัยปาร์เก้														
61	พัฒนชัยการช่าง														
62	พ.พัฒนาสิทธิ														
63	พงษ์ศิริเฟอร์นิเจอร์														
64	เพชรคาร์ไบด์														ล้มเลิกไปเสีย
65	พิมพ์การช่าง														
66	ภูพัฒนา บจก.														
67	มาลัยแกะสลัก														
68	วี เอล วาย หมอนชิตไทย														หมอนชิตไทย
69	โมลดูร์ดี ไมบิลี บจก.														
70	มงคลการช่าง														
71	มกแข่งค้าไม้														
72	ยูเฟรมเดคคอเรชั่น จำกัด														
73	ยงวิวัฒน์การช่าง														
74	เรวัตการช่าง														

		ประเภทไม้ดอกไม้	บางต้นต้นตระกูล	ไม้ดอกไม้	ไม้ดอกไม้	ต้นพันธุ์	รูปทรง	ขนาด	สี	กลิ่น	ประโยชน์	ชื่อ	ประเภทไม้ดอกไม้	บางต้น	ไม้ดอกไม้
75	รุ่มกลสุลิน												โต๊ะหมู่/หิ้งพระ		
76	รุ่มโรจน์กลการ														
77	โรงชอยไม้ ฮังเฮง หจก.														
78	ร่วมโชคซีบี ไดมอนด์ เทรดิง												ลับคมใบเดียว		
79	ร่วมสุข ค้าไม้														
80	เล็กแกะสลัก														
81	วีเอ็นเอสวูด														
82	วิวัฒนาการช่าง														
83	วิวัฒนาการช่าง														
84	วิวัฒนาการช่าง														
85	วิวัฒนาการช่าง ค้าไม้														
86	วันชัยการช่าง														
87	สยามคิ้วทอง หจก.														
88	ส.สมประชาค้ากระจกและวัสดุ														
89	สิริลพัธ์ค้าไม้														

		ไม่เอาแปะรูป	บางกบ ประตูดูหน้าต่าง	ไม่คว ไม่คว	ไม่ฟังเก็บ	ดูได ดูได	ร้องเง ร้องเง	บางง บางง	ตบแป ตบแป	นบแป นบแป	ขึง ขึง	สี	นบแป นบแป	บะ บะ	ไป ไป
90	สุวิทย์ฮาร์ดแวร์ หจก.														
91	สุพรรณฮาร์ดแวร์														
92	สุพรรณคลาสสิกโฮม								จำหน่ายเฟอร์นิเจอร์ไม้เดิร์น						
93	สหการช่างไม้ไทย														
94	ส.สุนีย์												โต๊ะหมู่/หิ้งพระ		
95	สหเลิศศิลป์การช่าง														
96	สรชัยการช่าง														
97	สมศักดิ์การช่าง														
98	แสงทอง วูดแลนด์														
99	ส. สามัคคีค้าไม้														
100	สามารถ มณีนิล												โต๊ะหมู่บูชา		
101	สรวโร														
102	สหชัยค้าไม้														
103	สุพรรณการช่าง														
104	สมหมายการช่าง														

		ประเภทงานพิเศษ	ประเภทงานพิเศษ	ไม่คิดค่า	ประเภทงานพิเศษ	ตำแหน่งงาน	รองรับวีเอชพี	ขนาดของระดับงาน	งานแบบระบบเปิด	รูปแบบอื่น (เฉพาะ)	ผู้ใช้งาน อื่นๆ	ชื่อ	ประเภทของงานพิเศษ	ประเภท	หน่วย	
105	สมเกียรติการช่าง															
106	สันแกะสลัก															
107	สมบัติการช่าง															
108	ส. จิตรกรช่าง															
109	ส่วนการช่าง															
110	สยามคัตเตอร์ หจก.															ลับคมใบเลื่อย
111	สถาพรค้าไม้															
112	สันติพลค้าไม้															
113	ศิริรุ่งเรือง หจก.															เครื่องดูดควัน
114	เอส.ที.เอส เฟอร์นิเจอร์โฮม	จำหน่าย เฟอร์นิเจอร์ ไมเคิลตัน หลุยส์ คลาสสิก หลากสไตล์ หลายรูปแบบ														
115	เอส.ที. ภูเก็ตแลนด์															
116	เอส. ที. อินทีเรีย															
117	ไอที ดาต้า คอม															คอมพิวเตอร์
118	เอส.ยู. คลาสสิก บจก.															
119	อยุธยาแกะสลัก															

		ประเภทงาน/ วัสดุ	บงกค. งานต้นเหตุ	แบบ/ วัสดุ	ประเภทพื้น	ตำแหน่ง	ร่อง/ ผนัง	ขอบเขต/ ผนัง	งาน/ วัสดุ	ประเภท/ วัสดุ	พื้นที่/ วัสดุ	ประเภท/ วัสดุ	ประเภท/ วัสดุ	ประเภท/ วัสดุ	ประเภท/ วัสดุ	ประเภท/ วัสดุ	ประเภท/ วัสดุ	ประเภท/ วัสดุ	ประเภท/ วัสดุ
120	อภิชาติแกะสลัก																		
121	เอส อาร์ กลาส ดีไซน์																		
122	ไอเดียเฟอร์นิเจอร์																		
123	อินคำ ร้าน																		สินค้าที่ระลึก
124	ไอเดียสตีลคลาส																		
125	เอกพฤษ																		
126	สะก๊ี่ เฟอร์นิเจอร์																		
127	บางโพ เดคเตอร์																		
128	ไอเดียสตีล เฟอร์นิเจอร์																		รับงานล้าง งานเหล็ก งานออกแบบ
129	ณรงค์ การช่าง																		
130	โชคชัยดี เฟอร์นิเจอร์																		
131	เทพเมธา ฮาร์ดแวร์																		
132	เทพมาลาทอล ฮาร์ดแวร์																		
133	พี เอส วัสดุ																		

		ประตูทางเข้า-ออก	ทางเดินบันได	ลิฟต์	บันได	ประตู	โถง	ผนัง	ฝ้าเพดาน	ประตูปิด	โถง	บันได	โถง	โถง
149	ไทรवाद													
150	ส.สมประชา ค้ากระจก													
151	วนศักดิ์ ค้าไม้													
152	ปรวีณ์ การช่าง													
153	รุ่งเรือง เครื่องดูดควัน													อุปกรณ์เครื่องใช้ในครัว
154	ไพรัช ออฟฟูด จำกัด													
155	เอส เอส วูด													
156	จี เอส วูด													

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายฤชภาพ แก้วจันดี เกิดเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2522 ที่จังหวัดอุบลราชธานี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ. 2544 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทบัณฑิตการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2548

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย